

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ

СЛОВО ДО ЗАРОБІТЧАН

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА ВІД УПОРЯДНИКІВ	6
ПАСТИРСЬКЕ ПОСЛАННЯ <i>РУСИНАМ, ОСІЛИМ У КАНАДІ</i>	8
<i>I</i>	9
<i>II</i>	12
ПАСТИРСЬКЕ ПОСЛАННЯ ДО ВІРНИХ	13
<i>ПРАВДИ ВІРИ</i>	13
<i>Вступ</i>	14
<i>Треба знати віру, бо без віри нема спасення</i>	14
<i>Особа Божого Сина</i>	14
<i>Дві природи, одна особа</i>	15
<i>Особа Божої Матері</i>	15
<i>Життя Божого Сина</i>	16
<i>Наука Божого Сина про себе самого</i>	18
<i>Наука Божого Сина про свого Отця</i>	18
<i>Наука Божого Сина про Святого Духа</i>	19
<i>Наука Божого Сина про Святу Тройцю</i>	21
<i>Як щирі люди прийняли Божого Сина</i>	22
<i>Як злі люди прийняли Божого Сина</i>	22
<i>Смерть Божого Сина</i>	23
<i>Жертва Божого Сина</i>	23
<i>Діло Божого Сина</i>	24

<i>Церква Ісуса Христа .....</i>	<i>25</i>
<i>Руська Церква є католицькою.....</i>	<i>26</i>
<i>Єдина Церков Ісуса Христа.....</i>	<i>27</i>
<i>Церква Ісуса Христа є святою.....</i>	<i>27</i>
<i>Церква Ісуса Христа є католицькою .....</i>	<i>28</i>
<i>Одна віра – різні обряди.....</i>	<i>28</i>
<i>Церква апостольська.....</i>	<i>31</i>
<i>Церкви некатолицькі .....</i>	<i>32</i>
<i>Письмо Святе .....</i>	<i>33</i>
<i>Письмо Святе – то діло Святого Духа.....</i>	<i>34</i>
<i>Непомильна правда.....</i>	<i>34</i>
<i>Божя повага і повага людей.....</i>	<i>35</i>
<i>Про Святі Тайни.....</i>	<i>36</i>
<i>Тайна Хрещення.....</i>	<i>36</i>
<i>Тайна Миропомазання .....</i>	<i>38</i>
<i>Тайна Євхаристії, або Тіло і Кров Христа .....</i>	<i>38</i>
<i>Тайна Покаяння.....</i>	<i>41</i>
<i>Рахунок совісті .....</i>	<i>42</i>
<i>Жаль за гріхи.....</i>	<i>45</i>
<i>Постанова поправи .....</i>	<i>47</i>
<i>Покута і розгрішення.....</i>	<i>47</i>
<i>Відпусти .....</i>	<i>48</i>
<i>Тайна Маслосвяття.....</i>	<i>48</i>
<i>Тайна Священства .....</i>	<i>49</i>
<i>Тайна Подружжя .....</i>	<i>50</i>
<i>Божя благодать.....</i>	<i>51</i>

<i>Віра, Надія і Любов</i>	52
<i>Смерть і те, що по смерті настає</i>	53
<i>Чистилище</i>	54
<i>Спільність святих</i>	54
<i>Молитва за померлих</i>	55
<i>Дорога християнського життя</i>	55
ПАСТИРСЬКЕ ПОСЛАННЯ ДО КАНАДСЬКИХ РУСИНІВ	57
<i>Вступне слово</i>	58
<i>Найбільша потреба</i>	58
<i>Найбільша потреба канадських русинів</i>	58
<i>Найбільший клопіт</i>	59
<i>Одна просьба</i>	60
<i>До молоді в середніх і вищих школах</i>	60
<i>Віра під загрозою</i>	61
<i>Серафим, що удавав Єпископа</i>	61
<i>Чотири різні науки щодо єпископства</i>	62
<i>Як люди наші прийняли Серафима?</i>	64
<i>Незалежні</i>	64
<i>Потрапивши в руки розбійників</i>	65
<i>Як маємо з незалежними чинити?</i>	66
<i>До незалежних</i>	66
<i>Як деякі мудріші з незалежних поїв учинили?</i>	67
<i>Що пишуть по газетах</i>	68
<i>Ображає руський нарід</i>	69
<i>Красна назва</i>	69
<i>Що ще сказав пан секретар?</i>	70

<i>Церкви православні, схизма.....</i>	<i>70</i>
<i>Влада до сповіді.....</i>	<i>71</i>
<i>Французи.....</i>	<i>72</i>
<i>Запис церков .....</i>	<i>73</i>
<i>Треба нам про єпископа молитися.....</i>	<i>74</i>
<i>Обов'язок утримувати священика.....</i>	<i>76</i>
<i>Потреба школи.....</i>	<i>77</i>
<i>Перепис людності.....</i>	<i>78</i>
<i>Дбайте про дітей .....</i>	<i>79</i>
<i>Яких треба учителів? .....</i>	<i>80</i>
<i>Школи Сестер Служебниць.....</i>	<i>81</i>
<i>Кулі, карти, горілка .....</i>	<i>81</i>
<i>Бридка гра .....</i>	<i>82</i>
<i>Велика рана .....</i>	<i>82</i>
<i>Соціалісти.....</i>	<i>83</i>
<i>Злі книжки і часописи.....</i>	<i>84</i>
<i>Добрі книжки .....</i>	<i>86</i>
<i>Правди віри .....</i>	<i>87</i>
<i>Святі Тайни.....</i>	<i>88</i>
<i>Тайна подружжя .....</i>	<i>91</i>
<i>Християнська родина.....</i>	<i>92</i>
<i>Як одружуватися.....</i>	<i>92</i>
<i>Потреба спільних молитов.....</i>	<i>93</i>
<i>Потреба згоди .....</i>	<i>93</i>
<i>Потреба милостині .....</i>	<i>94</i>
<i>Майте довіру до священиків.....</i>	<i>95</i>

<i>Святкування свят .....</i>	96
<i>Дотримання постів .....</i>	97
<i>Будьте добрими громадянами.....</i>	98
ПАСТИРСЬКЕ ПОСЛАННЯ.....	99
<i>ПАМ'ЯТКА ДЛЯ РУСЬКИХ РОБІТНИКІВ У НІМЕЧЧИНІ, ФРАНЦІЇ, СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ, КАНАДІ, БРАЗИЛІЇ ТА АРГЕНТИНІ .....</i>	99
<i>Вступне слово .....</i>	99
<i>Контракти – обов'язок.....</i>	100
<i>Складений гріш .....</i>	102
<i>Розбій на гладкій дорозі.....</i>	104
<i>Пекельна печера.....</i>	105
<i>Краса білої лелії.....</i>	107
<i>Божя робота.....</i>	108
<i>Що Богові належить .....</i>	109
<i>Божє світло з неба .....</i>	110
<i>Правди віри – Божий прапор.....</i>	111
<i>Божий провідник .....</i>	114
<i>Божий корабель .....</i>	114
<i>Найбільший скарб.....</i>	116
<i>Свята обітниця.....</i>	118
<i>Молитва, котру щодня треба повторювати.....</i>	119
<i>Ангельська пожива .....</i>	120
<i>Як постів мають дотримуватися робітники.....</i>	122
<i>Святкові дні.....</i>	122
<i>Повернення додому.....</i>	124
<i>Посвята й віддання Христовому Серцю.....</i>	125

ЛИСТ-ПОСЛАННЯ	126
<i>ДО ТИХ, ЩО ВИЇЖДАЮТЬ НА РОБОТИ ДО РАЙХУ</i>	126
<i>Дорогі Браття і Сестри!</i>	126
ВЕЛИКОДНЄ ЗВЕРНЕННЯ ДО ВІРНИХ, КОТРІ ПРАЦЮЮТЬ У НІМЕЧЧИНІ	131
ЧЕРНЕТКА ЗВЕРНЕННЯ ДО ВІРНИХ, КОТРІ ПРАЦЮЮТЬ У НІМЕЧЧИНІ	134

Передмова від упорядників

Так говорить Господь Бог: Цей Єрусалим Я поставив в середині народів, а довкілля його країни. Та він став проти постанов Моїх... Тому так говорить Господь Бог: За те, що ви ... уставами Моїми не ходили..., а робили за постановами тих поган, що навколо вас, ... зроблю серед тебе суди перед очима тих поган! І зроблю на тобі те, чого Я не робив, і нічого подібного вже не зроблю... Третина твоя помре від моровиці й загине від голоду серед тебе, а третина попадає від меча в твоїх околицях, а третину розпорошу на всі вітри... (Єз. 5.5-12)

* * *

Протягом останніх двох-трьох років змінилася якість клопотань наших співгромадян про відкриття віз до країн західних демократій.

Перша хвиля трудових емігрантів кінця 20-початку 21 століття, – чи як їх, за українським звичаєм лагідно, називають „заробітчани”, – намагалися одержати візи нібито для туризму, й відтак цілими „екскурсійними групами” залишалися нелегалами у чужих світах в пошуках роботи. Значна більшість з них, – ті, кому в останні роки вдалося легалізувати своє становище в цих країнах, – завдячують їх урядам: завдяки цьому для людей відкрилися двері „заробітчанської в’язниці”. До цього, працюючи впродовж років, ніхто з них не міг відвідати батьківщину та свої, осиротілі через їх відсутність сім’ї, оскільки повернутися назад до своїх місць праці поза межами України без легального статусу шансу практично не мали, а змін на краще на рідній землі – аби працювати тут – не було. З легалізацією ці люди одержали можливість в будь-який момент відвідати рідних, приїхати до своєї домівки. Одному з нас довелося бути серед них в ті часи, коли, одержавши вперше омріяні документи, вони купували квитки додому й повні надій та окрилені вірою в кращі зміни, поверталися на Україну після років праці за кордоном. Пригадуються також їх, повні стриманого розпачу та безнадії, скупі розповіді після повернення про побут, про відсутність можливості знайти в Україні працю чи забезпечити вдома гідне майбутнє дітям... За усім цим стояла невисловлена думка про те, що в Україні вони нікому не потрібні.

Пригадується тут повне – сподіваюсь неусвідомленого – цинізму твердження одного з чільників Львівської області про те, що вони усвідомлюють соціальні негативи „заробітчанства”: втрата населення працездатного віку, розбиті сім'ї, діти без батьківського догляду (що відіб'ється бумерангом через десяток років) тощо, – проте така ситуація є економічно вигідна державі, мовляв заробітчани закачують в українську економіку ще один-два бюджети додатково...

Отож продовжимо, якщо раніше візи намагалися брати для „туризму”, то в останні рік-два переважна більшість тих, хто стоять в чергах під консульствами, вже мають легальний статус у відповідних країнах, а в черзі до консульства знаходяться задля оформлення шлюбів з іноземцями чи для відкриття віз для своїх дітей... Так Україна втрачає своє майбутнє.

* * *

Значна більшість представників сучасної трудової еміграції є вихідцями зі Західних теренів України, де на кінець XX століття – в порівнянні з рештою території колись *цілком нашої* батьківщини – ще збереглися етнічні українці. Зумовлена вона цілеспрямованою політикою 1990-х років закриття більшості підприємств та перешкоджанню відкриття тут нових. На відміну від розвитку заводів центру та сходу країни, де проживають переважно переселенці, що прийшли на територію, очищену від етнічного населення голодоморами. Без перебільшення: сьогоднішня трудова еміграція є наступною складовою активно здійснюваного винародовлення українців.

Цей процес – пошук заробітків на заході та сході Євразії (аби лиш поза батьківською землею) – без сумніву не можна сприймати як наслідок місцевої безгосподарності. Три насильницькі методи, які застосовувалися проти українців у XX столітті: голодомори, масові вивози поза етнічні території та військові дії, – в сучасних умовах декларованої демократії та інформаційно-індустріального суспільства вже не можуть бути використані без значної шкоди також і для їх організаторів. Тому сьогодні використовуються інші підходи. Спровоковане економічними чинниками „заробітчанство” є прихованою формою депортації.

* * *

...Про тих, хто поза батьківщиною, практично ніхто не дбає.

Коли байдужі живі, нехай промовляють ті, що на небі.

Нехай – за відсутності чіткої дії українських провідників, – бодай ця книжка промовить до Вас. Промовить словом великого нашого пастиря, Андрея Шептицького. Нехай стане вона підтримкою, підказкою, порадою, докором, вимогою... Нехай буде вона виявом нашої пошани до Вашої мужності, як також віри у Вас та надії на Ваше повернення.

* * *

І розсію Я їх між народами, і в далеких краях вони будуть Мене згадувати, і житимуть з дітьми своїми, і повернуться... І зміцню їх у Господі, і Йменням Його вони будуть ходити, говорить Господь! (Зах. 10,10-12)

Пастирське послання *Русинам, осілим у Канаді*

(25 серпня 1901 р. (7 вересня ст.ст.), Львів)

Мир у Господі й наше Архиєрейське благословення!

Вже від двох літ дістаю від Вас листи, в котрих подаєте Ваше сумне сановище і просите про священників. Я досі на ті Ваші листи нічого не відповів. Не з байдужості до Вас. Ой, ні! Хто ж міг би бути байдужим до Вашої долі, до Ваших сліз, до Ваших просьб? Якби мене не стримувала праця вдома та обов'язки¹, які на мене поклав Бог, я був би вже давно сам до Вас поїхав, щоб Вам принести потіху і, по змозі, поміч. Я лише тому не відписував, що не хотів на Ваші листи самими словами відповідати. Я хотів зробити те, про що Ви мене просили; я хотів Вам вислати священника. То не була легка річ. Треба було передусім знайти чоловіка, щоби прийняв на себе той трудний обов'язок і всі тяжкі праці, які з ним в'яжуться. Знайшовши чоловіка, треба було обдумати, скласти потрібні гроші, бо ніхто на цю мету мені грошей не дав і не дає, я сам мусив за все заплатити. Треба було зібрати ризи і церковні книги, потрібні до праці, вкінці вистарати для місіонера всі папери.

За Божою ласкою вся ця робота готова, і разом із тим листом посилаю Вам священника, котрий буде ревно для Вас працювати. Тим священником є о. Василь Жолдак. Знаю його добре, бо два роки був моїм секретарем, разом зі мною працював, їздив зі мною по селах, коли я вірних своєї єпархії відвідував.

Він наважився поїхати до Вас до Канади, тому всім серцем тішуся тим і з благословенням висилаю його в ту далеку дорогу та одночасно голошу Вам про те в цім моїм посланні. Прийміть же його щирим серцем так, як зі щирим серцем він до Вас їде. Слухайте його наук, живіть так, як він Вам скаже, і з поміччю Божою знайдете в нім правдивого вітця, він же буде мати потіху, що його праця буде для Вас корисна.

Відразу до всіх Вас заїхати і всіх Вас відвідати не може. Наближається зима, тому й подорожі важчають. А крім того, є в кількох різних місцях по кілька і по кільканадцять наших родин, так що багато ще мине часу, поки всіх об'їде. Тому в тім моїм листі хочу Вам хоч коротко сказати, як і що маєте робити, коли ще не маєте священника. Така наука буде Вам потрібна на довгі літа. Як і досі, не можу Вам більше священників послати, а одного на таке велике число вірних, розсіяних у такому великому краю, як Канада, не вистачає. Добре, як раз у рік зможе кожна оселю відвідати. Тому більшу частину року мусять вірні обходитися без священника.

I

Перша річ, Браття мої милі, на котру мусите передусім зважати, є та, щоб між Вами не втратилася свята наша віра.

Без віри нема спасіння, нема вічного щастя! Свята віра – це найдорожчий наш скарб. Більше варта, ніж усі добра цього світу. Весь світ промине, кожного з нас чекає смерть. По смерті чекає нас Божий суд. Добра, котрі свята віра приносить, лишаться нам навіки. Принесуть нам безконечну радість у небі; остережуть нас від вічного нещастя, від вічної погибелі в пеклі.

Тримайтесь, отже, сильно святої віри! Не дайте її собі вирвати; не допустіть, щоб між Вами втратилася.

А щоби поміж Вами не втратилася, старайтеся самі всіми силами святу віру добре знати. Хто письменний, нехай читає іншим побожні книжки; нехай учить інших катехизму. Ви слова Божого не чуєте, бо не маєте священників. Заступайте слово Боже, голошене по церквах, словом Божим, писаним у побожних книжках. Певно, нема хати поміж Вами, де не було б хреста святого, збитого хоч із двох патичків, бо святий хрест, на котрому за нас умер Христос Син Божий, – це знак нашого спасіння. Так само нехай не буде між Вами християнської родини, котра в хаті, хоч якій убогій, не мала би Божого слова, записаного в побожній книжці.

Із тим листом посилаю Вам такі побожні книжки. Читайте ж їх, вони принесуть Вам ласку і благословення неба. А як хто з Вас схоче більше тих книжечок, нехай напише до мене, я йому пошлю (адреса до мене така: *Metropolit Szeptycki – Austris, Lemberg*).

Як можете дістати Боже слово від священника, то це ще ліпше, як із доброї книжки. Священик Вам не лише Боже слово голосить, але й Святі Тайни роздає і Службу Божу править. Без священника дуже трудне спасіння вірних. Бо без покути нема відпущення гріхів, а покута дуже тяжка поза святою Сповіддю, одначе сповіді нема, коли нема священника.

Але не кожний священник має право сповідати. Щоб священник міг сповідати, мусить мати від святої Церкви владу до сповіді.

Як же міг би хто-небудь без тої влади гріхи відпускати?

Тому, коли до Вас приходять священник, то перш ніж його приймете, питайте про ту владу, чи її має від Церкви?

Будете могли це пізнати з того, якої Церкви священник тримається. Як не тримається правдивої Церкви, то від неї і влади не має. А як не має від неї влади, то вже ніякої правдивої влади не може мати.

Тоді і сповідь у нього не буде важна, і слово Боже перекручене і несправедливе. Такий священник – то не пастир а вовк в овечій шкірі. “*Стережіться лжепророків*”, – сказав Христос, і я тим самим словом до Вас відгукуюся.

Правдива Церква Ісуса Христа, котра одна має владу відпускати гріхи, – то наша свята католицька Церква. А то Вам знак, за котрим можете її пізнати, що має головою Папу Римського. Римський Папа – це намісник Ісуса Христа,

Єпископ усіх єпископів і всіх вірних; Пастир усього християнського світу, видимий голова Церкви. Хто його тримається, той тримається Ісуса Христа; хто його слухає, слухає Ісуса Христа. Хто ж від нього відірвався, відірвався від Церкви, від Ісуса Христа, від Бога.

Хочете знати, який єпископ, який священник є правдивим душпастирем і хто має владу відпускати гріхи, питайте про того єпископа і про того священника, котрий Папу Римського визнає. Хто ж Папу Римського не визнає, то хоч був би і єпископом і мав такий обряд і таке Богослуження, як у нас, і навіть говорить мовою, подібною до нашої, того не приймайте і не слухайте, бо не на добру дорогу Вас веде, не до спасіння, а на вічну погубу.

Тому моя перша порада і перше моє велике прохання до Вас: тримайтеся святої віри, цінуйте її над життя.

Як хто хоче спастися, передусім треба, щоб тримався католицької віри. Якщо б хто не дотримав її цілої і непорушеної, без найменшого сумніву, згине навіки.

Католицька віра така:

Шанувати одного Бога в Тройці і святу Тройцю в єдності. Визнавати три особи, а одне Божество: Отця, Сина і Святого Духа – три особи, але не три Боги, лиш один Бог. Всі три особи між собою рівні, одне мають Божество, рівну славу, співвічний маєстат. Отець, так само як Син і Святий Дух, – безконечний, передвічний, предобрий, пресвятий і премилосердний, але разом і справедливий суддя людської совісті. Отець, сотворитель неба і землі, ні від кого не походить, але перед усіма віками зродив рівного собі в Божестві Сина єдинородного. Разом зі Сином перед усіма віками став початком рівного собі передвічного Святого Духа, Син з Отця зроджений, а Святий Дух з Отця і Сина походить.

Той Отець небесний зіслав із неба на землю єдинородного свого Сина для спасіння людей, які через гріх перших родичів мали згинати навіки. Син Божий, правдивий Бог, став у часі чоловіком, за справою Святого Духа народився з Преч[истої] Діви Марії. В одній Божій особі, в особі Сина Божого, з'єдналися дві природи – Божа і людська. Не змішалися, але навіки незмінні в Ісусі Христі, котрий тим способом є і правдивим Богом, і правдивим чоловіком. Як Бог народився перед віками з Отця небесного без матері, як чоловік народився в часі з Преч[истої] Діви Марії без Отця. Те рождество дивне і чудесне, бо чудом Святого Духа народила Дівця без мужа Божу особу, даючи їй людську природу.

Цю Преч[исту] Дівцю Марію християнський світ називає Богородицею, бо той, що з Неї народився, Ісус Христос, не є простим чоловіком, але чоловіком і Богом разом в одній Божій особі.

Той Ісус Христос – наш Пан, Син Божий як Бог, а Син Преч[истої] Діви як чоловік, тридцять три роки жив між людьми, проповідував Божу науку, виліковував хворих, воскрешав умерлих, повертав сліпим зір. Вкінці, замучений на хресті, вмер тілом як чоловік. Добровільно прийняв на себе цю смерть за спасіння людського роду. Життя своє в жертву за нас приніс, щоб відкупити нас від смерті. На третій день воскрес. Із тілом і душею вознісся на

небо. Із неба зіслав Святого Духа на своїх Апостолів і учнів. Перед вознесінням Ісус Христос заснував свою Церкву: єдину, святу, католицьку та апостольську. В тій Церкві установив апостолів, а з-поміж них зробив найстаршим Петра. Петрові та апостолам віддав ключі небесного Царства, казав їм проповідувати Євангеліє, казав їм пильнувати Святих Тайн, котрі установив. По Петрі його наступники стали намісниками Христовими. Святу Церкву провадить Святий Дух і не допускає, щоб коли-небудь могла в Христовій науці помилитися. Як непомильною є Церква, так непомильний Папа, голова Церкви. Він є вчителем християнського світу, його наука є наукою Ісуса Христа. Коли Папа цю Божу науку тлумачить або роз'яснює, Святий Дух є так у тім ділі при ньому, що його наука є певна і непомильна.

Є сім Святих Тайн, про котрі вчить нас свята віра. Хрещення, в котрім водою і прикликанням Святої Тройці наші душі освячуються від первородного гріха. Миропомазання, в котрім святим миром і святими словами, які означають незатерту печатку Святого Духа на наших душах, ми стаємо посвячені на Христових воїнів. Покаяння, в котрім тим, що сповідаються зі жалем перед священиком, підтвердженням церковною владою, відпускаються гріхи. Свята Євхаристія, в котрій у вигляді хліба і вина приймаються Тіло і Кров Ісуса Христа. Єлеопомазання, в котрім через помазання і молитву священика відпускаються хворим їх гріхи, кари за гріхи, а часом повертається здоров'я тіла. Тайна Священства, в котрій положенням рук єпископа та його молитвою людина може дістати владу приносити Богові жертву Служби Божої. Тайна Подружжя, в котрій муж і жінка присягають одне одному перед Богом у подружній вірності та дістають Божу ласку на християнське подружнє життя.

Приймаємо і віримо, що всі рішення святих Вселенських Соборів про віру є певним і непомильним тлумаченням Божого Об'явлення; також у двох останніх Соборах, Тридентським і Ватиканським, є святі, Богом об'явлені і непомильні, не менш ніж давніші Вселенські Собори. Передусім же, приймаємо і віримо в науку Ватиканського Собору про першість влади Римських Пап і про їх непомильне вчительство.

Шануємо і величаємо Пренепорочну Діву Марію Богородицю і Матір Христа Спаси і Бога нашого.

Віруємо і визнаємо, що від першої хвилини зачаття Вона була чудесним привілеєм Божої ласки стережена від усякої плями первородного гріха, в котрім ми всі народилися.

Віруємо і визнаємо, що Христова Церква є одна, свята, католицька й апостольська, має від Христа владу правити нами, нас пасти, нам наказувати. Має владу встановлювати закони і відпускати гріхи.

Віруємо і визнаємо, що Боже Об'явлення міститься у книгах Святого Письма Нового і Старого Заповіту і в церковній науці, яка з роду в рід перейшла від апостолів аж до нас і ціла, непорушена зберігається у святій католицькій Церкві.

Віруємо, що по смерті чекає нас суд, а по суді після заслуг: добрих – небо, а злих – пекло. У небі блаженні цілу вічність будуть радіти, оглядаючи безконечну славу Божого лиця; у пеклі нещасливі, що в смертельному грісі

вмерли, будуть навіки відкинені від Бога мучитись у вогні. А ті, що в ласці Божій, але без достатньої покути зійшли з цього світу, так довго будуть покутувати в чистилищі, доки всіх боргів не сплатять Божій справедливості.

Віriamo, що молитвами і нашими жертвами можемо їм допомогти.

Віriamo, що свята католицька Церква має владу надавати відпустити, тобто відпускати і дочасну кару, котра належить грішникові, через те що Церква з безмірного скарбу заслуг Ісуса Христа і святих платить Божій справедливості за грішників, які каються.

Очікуємо воскресіння тіл, сподіваємося безконечного життя в небесних розкошах.

Така католицька віра. По сто разів повторюйте собі всі ті правди, тут коротко зібрані, і добре прагніть їх пізнати. Пам'ятайте, що хто б лиш одну з тих правд заперечував або не приймав, той не міг би бути спасеним. Був би проклятим еретиком і відлученим від Христа, через котрого наші душі дістають ласку в Бога, без якої нема спасіння.

II

А друга моя порада така. Дотримуйтеся Божого закону – стережіться гріха. Гріх – це смерть для душі, бо відбирає їй Божу ласку, котра є життям і спасінням та найвищим, єдиним добром душі.

По грісі настає кара загніваного справедливого Бога. А гнів Божий, неласка Божа – страшні! Страшна то річ, Браття милі, – потрапити до рук загніваного справедливого Бога. Страшна річ – бути вкиненим у пекельний вогонь; страшна річ – бути позбавленим щастя блаженних у небі.

Перед такою страшною карою стигне кров у тілі, а серце стискається зі страху. На таку страшну кару наражається грішник через один смертельний гріх. Гріхом смертельним може бути і діло, і думка, і слово, що перед людьми ніякою не є провинною!

За одну грішну думку стали покарані небесні ангели навіки проклятими дияволами; за один гріх перших родичів увесь людський рід покараний. Одного гріха вистачить, щоб двері неба замкнути перед чоловіком і перед його ногами отворити пекельні ворота.

Хто з Вас згрішив, нехай плаче, нехай покутує, нехай любов'ю безконечно доброго свого Отця на небі стирає з душі пляму гріха, нехай гріхом брідиться і від нього відвертається, нехай його виправить і нехай просить всемілосердного Отця, щоб його гріх йому відпустив та прийняв його назад до своєї ласки так, як прийняв блудного сина його добрий батько.

Піднесіться з гріха, виправте своє життя і прагніть у кожній хвилині життя любити над усе Бога, котрий Вас так полюбив, що Сина свого з неба до Вас для вашого спасіння прислав; котрий Вас так любить, що бажає і хоче вашого спасіння, хоче Вас, як Отець своїх дітей, пригорнути до себе, у своїм вічному царстві мати в себе, як дітей приймати.

Любіть найдорожчого, найсолодшого і найліпшого нашого Пана і

Спасителя Ісуса Христа. Він із любові до Вас на хресті свою кров пролив: з любові до Вас клопочеться за Вас в Отця свого небесного і готовий би ще раз за кожного з Вас зокрема вмерти, щоб лише Ви навіки не загинули.

І в часі Служби Божої свою Кров проливає Він тайним способом, відновлює жертву своєї смерті, щоб своєю Кров'ю й Тілом своїм Вас нагодувати.

Шануйте і любіть Пресвяту Вашу Матір Пречисту Діву!

Щасливий той із Вас, хто про Неї не забуває у щоденних молитвах, блаженний, хто її прикликає, хто її любить!

Ще не чувано від віків, щоб Вона залишила християнина, який віддався під її покров чи просив її допомоги.

Вона всіма своїми дітьми опікується, про всіх дбає, але про Вас, Браття Русини, що живете в далекім чужім краю без священиків, без Божого слова, більше дбає, вірте мені, більше Вами журиться, як про інших, бо Ви опущені, бідні, бо Ви в небезпеці втратити вічне спасіння.

Як будете так триматися правдивої Церкви і правдивої віри, Всевишній Бог про Вас не забуде, дасть Вам Свою святу ласку і буде Вас у житті благословити. З тією Божою поміччю зможете триматися християнської дороги життя, що визначена, ніби десятьма великими святими стовпами, Божими заповідями. Не буде поміж Вами сварок і незгоди, не буде пияцтва ні нечистоти. Чесною, сумлінною працею здобудете ліпше дочасне буття і честь у людей. Поборете всі труднощі і заслужите собі нагороду в того найвищого й найліпшого Пана, в котрого ми всі на службі і котрий за кожне добре діло платить вічною нагородою. Той Отець наш небесний прислав для нашого спасіння Свого Сина Ісуса Христа, котрий, хоч був Божим Сином і правдивим Богом, зволив народитися з Діви Марії вбогим чоловіком, щоб за нас умерти на хресті і ласкою Своєю відкупити нас від вічної смерті. Завдяки Йому маємо життя і спасіння.

Йому слава з Отцем і Святим Духом навіки. Амінь.

Писано в День святих апостолів Вартоломея і Тита дня 25 серпня (7 вересня) р[оку] Б[ожого] 1901.

Пастирське послання до вірних

Правди Віри

(1901 р., кінець року, Львів)

Вступ

Сего року я написав книжечку для русинів, осілих в Канаді. У сій книжечці подав я всі правди нашої святої віри, щоби тим нашим бідним вихідцям дати нагоду пригадувати собі Божу науку, котрої не чують голошеної в церкві. Вони там, бідні, у многих місцях не мають церкви, а де мають церкву, там не мають священиків.

Тепер видаю сю книжечку другим разом для вас, дорогі браття. Може, й вам придасться. Знайдете в ній викладені всі правди Божого об'явлення, знайдете цілу науку Ісуса Христа, не так коротко зібрані, як у тій книжечці "*О вірі*", що я вам написав тому кілька місяців. У сій книжечці я пояснив вам сі правди так, що кожний з вас легко їх зрозуміє.

Беріть сю книжечку та й читайте, а Бог Всевишній хай вас благословить так, як і я вас благословляю.

Треба знати віру, бо без віри нема спасення

Хто лиш хоче спастися, мусить передовсім триматися святої католицької віри; без неї неможливо сподобатися Богові. Бог дає нам на правду святу свою силу з неба, котра помагає нам пізнавати те, що Він об'явив і що Церква подає для вірування, але як чоловік сам не працює, не намагається пізнавати Божі правди, то і та поміч Божа у нього мовби нежива.

Віра – то так, як той ланц святий, що чоловіка в'яже і лучить з Богом. Той ланц мусить триматися і розуму, і серця чоловіка. Розуму тримається тоді, коли чоловік знає все, що Бог об'явив, а Церква свята подає для вірення. Як хто тих правд не знає, то як же ті правди тримаються в розумі? А коли ж вони суть у розумі? Та коли ж, як не тоді, коли їх чоловік добре розуміє. Як їх чоловік не розуміє, то як же мали би бути в його розумі?

Тому пам'ятайте, дорогі браття, намагайтеся добре знати святу віру. То – річ найважливіша. Хто учився катехизму, то вже знає; та хіба мусить собі від часу до часу пригадувати се, що вже знає; а то річ дуже легка. Важча річ тому, котрий віри ніколи не знав: такий мусить спершу навчитися.

Ось і для того є ся книжечка, щоби ті, що вже знають віру, могли легко собі її пригадувати; а ті, що віри добре не знають, щоби її добре навчилися. Тож читайте собі сю книжечку і будете з неї мати хосен для душ ваших.

Хто знає письмо, хай сю книжечку візьме й іншим уголос хай читає. Буде мати за те велику нагоду в небі. Бог буде його благословити вже на сім світі. Хто так для Бога працює і так ближніх любить, той справді є учнем Христовим.

Ті ж, що письма не знають, хай слухають такого читання; легко будуть могли зрозуміти все, що буде читатися, а як чогось не будуть розуміти, то нехай запитають такого, що більше розуміє.

Особа Божого Сина

Найважливіша наука на світі, без котрої чоловік мусить згинуть навіки, – то наука Божого Сина Ісуса Христа. Ви самі знаєте, що наука, котру Вам голошу, не моя, не видумана людьми; знаєте, що то є наука Ісуса Христа.

Тому передовсім мушу Вам сказати про Божу особу Ісуса Христа.

Ісус Христос єсть Богом і чоловіком в одній особі. Яко Бог є предвічний, безсмертний, безконечний; яко чоловік народився в часі з Пречистої Діви Марії. Божа особа прийняла на себе слабе смертне тіло людське; поміж нами жила; яко чоловік умерла за наше спасення.

Син Божий зійшов з неба на землю до нас, щоби нас спасти. З неба приніс нам свою святу науку. Народився поміж нами яко маленька слабенька дитина. Люди навіть найліпші зразу не знали, що те мале дитя – то Божий Син і правдивий Бог; але так було. Той чоловік, що у Вифлеємі в стаєнці народився, – то не був звичайний чоловік. Він був правдивим чоловіком і правдивим Богом; ті рученята – то були руки Бога; те лице, ті очка – то лице, очі Бога. Як воно, те мале дитя, говорило – то ніхто інший говорив, а сам Бог.

Дві природи, одна особа

Чудесним способом, вигаданим Божою премудрістю, людська природа нерозривно зв'язалася з Божою природою в одній особі Божій. Свята особа Божого Сина мала дві природи: Божу і людську, в собі самій злучила ті дві природи; так що хоча ті дві природи не змішалися, то, однак, нерозривно зв'язалися між собою. Божий Син мав споконвіку Божу природу, а від хвили, в котрій Діва Марія зачала Сина, мав Син Божий і людську природу, тобто душу і тіло такі самі, як ми, люди, маємо.

Чоловік Ісус Христос міг про себе казати, що єсть Богом, а Божа особа могла сказати, що є чоловіком. І ми можемо сказати, що Бог був і є чоловіком, що народився, вмер; так справді є, і можемо сказати, що чоловік Ісус Христос був і єсть безконечним Богом, бо так справді є.

Тим способом Бог став нам рівним, став нашим братом. Перші люди, Адам і Єва, стали Його прародичами, як суть і нашими прародичами.

В Ісусі Христі була одна лиш особа Божа і дві природи, Божа і людська.

Тому в символі віри кажемо, що віримо в Сина Божого, котрий для нас зійшов з неба, воплотився від Духа святого, вочоловічився; і народився з Діви Марії. *Вірую в єдиного Господа Ісуса Христа Сина Божого, єдинородного, від Отця родженого перед усіма віками. Світло від світла, Бога істинного від Бога істинного, родженого, не сотвореного, єдиносущного перед усіма віками. Він задля нас, людей, і нашого ради спасіння зійшов із небес і воплотився від Духа Святого і Марії Діви і став чоловіком.*

Особа Божої Матері

Пречиста Дівиця Марія, з котрої, за чудесною справою Святого Духа, Божий Син народився яко чоловік, є тому Богородицею, Матір'ю Бога. Її Син був

і єсть Божим Сином. Вона породила Бога, то і справедливо Їй належиться те чудесне ім'я Богородиці, котрим світ християнський Її величає.

З віри і з науки Ісуса Христа знаємо про ту Пречисту і Пресвяту Богородицю такі чуда Божі, що і ангельські язики не потраплять, щоби їх достойно величати.

Передовсім, Пречиста Діва Марія була зачата без гріха первородного. Вона була в самім зачатті ласкою Божою устережена від первородного гріха, того гріха, що на весь людський рід перейшов від перших родичів і всіх людей заразив, крім тої одної Дівиці, котра мала стати Божою Матір'ю. Тому називаємо святу Богородицю Пресвятою, Пречистою і Пренепорочною. Ніякий чоловік не міг мати більшої святості, чистоти, непорочності.

Ніколи не грішила. Ласка Божа, що була для Пречистої Діви вже в першій хвилі зачаття такою великою і щедрою, росла в Її душі кожної днини і через все життя берегла Її від всякого гріха, від всякого блуду, від всякої, хоч і найменшої плямки.

Перша ласка непорочного зачаття була цілком даремним незаслуженим даром; друга ласка охорони від всякого гріховного вчинку, хоч була даром Божої ласки, була, однак, і Її заслугою.

Була Дівицею і Матір'ю. А третя ласка, котру Бог дав Пречистій Діві, – що була Матір'ю і Дівицею. На те треба було великого чуда. Те чудо сталося за справою Святого Духа; Марія породила Сина і була Дівицею перед рождеством Сина і в самім рождестві, і по рождестві лишилася все Пречистою Дівицею.

Єсть Богородицею. А четверта ласка була, що сам Син Божий був Сином тої Пресвятої Дівиці. Вона є тому Божою Матір'ю, чеснішою від Херувимів і без порівняння славнішою від всіх Серафимів.

У славі і святості перевищила всіх небесних Ангелів, всіх святих Патріархів і Пророків Старого Завіту і всіх Угодників Божих Нового Завіту. Вони всі були лиш Божими слугами, а Вона була Матір'ю Бога. Тому називаємо Її Царицею неба і землі, Царицею Патріархів і пророків, Апостолів, Мучеників, святих Дів, Царицею всіх святих.

Взята з тілом до неба. А п'яте чудо Божої ласки, котре добачаємо в чудеснім житті Пречистої Діви, було Її пресвяте Успення. Її смерть називаємо не смертю, а успенням, бо довго перед смертю Вона душею і серцем жила більше в небі зі своїм Сином, ніж на землі. І віримо, що по Її успенню Ісус Христос взяв Її тіло до неба. Вона воскресла, так як Її Син, пішла до неба з душею і з тілом. Пророк Давид провістив те Її чудесне воскресіння словами: *“Воскресни, Господи, Ти і кивот святині твоєї”*. Пречисту Діву називає кивотом Божої святині, бо 9 місяців носила Сина Божого в своїм святім лоні.

Життя Божого Сина

Де народився. Христос народився у Вифлеємі, жидівським містечку коло Єрусалима, в убогій стаєнці, і жив поміж людьми 33 роки. Яко чоловік не мав отця, бо Його матір була Пречиста Дівиця Марія, мав лиш опікуна св[ятого]

Йосифа, котрого люди вважали за Його отця, бо не знали дивної Тайни Його народження.

Поклін пастирів і царів. Св[ятий] Йосиф був убогим ремісником, хоча й походив з царського роду Давида, так само як Його обручниця Марія. По народженні Божого Сина поклонялися Йому убогі пастирі і чудесна зізда припровадила до Вифлеєма трьох східних царів, котрі Ісусу принесли свої дари: золото, ливан і смирну. Але вже від першої хвилі по народженні Ісуса Христа недобрі люди переслідували Його. Жидівський цар Ірод, як довідався від східних царів, що за зіздою прийшли поклонитися Христу, що у Вифлеємі народився “Цар Жидівський”, як пророки називали Месію Христа, настрашився, що Ісус Христос прийшов йому відібрати царство, і казав вирізати всіх дітей з усієї околиці вифлеємської, щоби разом з ними і Ісуса Христа убити. Св[ятий] Йосиф довідався про те в сні від ангела. Ангел казав йому утікати з Дитиною і Її Матір’ю до Єгипту. У Єгипті лишився Йосиф зі святою родиною аж до смерті Ірода. По смерті Ірода, вернув до жидівської землі і замешкав у Назареті.

Утеча до Єгипту. У Назареті мешкала та найсвятіша убога родина. Св[ятий] Йосиф яко тесля заробляв на життя. Ісус Христос, як підріс, помагав опікунові в його тяжкій праці.

30 літ жив Ісус Христос у Назареті, був матері й опікунові слухняний і зростав у ласці в Бога і в людей.

Хрещення Ісуса. По тридцяти літах такого життя виступив Ісус Христос зі своєю наукою. Але поки почав проповідувати, пішов до Йоана Предтечі над Йорданом і там дав йому окрестити себе хрещенням покаяння. Те хрещення Йоана не було тим хрещенням, котрим ми охрещені, не було Тайною, було лиш образом нашого хрещення, яке встановив Ісус Христос. У часі хрещення христового з’явилася людям Св[ята] Тройця. Над Ісусом, що стояв у воді, з’явився Дух Святий у вигляді голуба; і голос із неба сказав: “*Се єсть син мій возлюблений, того слухайте!*” То був голос небесного Отця.

На пам’ять про те явлення Бога святкуємо щороку празник Богоявлення. На пам’ят про хрещення Христове святимо воду, і тому той празник називаємо Йорданом, так як називається ріка, в котрій Йоан хрестив Ісуса.

Піст. По хрещенні Ісус пішов у пустиню і 40 днів нічого не їв і не пив; звідси у нас установа чотиридесятниці, великого сорокаденного посту.

По тім страшнім пості почав Ісус Христос проголошувати людям своє Євангеліє. Став говорити: “*Покайтеся, бо Боже царство приблизилось*”.

Наука Ісуса Христа. Наука Ісуса Христа починається від покаяння, бо, як довго християнин живе у гріхах, не має ласки Божої і не є добрим християнином, бо не живе по-християнськи.

Ісус Христос проповідував свою науку три роки. Ходив від села до села і всюди людей учив, а щоби легше науку Його приймали, Божою силою робив дивні чуда. Розмножував хліб; п’ятьма хлібами нагодував 5000 людей, крім жінок і дітей; воскрешав мерців, вертав зір сліпим, слух – глухим, очищував прокажених, виліковував калік. Дійсно на кожному кроці справджувалося на Нім слово, записане у пророка:

“Скажіть тим, у кого серце полохливе: “Будьте мужні, не бійтесь! Ось Бог ваш! Помста надходить! Відплата Божя: Він прийде і спасе нас. Тоді прозрять у сліпих очі, й у глухих вуха відтуляться. Тоді кульгавий, мов олень, підскочить; язик німого піснею озветься, бо в пустині ринуть води і в степу потоки” (Іс. 35, 4-6).

(Коли Бог наш прийде нас спасти, отворяться очі сліпим, і уші глухих учують. Тоді й кульгавий скочить, як олень, і розв’яжеся язик німих).

Наукою своєю Ісус Христос об’являв нам, людям, відслоняв перед нами Божу правду. Те, що було закрите перед розумом людським, Ісус Христос зробив для нас приступним. Відхилив заслону, котра закривала Божі правди. Навчив нас того, чого ми від себе знати не могли і до чого наш розум не міг дійти сам власною силою.

Наука Божого Сина про себе самого

Ісус єсть Богом. Про себе самого навчив Ісус Христос, що є Сином Божим, одним з Отцем. *“Я і Отець – одно”* (Йо. 10, 30). *“Усе, що Отець має, – моє”* (Йо. 16, 15), *“Усе передане мені моїм Отцем.”*(Мт. 11, 27).

Учить про себе, що є старшим від Авраама. *“Перше, ніж був Авраам, Я є”* (Йо. 8, 58). Поки був Авраам, я був. Авраам, Ваш Отець, бажав видіти мій день, і побачив, і утішився. Мій Отець, котрого ви своїм Богом називаєте, той мене прославля (Йо. 8, 54, 56).

Про себе самого казав, що від Бога прийшов і що, умираючи, до Бога відходить. *“Я вийшов від Отця і прийшов на світ – і знову полишаю світ і до Отця повертаюсь”* (Йо. 16, 28).

З тої науки Ісуса Христа пізнаємо, що Він є правдивим єдинородним Сином небесного Отця, що має ту саму природу, що Отець, єсть єдиносущним Отцю, тобто однієї сутності з Ним. Між Ним і Отцем лише та одна є різниця, що Він є Сином, тобто зродженим від свого отця – від Отця походить. Тому в символі віри визнаємо, що Син Божий, Господь наш Ісус Христос, єсть *“від Отця роджений перед всіма віками”* Називаємо Його *“світлом від світу”*, тоюто світлом, що походить від світла. Є правдивим Богом, що походить від правдивого Бога. Кажемо далі, що є роджений, а не сотворений. Не є сотворінням, але є Сином. Називаємо Його *“єдиносущна Отцю”*. Кажемо, *“що через нього все сталося”*, через котрого все сталося, тоюто що Він так само, як Отець, є сотворителем неба і землі, всіх речей видимих і невидимих. Він разом із Отцем сотворив світ, людей і ангелів, разом із Отцем всім керує і про все дбає.

Наука Божого Сина про свого Отця

Про свого небесного Отця учив Ісус Христос, що єсть Богом, Сотворителем світа, безконечним, всемогутнім, справедливим, котрий свого Сина на сей світ прислав для нашого спасення. Так полюбив нас, що і Сина свого єдинородного зіслав, щоби ми завдяки Йому жили.

Наука Божого Сина про Святого Духа.

Христос зіслав Святого Духа. Ісус Христос перед своєю смертю обіцяв апостолам, що пришле їм з неба Духа Святого, Утішителя, Духа правди. Про того Святого Духа навчив, що є правдивим Богом, що від Отця походить, що походить від Нього, Сина. Ісус Христос сказав, що Він Його пошле. *“Як прийде Утішитель, якого зішлю вам від Отця, Дух істини, який від Отця походить, то він і свідчитиме за мене”* (Йо. 15, 26). Сказав, що Дух Святий Його прославить, бо від Нього прийме. *“І прославить Він мене, бо з мого візьме і звістить вам. Усе, що Отець має, – моє. Тим-то й сказав вам, що Він з Мого візьме і звістить вам”* (Йо. 16, 14-15).

У тих словах Ісус Христос виразно учить, що Дух Святий, третя особа Божа, походить від Отця і від Сина, бо те, що каже Дух Святий, приймає від мене, це значить, що приймає Божу натуру, природу або що походить від неї. Одна особа Божа від другої походить якраз через те, що одна від другої дістає Божу природу, Божий Син приймає Божу природу через вічне народження, а Дух Святий приймає Божу природу від Отця і Сина через вічне походження.

Тому, коли Христос про походження Духа Святого говорить, каже, що все, що має Отець, є також Його: *“Усе, що Отець має, – моє”* (Йо. 16, 15). Коли Отець те має, що Дух Святий від Нього походить, те саме має і Син.

Як Отець і Син суть одним – *“Я і Отець – одно!”* (Йо. 10, 30), – то і в тім суть одним, що Дух Святий одним диханням, їм обом спільним, від них обох походить. Якби Дух Святий не походив і від Сина, то би Син різнився від Отця чимсь. Не був би одним із Отцем. Був би меншим від Отця. А знаємо, що є в усім Отцю рівним. Різниця лишень у тім одним, що від Отця походить.

Якби Дух Святий походив від самого Отця, виключаючи Сина, то би Дух Святий від Сина цілком не різнився. Були би лиш дві різні особи. Дух Святий і Син Божий були би тою самою особою.

Особи Божі різняться між собою самим тільки походженням. Лиш через те є кілька осіб у Бозі, що одна особа передає другій Божу природу цілу, і тоді кажемо, що одна від другої походить. Якби чим іншим різнилися особи Божі, то би вже те “щось”, чим різняться, належало би до Божої природи. А Божа природа не може ділитися і не може бути різна у різних особах.

Кожна особа є правдивим Богом і тому мусить мати всю правдиву Божу природу. Та Божа природа є в кожній особі ціла, неподільна, безконечна, хоч у кожній особі є різним способом. В Отцю є та природа Божа таким способом, що він її має сам від себе. Отець ні від кого не походить.

У Сина Божого єсть Божа природа таким способом, що її має від Отця через народження, а в Дусі Святім є тим способом, що її має від Отця і від Сина через походження, котрим лиш одним різниться від Отця і Сина.

Закид схизматиків. Схизматики, що себе самі православними називають, хоч ними не суть, як то пізніше вам скажу, так накручують Письмо Святе: те, що Божий Син сказав: *“Дух Святий від мого прийме”*, – так тлумачать, що Син Божий яко чоловік дасть Духові Святому, зісланому на апостолів, свою науку.

Таке тлумачення пусте, бо хіба Дух Святий не єсть Богом, коли Йому треба від Ісуса Христа ніби учитися? Та ж наука Ісуса Христа – то якраз наука Бога, в Трійці єдиного. То Дух Святий перед всіма віками ту науку мав разом із Отцем і Божим Сином. І коли Син Божий Духа Святого посилає, то знов того не робить яко чоловік, але яко Бог. У тім самім, що Він, Божий Син, Святого Духа посилає, дає виразно знати, що Дух Святий і від Нього походить.

Їх тлумачення *Св[ятого] Письма*. Схизматики кажуть, що в Євангелії стоїть: “Дух істини, що від Отця походить” (Йо. 15, 26). А от, дивіться, кажуть, нема “і від Сина”! Тому і в молитві “*Вірую*” вимажують ті слова: “і від Сина”. Але ж бо молитва “*Вірую*” не є взята з Письма Святого. Її склали апостоли, і доповнили святі отці. Якби так довелося мазати в тій молитві все, чого до слова нема в Письмі Святім, то би геть всі слова треба перекрутити. Та й скасувати всі слова, котрими всі Собори Вселенські тлумачать і роз’яснюють слова Письма святого. Сама ж наука, що Дух Святий і від Сина походить, є в Письмі Святім, лиш не так виразно роз’яснена, як у науці святої Церкви.

Коли в Письмі Святім є, що Дух Святий походить від Отця, і знов є, що Отець і Син суть одним, то вже кожний розумний чоловік розуміє, що Дух Святий походить від Отця, але не від самого Отця, але від Отця і Сина заразом.

Так, як хто каже, що мене зродив отець, то через те ще матері не відрікається, бо кожний знає, що в народженні дитини отець і мати суть одним. З того прикладу не виходить, щоби Божі особи походили від себе способом тілесним; борони, Боже, від такого тілесного тлумачення Божої науки. Бог є чистим духом і не має тіла. Тож і те походження духовне, безтілесне.

А хоча і в тім фрагменті Дух від Отця ісходить і зовсім не було того, що походить від Сина, як то є і в тім фрагменті, то з того ще не виходить, щоб тої науки не було в Письмі Святім. А де ж то сказане, щоби в кожному фрагменті Письма Святого мали бути вже всі Божі правди. Одна – тут, а друга – на іншій місці. Свята Церква збирає науку Ісуса Христа зі всіх місць Письма Святого, а не лиш з одного.

Якби так із одного фрагмента треба про всю науку судити, то би страх много ересей поробилося. Та з того то й ересі беруться, що хтось лиш одну науку видить, а до інших сліпий, а своїм розумом із Письма Святого Божу правду витягає.

Ось, приміром, у тім фрагменті, де сказано, що Ісус Христос “*предаде дух*”, тобто, що умер і віддав духа.

У тім слові є сказане, що мав правдиву душу людську, що був правдивим чоловіком. Але того в тім фрагменті нема, що був правдивим Богом, що мав Божу природу. Якби хто хотів про правди Божі так судити, як схизматики судять про Духа Святого, то би мусив заперечити ту правду, що Ісус Христос єсть Богом.

У такім засліпленні міг би чоловік дійти цілком до невірства і говорити так, як раціоналісти і соціалісти говорять, що Ісус Христос не був Богом, а Його наука не єсть Божя, що Він людей дурив, а може, і себе самого, коли казав, що єсть Богом. Тим способом можна би дійти до всіляких подібних дурниць.

Схизматики тою своєю хибною наукою про Святого Духа роблять страх велику зневагу Спасителеві нашому Ісусу Христу. З тої їх науки єретицької таке виходить, що Син Божий є меншим від Отця, бо не має тої сили, щоби диханням давати походження Святому Духові.

Те все, що тут написано, може, не таке важливе, дорогі браття. Я так писав для ваших виходців у Канаді. Їх там усілякі люди дурять. Геть перекручують їм Святе Письмо і Божу науку. Хочуть їх конче відірвати від Св[ятої] Церкви. То їм треба добре знати все, як тим відповісти. Але то і Вам може придатися. Цікаво Вам і те знати, як наші люди в Канаді суть наражені на великі небезпеки. Вам треба за них і молитися. А як хтось із вас хоче емігрувати та їхати за море, то хай же добре знає, що там його чекає. У Канаді краще, ніж у Бразилії, і краще, ніж у Сполучених Державах – для тіла то навіть добре, та лиш як хто не знає добре своєї віри, то для душі може бути небезпечно.

Наука Божого Сина про Святу Тройцю

Один Бог, три особи. Так навчив нас Ісус Христос, що є один Бог у трьох особах Божих: Бог Отець, Бог Син і Дух Святий; три особи, а один і той самий предвічний, безконечний, незбагнений, всемогутній, безтілесний, пресвятий, вседобротливий, милосердний, справедливий, всюдисущий і всевідаючий Бог, Сотворитель неба і землі, і всього, що в них є. Отець єсть Богом, і Син єсть Богом, і Святий Дух єсть Богом. Жоден з них від другого ані сильніший, ані старший, ані славніший. Всі три в усім рівні, всі три мають одну і ту саму Божу природу, бо всі три суть тим самим одним Богом.

Різняться між собою лиш тим одним, що Бог Отець не походить ні від кого, Син походить від Отця, і Святий Дух походить від Отця і Сина.

Божий Син так від Отця походить, що, перед всіма віками зроджений від Отця, єсть єдинородним Сином. Не є сотворений, як всі сотворіння, як ангели, люди, але є зроджений, бо має ту саму природу, ту саму сутність Божу, що і Отець. Він єсть єдиносущний Отцю.

Дух Святий походить від Отця і від Божого Сина. Перед всіма віками дістав від них їх Божу природу.

Син Божий зроджений від Отця, а Дух Святий від Отця і Сина походить способом не тілесним, бо Бог тіла не має, але способом духовним, котрого ми слабом розумом нашим не можемо зрозуміти.

Як від сонця йдуть до нас і світло, і тепло, а сонце, і світло, і тепло – все одно, а однак одне не є те, що друге, – так і у Бога всі три особи є одним Богом, а однак кожна – різна.

Так, як коли що пізнаємо, в нашій душі ніби родиться слово, буцім те, що пізнаємо, є в нашій голові, мовби дитина нашого розуму. Так само, коли Бог себе самого пізнає, родить слово Боже, а те слово – то Божий Син.

Як коли щось любимо, в нашім серці є те, що любимо, так якби воно з нашого серця походило, так само Бог Отець і Син Божий взаємно любляться безконечною і предвічною любов'ю і з тої спільної любови походить Святий Дух, мовби віддих безконечної любові Отця і Сина.

Тому Дух Святий походить від Сина не менше, ніж від Отця; походить не лишень через Сина, але і від Сина. Син Божий разом із Отцем дає перед всіма віками Святому Духові Божу природу.

Як щирі люди прийняли Божого Сина

Ісуса Христа Божого Сина не всі однаково прийняли. Щирі люди, ті, що правди шукали, ті горнулися до його науки. Виділи Його чуда, як воскрешав мертвих, як хворих виліковував, як вертав зір сліпим і бесіду – німим, як розмножував у пустині хліби і п'ятьма хлібами нагодував п'ять тисяч народу, крім жінок і дітей. А коли такі дивні речі виділи, розуміли таки своїм розумом, що Ісус Христос не був звичайним чоловіком, таким, яким ми є всі, але що якась надзвичайна сила Божа була в Нім. До того пізнавали в Ісусі Христі таку святість, про яку поміж людьми ніхто ніколи не чув, і таку сердечну любов до всіх, що не могли Його не любити, не могли Йому не вірити, не могли не визнавати за правду те, що говорив.

Тож коли про себе самого говорив, що є правдивим Богом, правдивим Сином Бога, одним із небесним Отцем, приймали Його за правдивого Божого Сина, за обіцяного Месію. Ті, що трохи знали Письмо Старого Завіту, пізнавали що на Нім справджувалися всі пророцтва Старого Завіту.

Пророк Міхей (5, 2) був провістив, що Месія, тобто Богом обіцяний Спаситель, мав народитися у Вифлеємі. Христос у Вифлеємі народився. Пророки були провістили, що буде мешкати в Назареті (Мт. 2, 22). Якраз так було з Христом. Люди називали Його Назарянином.

Було провіщено через пророка Даниїла, що Месія мав народитися в 70-ту седмицю від його часів. Якраз 70-та седмиця літ минула від часів Даниїла в час Різдва Христового.

Пророк Ісаїя оповідав про Його чуда. Провістив, що з Дівиці за справою св[ятого] Духа народиться. Якраз Мати Ісуса Христа була дівицею, і хоча й ніхто того не знав, крім святого Йосифа, котрого люди мали за вітця Ісуса Христа, і крім самої Пречистої Діви, однак всі, що Її знали, мали Її за таку святу і таку пречисту, як самі небесні ангели.

До тих свідоцтв пророків, що справдилися на Ісусі Христі, додалося ще й свідоцтво самого Йоана Хрестителя, котрого всі жиди без винятку вважали за великого пророка. Так-то всі жиди щирого серця приймали науку Ісуса Христа і вірили в те, що Він учив.

Як злі люди прийняли Божого Сина

Не так приймали Його книжники, фарисеї і всі люди нещирого серця. Його наука разила їх і гнівила. Він дорікав їм їх нещирістю, їх злою волею і перекручуванням Божого закону.

Вони пізнавали, що Ісус Христос був звичайним чоловіком, бо виділи Його чуда, самі чули слова святого Йоана Хрестителя, котрого визнавали пророком, і

ясно виділи, що всі пророцтва Старого Завіту на Нім справджувалися. Попри те, не хотіли визнавати Його Божим Сином і не вірили в те, що говорив.

У їх серцях росли злість і ненависть до того чоловіка, котрий смів указувати їм на їх блуди, і вони шукали нагоди, щоби йому помститися. Вкінці, знайшли таку нагоду. Коли один із учнів Ісуса Христа – Юда – продав свого Учителя, взяли Його через диких, дурних посіпак і передали на смерть.

Смерть Божого Сина

Ісус Христос дозволив усе – не боронився. Вели повз архієрея жидівського Анну; там дикий жовнір ударив Його в найсвятіше лице. Вели Його зв'язаного до архієрея Каяфи. Штуркали, били, попихали по дорозі. У Каяфи жиди зібралися на суд несправедливий, брехливо проти Нього свідчили, засудили на смерть. Вели Його до старости Римського понтійського Пілата. Той відіслав Його до Ірода, жидівського царя. Ірод висміяв Його і відіслав до Пілата. Пілат наказав Його до крові бичувати, дикі жовніри терновим вінцем вінчали найсвятішу голову. Висміювали Його, били в лице. Пілат порівняв Його з Варавою, розбійником. Жиди кричали: “Розпни Його, а пусти Вараву”. Пілат відпустив Вараву, а віддав Ісуса Христа на розп'яття.

Поклали на Нього довгий тяжкий хрест, наказали Йому йти на гору Голгофту. Під страшним тягарем падав. Не міг донести хреста на гору. По дорозі потішав невіст ерусалимських, плакав над долею грішників. На горі Голгофті, в місці, де вішали злочинців, напоїли Його вином, змішаним із гіркою смирною, розп'яли Його на хресті, довгими цвяхами прибили Його до хреста, пробили руки і ноги, хрест піднесли з розп'ятим, спустили в яму. Рани роздиралися, потекла кров. Син Божий завис на хресті за спасення людей.

А жиди довкруг хреста сміялися, крикливо повторювали страшні богохульства. А Син Божий терпів, молився за їх спасення і за спасення нас, грішних. Поїли Його оцтом, змішаним із жовчю. Один із розбійників, що при нім був до хреста прибитий, насміхався з Нього, другий покався і дістав обітницю вічного спасення.

Під хрестом стояла матір. Ісус же, побачивши матір і учня, котрого любив, каже до матері своєї: “Жінко, ось син твій” (Йо. 19, 26). Потім каже до учня: “Це мати твоя” (Йо. 19, 27).

Потім, коли побачив Ісус, що все вже скінчилося, щоби справдилося Писання, каже: “Спраглий я” (Йо. 19, 28). Посудина же там стояла, повна оцту. Жовніри наповнили губку оцтом, поклали на тростину і піднесли до Його уст. І коли прийняв оцет, Ісус сказав: “Звершилося” (Йо. 19, 30), – і схилив голову, і віддав духа.

Жертва Божого Сина

Смертю своєю приніс Син Божий Отцю небесному жертву за спасення людей. Не боронився Він і не хотів боронитися, прийняв радше з радістю муки і смерть. Смертю своєю мав доповнити діло свого життя. Тим ділом було спасення

роду людського. Усі люди жили до часів Ісуса Христа в тяжкій неволі гріха. Від Адама, першого чоловіка, котрий не послухав свого Сотворителя Бога, гріх первородний перейшов на весь рід людський. Люди приходили на світ невольниками гріха, дітьми гніву Божого. Не мали ласки Божої, не мали права на вічне життя на небі. Та зараза гріха первородного переходила з родичів на дітей. Не було такого чоловіка, щоби був вільний від тої зарази.

Так, як широка болотиста ріка, як безмірне море, розлилася по світі зараза гріха первородного, неласка і кара Божа. Люди як родилися, так і умирали в тій неласці Божій. Ішли на вічну погибель до пекла. Покоління одні по других ставали чимраз гірші, чимраз далі відступали від Бога. Люди самі не могли ніяким способом піднятися з того занепаду. Вони не мали ані сили, ані способу на те, щоби до Бога навернутися, ані заслужити собі, ані випросити Божої ласки. Поміж людьми і Богом розверзлася через гріхи прірва безмірна. Злість людська так образила Божу доброту, що треба було якогось безмірного надучинку, щоби подолати ту безконечну образу. По грісі мусила настати кара, а гріх могла подолати лишень безконечна покута.

Син Божий, ставши чоловіком, прийняв на себе надолуження, покуту і кару за гріх людей. Приймаючи добровільно муки і смерть на хресті, сплатив Божій справедливості борг за людей. Смертю своєю приніс Богу жертву надолуження і покути і зазнав кари, що належалася людям.

Як Авраам готовий був свого сина Ісаака принести в жертву Богу, так само Бог Отець Сина свого не пощадив, але передав Його на смерть за спасення наше. *“Бог бо так полюбив світ, що Сина свого єдинородного дав, щоб кожен, хто вірує в нього, не загинув, а жив життям вічним”* (Йо. 3, 16).

Так сам Син Божий передав на смерть власне своє людське тіло. Богу Отцю приніс у жертву своє людське життя, щоби нам купити з неба Божу ласку і відкупити нас від неволі гріха.

Небесний Отець прийняв ту жертву, офіру свого Сина і вернув людям свою ласку, котру втратили через гріх перших родичів. З тої жертви Сина Божого спливає на нас спасення. З тої жертви ми можемо черпати силу для покаяння і поправи життя. Та жертва випрошує нам відпущення гріхів, ласку Божу, поміч, потрібну для праці над своїм спасенням.

Син Божий умер на хресті, але тіло Його не довго лежало в гробі. Воскрес третього дня так, як віщував пророк Давид. У тілі, повнім хвали, перебував іще на світі сорок днів. Показувався апостолам і учням, учив і скріпляв їх, і повчав їх про ті Божі настанови, котрі мав їм лишити. Сорокового дня вознісся на небо, а десятьма днями пізніше, у п'ятдесятницю своєї смерті, зіслав із неба свого Духа. Показав тим способом, що Святий Дух від Нього походить так, як і від Отця.

Хто не визнає, що Дух Святий походить і від Сина, єсть єретиком. Уникайте його! Не ставайте причасниками його безбожності, бо зневажає Божого Сина той, хто Його робить нижчим від Отця. Якби Дух Святий від Божого Сина не походив, був би нижчим, слабшим від Бога Отця.

Діло Божого Сина

Апостоли, як лиш отримали Святого Духа, зараз змінилися. Зі слабих, боязливих, темних стали відразу могутніми, сміливими і переповненими Божою мудрістю. Наука їх стала основою і підставою всієї науки Христової Церкви. Апостоли розходяться по світі і розносять поміж людей науку Ісуса Христа і ті настанови, що їм лишив. Ширять по світі діло Ісуса Христа, розширюють святу Церкву.

Церква Ісуса Христа

Церква – то зібрання людей, котрі вірять у науку Ісуса Христа, приймають ті самі Тайни і котрих провадить найвищий душпастир світу, Христовий намісник Римський Папа. У тій Церкві, установлений від Ісуса Христа і наділений Ним даром присутності і помочі Св[ятого] Духа, лишив Ісус Христос свою науку і свої Тайни.

Його наука живе в Його Церкві поміж вірними і лучить усіх в одну Божу родину.

Вітцем сеї родини на землі є той, що заступає Ісуса Христа, Єпископ Рима.

Йому то у святім Петрі передав Ісус Христос владу пасти, рядити і правити вселенською Церквою. Христос поставив св[ятого] Петра Учителем світу, Головою Церкви і Намісником своїм, Наставником над усіма Апостолами, учнями і вірними.

Святий Петро був першим єпископом Рима; по його смерті влада його перейшла до його наступників, єпископів того міста, котрого він був першим єпископом.

Пам'ятайте, браття дорогі, що не належить до Церкви Христової чоловік, котрий не визнає Папи Римського намісником Ісуса Христа. Відлученим є від Церкви той, що усувається або відступає від послуху, належного намісникові Христовому.

Як не має Бога за Отця, хто не має Церкви за матір, так само не слухає Бога, хто не слухає Папи, відступає від Бога, хто відступає від Папи.

Святийший Отець має передовсім від Ісуса Христа найвищий учительський уряд. Він перший має голосити світові Божу науку.

Коли, сповняючи той уряд, проголошує якусь правду яко об'явлену Богом, є непомильним. Дух Св[ятий] присутній у Церкві і стереже його тоді від усілякої помилки в речах християнської віри і моральності так само, як стереже Христову Церкву.

Христос, що наказав слухати апостолів так, як себе самого, не міг би ніколи допустити, щоби Його Церква вірних у блуд впроваджувала, тож мусить остерегти Її від блуду, від похибки, від олжі. Христос мусив і собі, і Церкві своїй забезпечити, що Його наука в Її руках не згине, не буде сфальшована, змішана з брехнею.

Христос молився за святого Петра, щоби його віра не ослабла. *“Я ж молився за тебе, щоб віра твоя не послабла”* (Лк. 22, 32).

Христос наказав святому Петру утверджувати у вірі братію свою: *“А ти, колись навернувшись, утверджуєш своїх братів”* (Лк. 22, 32).

Тим способом Син Божий забезпечив Петровій вірі, Петровій науці, що вона стала найпевнішою, непомильною.

Так поставив святого Петра утвердженням апостолів, а його наступників – утвердження апостольських наступників, єпископів і священників.

Христос сказав до св[ятого] Петра: “*Тож і я тобі заявляю, що ти Петро (скеля), і що на цій скелі збудую мою церкву, і що пекельні ворота її не подолають*” (Мт. 16, 18).

Віддав тим способом владу, котра мала стати підставою, основою, силою християнської Церкви. Христос по воскресенню одному лиш Петрові наказав пасти своїх овець і ягнят, тобто віддав йому владу над єпископами і вірними світу, вклав у руки святого Петра владу пастирську над усім християнським світом.

Христос св[ятому] Петру віддав ключ небесного царства на землі: “*Я дам тобі ключі Небесного Царства*” (Мт. 16, 19).

Віддав йому найвищу владу святої Церкви. Казав йому тою Церквою керувати.

Тому, як собі пригадуєте, в усіх наших церквах у краю малюють святого Петра з ключами в руці – на знак, що він є найвищим господарем у Церкві, є головою в Церкві.

Наука Отців про св[ятого] Петра. Наступників св[ятого] Петра визнавали намісниками Христовими всі святі отці, св[ятий] Василій Великий, св[ятий] Йоан Золотоустий, св[ятий] Атаназій Великий, а також святі Николай, великомучениця Варвара, Параскева, св[ятий] Димитрій, св[ятий] Юрій. Декотрі з тих святих лишили записи, в котрих виразно стоїть та наука про голову Церкву.

Руська Церква є католицькою

Ту віру католицьку визнавали від самого початку Русини. Ту віру голосили св[яті] Кирило і Методій, що церковні книги з грецької мови на нашу церковну старослов'янську переклали. Коли ми, русини, прийняли віру християнську за святого Володимира, прийняли разом із вірою і владу Христового намісника. Наші отці довго трималися Римських Пап. Відступили від них, але лиш на короткий час, бо їх збаламутив патріарх царгородський Керулярій, що від віри відпав в XI столітті.

Як лиш схаменулися за часів митрополита київського Ізидора, зараз до віри вернули. Митрополит київський Ізидор разом із усіма єпископами грецькими визнав на соборі флорентійським найвищу владу Римського Папи.

На соборі берестейським 1569 єпископи руські з митрополитом київським Михаїлом Рогозою наново утвердити ті зв'язки, що наш народ в'язали з Престолом Апостольським. Наш архієпископ Полоцький святий Йосафат Кунцевич був за ту віру замучений 1621 року і тому зарахований до священномучеників. За ту віру були наші люди мучені цареславною Росією на Поділлі, у Білій Русі і на Підлісся.

Уряд російський наказував бити і катувати, щоби їх у той спосіб від католицької віри відірвати. Ув'язнювали, часом убивали священників і монахів,

людей бичували, гнали на Сибір. Церкви замикали, єпископів вивозили на вигнання. Много наших людей кров пролило за вірність Апостольському Престолу, за віру Христову.

Ті наші руські мученики днес на небі радіють і моляться за вас, щоби ваша віра не послабла, щоби ви уміли, як вони, постояти за свою віру, а в разі потреби і кров пролити.

Ісус Христос заснував свою Церкву і тій Церкві передав Божу свою науку і Святі Свої Тайни, через котрі мали священники ласку Божу поміж людей роздавати.

У молитві “*Вірую*”, в котрій коротенько зібрані суть всі правди, об’явлені Богом, так кажемо: “*Вірую в єдину святую соборную і апостольську церкву*”. Ото знаки, за котрими можна пізнати правдиву Церкву Ісуса Христа.

Єдина Церков Ісуса Христа

Та Церква єсть єдина. Серед усіх церков, що називаються християнськими церквами, є лишень одна правдива. Лиш одна походить від Ісуса Христа. Обов’язково треба вам знати, дорогі браття, ті святі знаки, за котрими можна сю Церкву пізнати. Грубо ошукує і себе, й інших, хто думає, що кожна віра і кожна церква добра. Ні, не всі, лиш одна добра, свята, Христова, а ті всі неправдиві, хоча й би не знати як себе називали. Лиш одна Церква дає спасення, лиш одна єдиноспасительна. Поза нею нема спасення для тих, що її знають і до неї не належать.

Не може бути двох правдивих Церков. Христос хотів усіх людей зв’язати в одну Божу святую родину. Для всіх людей лишив одну і ту саму науку і ті самі Тайни. Тож обов’язково виходить, що як поміж людьми є много всіляких вір, а одна суперечить другій, то не можуть бути всі правдиві, а конче мусить бути лиш одна правдива.

Приміром, наука протестантів каже, що нема ніякої Тайни священства ані Тайни покаяння. А наша віра каже, що є сім Тайн, установлених Ісусом Христом, а між ними є Тайна покаяння і Тайна священства. І як же ж ті дві науки можуть узгоджуватися? Уже ж не може бути правдою і одне, і друге. Як одне правда, то мусить бути друге неправдою. Як Христос установив Сім Тайн, то вже є неправдою, щоби їх було менше.

Церква Ісуса Христа є святою

Та правдива Церква є Свята. Той, що заснував її, Святий, її наука свята, її Тайни святі. Вона людей до святості веде. Ті, що її тримаються і в ласці Божій умирають, ідуть до неба, стають святими.

А хто всім серцем перейметься наукою тої святої Церкви, той і за життя так гаряче навчиться Бога любити, так ревно буде Богу служити, що все його життя буде святим. Ту святість буде іншим передавати.

Тож у Церкві католицькій бувають люди за життя такі святі, що по смерті Церква зараховує їх до лав Святих Угодників Божих. Суть у Церкві дівиці, Богу

посвячені, що все життя у шпиталях прислужують хворим. Суть монахи і монахині, законники і законниці, що живуть у добровільному убожестві, чистоті і послуху. Вони Господу Богу присвятили своє життя, вихованню молоді, опіці над убогими, всілякій службі (і найтяжчій) на славу Божу і на користь людей. Суть місіонери, що для спасення ближніх життя готові віддати; суть сповідники, що так твердо святу віру визнають, що готові за неї вмерти; суть мученики, що за віру таки умирають. Суть і поміж християнами правдиві святі, що Бога бояться, живуть за Його законом, гріха остерігаються і ревно працюють над спасенням своїх душ.

Церква Ісуса Христа є католицькою

Христова Церква є соборною. Те слово “*соборна*” значить тільки, що католицька.

У тій молитві “*Вірую*” в мові грецькій є слово “*католицька*” там, де у нас стоїть “*соборна*”.

Що те слово значить?

Воно значить, що Церква збирає всіх людей в одну родину, збирає в собор, тому соборна. Можна би сказати: “*Збирає всіх в одне*”.

Те саме значить грецьке слово “*католицька*”. Так, ніби “*складена зі всіх*”.

Тому *соборна* або *католицька* по-нашому було би “загальна”.

Чому Церква Христова є загальною?

Бо Христос заснував Церкву для всіх народів і на всі часи.

Яка ж церква з многих, що суть на світі, є загальною, католицькою, соборною, яка ж збирає всіх людей і призначена для народів?

Одна лиш Церква – та, що стоїть під Папою Римським. Та, що має за голову Намісника Христового. Та, що є розсіяна по всьому світі. Та, що є в Європі, Азії, Африці, Америці і Австралії. Та, до котрої належать люди зі всіх народів; з німців, з англійців, з французів, з поляків, з італійців, швейцарів, з декотрих москалів, з китайців (чатпонів), японців, індійців, муринів та інших.

До тієї самої церкви і ми належимо.

Одна віра – різні обряди

А якби хто запитав, чи наша віра є та сама, що єпископів католицьких французьких або англійських, то мушу сказати рішуче: та сама віра, хоч інший обряд.

Усілякі обряди. Мусите те добре знати, що в Церкві загальній є кілька обрядів. Є обряд грецький, і то в різних мовах, або в мові грецькій, або в нашій, слов'янській, або румунській (в Угорщині), арабській. Є обряд вірменський, як ви може виділи чи у Львові, чи в Кутах, чи в Тисмениці, чи в Станіславові. Є обряд сирійський, маронітів, є обряд халдейський, є обряд коптський і, врешті, єсть обряд латинський.

Що у всіх спільне? Католики всіх тих обрядів мають всі ту саму віру, ту саму науку, хоч кожний з них має відправу, богослуження в іншій мові. У вірі, в правдах, котрі всі визнають, нема між ними найменшої різниці. Ми віримо на волос у все, в що вірять католики інших народів. Наука наших єпископів і наших священників є до одного пункту та сама, що наука єпископів і священників якихось там німців, французів, італійців та інших.

Від найбільших правд до найменших ті науки згідні між собою. І не дивно, бо ті всі науки, ті всі правди не суть ані німецькі, ані французькі, ані руські, а суть Божі. Суть через самого Бога об'явлені. А ту правду, Богом об'явлену, можна всіми мовами проголошувати, і Христос сказав до апостолів: *“Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи, хрестячи їх в Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа...”* (Мт. 28, 19). Учіть усі народи. Ясна річ, що всіх правд. Так само нема поміж католиками різниці щодо святої жертви і щодо святих Тайн.

Але хоч нема ніякої різниці щодо науки, котрої тримаються, щодо віри, котру визнаємо, і щодо жертви св[ятих] Тайн, то однак можуть бути і суть усілякі інші різниці.

Кожний народ має свою мову, свої звичаї, свої обряди, свою історію, свою літературу, свої настанови. Ісус Христос тих усіх різниць не хоче нищити, лиш того одного хоче, щоби всі люди однаково вірили в Бога, однаково дотримувалися Закону Божого і любили себе взаємно, як браття. А вже ж дозволяє і навіть того жадає, щоби кожний дотримувався своїх добрих звичаїв і щоби кожний по-своєму Богу молився.

Звідти-то в Божій Церкві всілякі обряди. Бо кожний має за своїм звичаєм Богу молитися. Обряд – то лишень усілякі молитви та звичаї і богослуження.

Жертва і обряд. Приміром, у всіх народів світу священники правлять Службу Божу. Всюди приносять Богу ту саму жертву, бо й іншої нема. Всюди тою жертвою є сам Ісус Христос. Як на хресті приніс у жертву своє життя кривавим способом, так само в часі Служби Божої некривавим способом життя своє в жертву приносить, і в тій жетрві ніхто з нас не різниться.

Біда була би іншу жертву мати, бо вона була би нездала і Богу не мила. Священники різних обрядів різняться, однак, відправою. Наш священник має інший фелон, а на чаші звізду; читає і співає інші молитви і вживає іншу мову. Інші священники інших обрядів – знов інакше. Іншою відправою приносять ту саму жертву Божу.

Св[яти] Тайни і обряд. Так само при всіх святих Тайнах всюди для хрещення треба води і тих сакрементальних слів, але молитви в кожному обряді інші і різна мова.

Усюди для Тайни Євхаристії треба пшеничного хліба і правдивого вина; всюди – тих самих слів Ісуса Христа; але мова, котрою ті слова вимовляються, різна в різних обрядах. Різниця ще і в тім, що у східних обрядах, до которого і наш належить, хліб квашений, а в латинським – хліб прісний; і знов та різниця, що вірні у східнім обряді причащаються у двох виглядах, тобто хлібом і вином, а в латинським – лиш у вигляді хліба.

І так у всіх Тайнах. Що є з установи Ісуса Христа, те для всіх обрядів спільне. Так само, як і наука віри, котру Ісус Христос лишив. Різниця може бути

лишень у тім, що є з установи людей, але не така пуста, як усілякі інші різниці поміж людьми, що їх собі у всіляких речах звичайно люди заводять. Та різниця обрядів і речей святих, запроваджена святими отцями, сягає часів апостольських.

Як цінувати обряд. І Церква свята ту різницю підтвердила, і сама запроваджувала, і тепер ще пильнує, щоби ті різниці обрядів не затерлися, бо ті різниці дуже красно показують, як то всі народи світу хвалять Господа Бога і як люди всі у вірі і любові мають бути одною родиною, хоч кожний по-своєму Господу Богу молиться. Так-то ми і на Утрени при відправі повторюємо: “*Всякоє диханіє нехай хвалить Господа*”, – і на Вечірні: “*Хваліте Господа, всі народи*”. А різниця обрядів якраз подібна для тої прекрасної одежі, що в неї яка цариця убрана. Ся цариця – то так, як Божа Церква, а прикрашена всілякими дорогоцінними каменями, золотом, сріблом та шовком. Ті камені дорогі – то знов, як ті різні обряди Христової Церкви.

Тому-то наш Святійший Отець Папа Римський Лев XIII так, як його попередники, дуже дбає, щоби зберігалися всілякі обряди, прийняті і затверджені в Церкві. І вже здавен-давня поставили твердий закон, що нікому не вільно свого обряду покинути та на інший переходити. Кожний має триматися того обряду, якого трималися його родичі, і мав би тяжкий гріх, якби самовільно обряд змінив. А як родичі не одного обряду, то сини мають іти за вітцем, а доньки – за матір’ю.

Теперішній наш Святійший Отець особливим способом про наш обряд дбає і дуже боїться, щоби декотрі наші люди не хотіли його покинути.

Він так високо цінує і любить наш обряд, що і лист видав до всіх єпископів, у котрім дуже вихваляє всі наші східні обряди. Хоче тим способом і нас самих утвердити, щоби ми свого обряду трималися, й інших навчити, як мають наш обряд шанувати.

Віра є обов’язкова. А самі міркуйте, що віра та й Богом об’явлені правди – річ, важливіша і святіша від обряду. Обряд – річ свята і важлива, але все-таки установи людської, людей святих, але людей; віра походить від самого Ісуса Христа.

Як хто втратить хоча й би одну правду з науки Ісуса Христа, то вже втратить і чесноту віри, відлучиться від Христової Церкви, тоді вже і обряд йому не допоможе, бо без віри не можна подобатися Богу. “*Без віри неможливо подобатися Богові, бо хто приступає до Бога, мусить вірити, що він існує і дає нагороду тим, які його шукають*” (Євр. 11, 6). А хто не має віри, той проклятий буде: “*А хто не увірує, той буде осуджений*” (Мр. 16, 16). Такий не буде мати Божої ласки, поки не спокутує свого гріха і не верне до віри католицької.

Ті, що схизматиками народилися і не знають, що їх віра неправдива, можуть бути спасенні, бо не мають лукавого серця і раді би належати до правдивої віри. Але як хто був у правдивій вірі і відступив від неї, то вже для него нема спасення, як не спокутує перед смертю.

Віра без діл мертва єсть. Віра для спасення конечна, але не достатня. Треба ще і добрих діл. Лиш той має ласку в Господа Бога, хто вірить, хто за правду визнає все, що Бог об’явив, а свята Божа Церква для вірування подає, а до

того ще дотримується Божого закону, працює на вічну нагороду. “*Віра без діл мертва*” (Як. 2, 26) – не може спасти чоловіка.

Тому хибною, єретицькою є наука протестантів. Вони вчать, що вистачить чоловікові вірити, і то без добрих діл можна спастися.

Церква апостольська

Наша Церква є ще апостольською, так кажемо в Символі віри.

Це значить, що наука католицької Церкви походить від самих апостолів, а радше від Ісуса Христа, котрий її апостолам першим передав. Наука, котру вам голошу, самі знаєте, що вона не від мене походить. До одної, хоча й би найменшої, правди походить від самого Христа і є тою самісінькою наукою, котру апостоли людям голосили.

Церква тлумачить науку Ісуса Христа. Церква Христова не додала до науки апостолів нічого. Лиш тоді, коли вірні не знали, яка була наука апостолів, Церква сю науку тлумачила, роз’яснювала, викладала. Того було треба християнам, бо наука апостолів була де в чім дуже важка, неясна. І не дивно, бо нелегко людською мовою висловити безконечну Божу правду. Та Божа правда завжди над розумом людським. Якби не було учителя, поставленого від самого Бога, то би страх легко люди втратили апостольську науку або фальшиво її тлумачили би. Тим учителем якраз є свята Церква. Вона то стереже людей від усілякої помилки, від усякого блуду в речах віри.

Церква непомильна. А може те робити, бо має від самого Ісуса Христа заporуку, що Його дух і Його сила будуть із Нею. Христос сказав до апостолів: “*Отож я з вами по всі дні аж до кінця віку*” (Мт. 28, 20). І: “*Дух істини, він і наведе вас на всю правду*” (Йо. 16, 13). Дух напровадить вас на всяку правду. Авжеж, коли напровадить вас на всяку правду, то й остереже від усілякого блуду.

Як Церква голосить апостольську науку. Церква апостольська християнам правди віри всілякими способами проповідує і пояснює. Зазвичай через своїх слуг – єпископів і священників. Як того треба, то сам Святійший Отець бере голос і яко Учитель вселенської Церкви подає до вірування якусь правду, тобто вчить, що така і така правда міститься в Божім об’явленню і в апостольській науці. Так то в році 1854 Папа Римський Пій IX проголосив яко правду віри науку про Непорочне Зачаття Пречистої Діви Марії, тобто навчив, що Бог людям об’явив та через апостолів ту науку передав: Пречиста Діва Марія чудним даром Божої ласки була в самім своїм зачатті застережена від певної плями первородного гріха, в котрім ми всі, нащадки Адама, народилися.

Церква науку апостолів і тим способом людям передає, що єпископи світу християнського, покликані Папою, з’їжджаються на собор. На соборі під проводом Папи або його заступника радяться про способи проголошування Христової науки вірним.

По нараді проголошує такий вселенський Собор якусь правду яко об’явлену Богом. По такім рішенню християнський світ уже знає докладно і виразно, яка є наука Ісуса Христа й апостолів і як її треба розуміти. Люди вже

знають, хто є правовірним і православним християнином, а хто – єретиком, відлученим від Христової Церкви.

Уже не раз єпископи так з'їжджалися на собори вселенські.

Перший раз з'їхалися до Нікеї, року 325, щоби засудити яко єретицьку науку Арія, котрий смів голосити, що Ісус Христос не був Богом, але Сотворінням.

Ми, католики, приймаємо за непомильні правди Богом об'явлені всі науки віри всіх тих вселенських Соборів, котрі скликали намісники Ісуса Христа, Папи Римські, або їх делегати. Таких вселенських соборів було дотепер двадцять: 1. Нікейський 325 року, 2. Константинопольський перший 381 року, 3. Єфеський 431 року, 4. Халкедонський 451 року, 5. Константинопольський другий 553 року, 6. Константинопольський третій 680 року, 7. Нікейський другий 787 року, 8. Константинопольський четвертий 869-870 років, 9. Лятеранський перший 1123 року, 10. Лятеранський другий 1139 року, 11. Лятеранський третій 1139 року, 12. Лятеранський четвертий 1215 року, 13. Ліонський перший 1245 року, 14. Ліонський другий 1274 року, 15. Віденський 1311-1312 років, 16. Копенгагенський 1414-1418 років, 17. Флорентійський 1438-1439 років, 18. Лятеранський четвертий 1511-1516 років, 19. Тридентський 1545-1563 років, 20. Ватиканський 1860 року.

Останній вселенський Собор відбувся тому 30 літ у Римі, в папській ватиканській палаті, і тому називається ватиканським. На тім Соборі отці Собору вирішили і проголосили науку про непогрішне учительство Римських Архієреїв, або, інакше кажучи, навчили, що сам Ісус Христос об'явив ту правду. А та правда така, що коли Єпископ Римський в уряді учителя Всесвіту вчить християн якоїсь правди християнської віри або християнських звичаїв, то є наділений тою неомильністю, котру з дару христового має Його Церква.

Лиш Церква католицька є апостольською. Одна лиш Церква католицька є апостольською, бо вона зберегла незмінно і не порушено скарб віри, вкладений Христом у руки апостолів. Той скарб віри називаємо депозитом, загалом віри.

Вона одна є апостольською і тому, що в ній одній збереглася влада, котру Христос лишив своїм апостолам і котра неперервним передаванням із рук до рук переходила від святого Петра аж до теперішнього Папи, а від нього – на всіх єпископів, котрим передав владу церковну.

Поза Престолом Римським нема другого престолу, котрий би міг виявитися неперервною ниткою апостольського передання. Нема престолу, котрий би в тій мірі міг похвалитися іменами єпископів, що один за другим заступали на Престол римський яко наступники святого Петра, й апостольською наукою кожного з них. Нема престолу, котрий би мав за собою рівне загальне визнання всіх Святих вселенських Соборів, святих отців і вчителів церковних, святих єпископів, мучеників і сповідників і всього правдиво християнського світу.

Церкви некатолицькі

Усілякі церкви протестантські. Є много церков, що навіть і не сміють себе католицькими називати, бо мають так мало вірних і так віднедавна походять, що

кожний висміяв би їх за таке привласнення чужої назви. Такими суть усілякі церкви протестантські, котрих є багато, і всілякі єретицькі секти, котрих начальники жили або живуть майже за нашої пам'яті.

Кожний і неписьменний християнин може відразу зрозуміти, що така незагальна, некатолицька церква не є церквою Ісуса Христа. Кожний видить, що то хіба не церкви, а парохії, що від церкви віддалилася. То не живе квітуче дерево, але галузка, що від дерева відламалася та й засохла.

Як же би те виглядало, щоби правдива Церква Христова мала бути не для всіх людей, а лишень для якоїсь жменьки людей, коли Христос апостолам казав учити всі народи, молився до свого Отця небесного, щоби всі люди були одне: *“Щоб усі були одно”* (Йо. 17, 21). Не просив Ісус Христос лиш за англійців, котрі свою мають церкву англіканську, ані за самих німців, котрі мають аж кілька своїх протестантських церков, що між собою сваряться, а кожна має інакшу віру; ані за самих русинів, як думають ті, що хотіли би свою відрубну народну науку та віру мати, ані за самих швейцарців, що мають свою гел्वетську церкву, ані за ті різні схизматицькі відрубні церкви, у котрих ціла церква – то один або кілька єпископів і трохи християн.

Христос за всіх молився: *“За тих, які завдяки їхньому слову увірують в мене”* (Йо. 17, 20). Хотів усі народи світу до спасення допровадити. Ні про кого не забув, нікого не відпихав.

Якби так Церква Ісуса Христа була англійською або німецькою, що би ми бідні робили, що не народилися німцями або англійцями?

Уже ж, думаю, кожному ясно, що наука Ісуса Христа, і святі Тайни, і всі настанови Ісуса Христа мусять бути для всіх людей і на всі часи, що не можуть бути народними і мусять бути загальнолюдськими.

Письмо Святе

Апостоли списали науку Ісуса Христа. Апостоли Матей і Йоан написали книжки, в котрих оповіли життя Ісуса Христа. До них долучилися учні Христові Марко і Лука. І вони теж оповіли життя і чуда Ісуса Христа. Ті чотири книги тих святих називаються євангеліями. Інші знов апостоли писали Послання до різних християн або до громад усіх християн. Святий апостол Павло написав такі послання: одне – до римлян, два – до коринтян, одне – до галатів, одне – до ефесян, одне – до филипіян, одне – до колосян, два – до солунян, два – до Тимотея, свого учня, одне – до Тита, одне – до Филимона, а одне – до євреїв. Св[ятий] Апостол Йоан написав аж три послання соборні, тобто до всіх християн. Таке саме соборне послання написав апостол Юда. Св[ятий] Апостол Петро написав їх два, а св[ятий] Апостол Яків написав одне. Крім того, св[ятий] Лука написав Діяння апостольські, а св[ятий] Апостол Йоан написав Книгу Об'явлень.

Тих 27 книг, разом зібрані, творять те, що називаємо Письмом Святим Нового Завіту.

То – книга свята. Має до себе більшу повагу, ніж уся повага до всіх людей, разом зібраних, бо має за собою повагу самого Господа Бога.

Письмо Святе – то діло Святого Духа

Хто написав Святе Письмо. Якби я вас так запитав, хто написав ті святі книги, ви може подумаєте, що я це вже сказав, хто написав Письмо Святе. Скажете, може, що писали його апостоли та й учні. Писали апостоли й учні, але не від себе. Писав через них Святий Дух. Ті всі писання – то так, як письмо Святого Духа, списане апостолами.

Апостоли писали, але Дух Святий, котрого прислав їм Ісус Христос, був з ними і вкладав у їх розуми і в їх серця те, що мали написати.

Те, що писали, не мали від себе самих, але від Св[ятого] Духа. Не своїм розумом ті правди знали, але з вищого об'явлення, через Св[ятого] Духа. І не з своєї волі те мали, що і як писали, але Дух Святий давав їм таку волю.

Дух Святий провадив їх розум і їх серця, волю, так, як чоловік, що пише, провадить перо до паперу. Апостоли й учні були ніби пером Св[ятого] Духа. І тому кажемо, що писали з натхнення Святого Духа. Письмо Святе є відтак ділом самого Святого Духа.

У символі віри кажемо про Св[ятого] Духа, що говорив він через пророків: *“Глаголавшиа пророки”*. Так само говорив через апостолів. Письмо Святе Нового Завіту таке саме святе, так само писане як натхнення Святого Духа, як святі книги Старого Завіту, як книги Пророків і Псалтир царя Давида, і всі інші Книги Старого Завіту.

Непомильна правда

Голос із неба. А коли Дух Святий написав святі книги через тих Божих слуг, то вже кожному ясно, що ті книги містять у собі Божу непомильну правду. Мають за собою повагу самого Господа Бога. Сам Бог повагою своєю святою засвідчує правду всього того, що в тих книгах списане. А то кожний видить ясно як на долоні, що Бог не може помилитися і не може людей у блуд впроваджувати. Тому все, що в Святих Письмі міститься, – то непомильні, самим Богом об'явлені і стверджені правди.

Ви, може, читали не раз у житіях святих, як то великим угодникам Божим Бог являвся. Бувало, що якийсь святий на молитві почув голос із неба, як від самого Бога, котрий йому щось говорив.

Гей! Гей! Подумайте собі, яка то велика ласка – почути такий Божий голос! А вам кажу, що через Письмо Святе і через усіляку науку Церкви, і через те, що переказом переходить із уст до уст, а в Письмі Святих не є списане, Бог промовляє до людей, і то, може, ще ліпшим способом, як до того святого промовляв небесний голос. А то чому ліпшим способом?

Тому, що при тій небесній голосі міг святий помилитися. Міг брати за слово Боже те, що не було Божим словом, а лишень таким видавалося. Могло йому щось привидітися, міг чоловік говорити десь згори. А могло й таке бути, що проклятий диявол удавав бесіду Божу. Бо святий Апостол Павло сам каже, що сатана часто убирається у світлого ангела, щоби людей дурити. Тож і той святий міг легко блудити. А що ж і тепер, якби хто з нас почув такий голос із неба? Не

було би жодної певності, що такий голос із неба походить. А при тім голосі Божім, що до нас доходить через Святе Письмо чи науку Христової Церкви, то вже нема найменшого сумніву, що від Бога походить. Усе, що є в Церкві, се підтверджує: кров мучеників, що за ту віру умирали, і подвиги святих угодників Божих, що цілим своїм життям стверджували правди святої віри, а передовсім – то живе учительство католицької Церкви, котра Письмо Святе тлумачить і об'явлені правди подає християнам до вірування.

Божий голос об'явлення. Християнин, коли голос Божого об'явлення чує, може бути певним, що не зблудив, коли за правду прийме те, що в тім об'явленні міститься; християнин знає, що, якби в тім ділі помилився, разом із ним блудила би Церква і всі святі ошукували себе самих та інших людей. Так само, як те неможливе, так і неможливе, щоб християнин блудив, коли за правду непомилно визнає те, що Бог об'явив, а Церква католицька до вірування подає.

Наука, усно передана. А те все стосується і того Божого слова, що Його апостоли списали у святих книгах Нового Завіту, і того слова Божого, що його усно вірним голосили. Бо мусите знати, що апостоли й учні списали не всю науку Ісуса Христа. Уся повна Христова наука міститься в Письмі Святім, Н[овім] З[авіті], і в несписанім переказі Церкви, то є в тій науці, що її апостоли наступникам передали, а ті знов наступникам, і так далі.

Та наука усного переказу живе в Церкві і є списана многими учителями і докторами вселенської Церкви.

Божя повага і повага людей

Ще ліпше зрозумієте, яким великим добром для християн є мати непомилну правду Божого об'явлення, коли порівняєте ту правду з усіми можливими людськими науками.

Єпископське підтвердження книжок. Візьміть яку-небудь книжку, що її люди написали. Як то книжка про віру, то може бути, що в ній чиста і справедлива наука Церкви. Тоді та книжка має печатку єпископа і такий напис, що в ній нема нічого противного католицькій вірі і моральності християнській. Та книжка вже безпечна. Рівно безпечна буде книжка, як єпископ її написав, бо він перед Богом і перед людьми відповідає за те, що лишень Христову науку голосить, і як ставав єпископом, то урочисто присягав на той свій обов'язок.

Але як книжка про віру не має єпископського підтвердження, то вже може бути, що в ній якісь блуди. Страх легко чоловікові помилитися і в малій пустій речі, а що допіру в трудних Божих науках. Так само і в усіх книжках, що їх люди писали, і в усіх людських науках. Усюди може бути правда помішана з брехнею, а дуже часто таки так є.

Авжеж, мало хісна з такої правди, що з брехнею помішана. Мало хісна з такої книжки, бо нелегко чоловікові своїм розумом усю правду вибрати, а брехню відкинути. Тяжко пшеницю відділити від куколю. Дехто потрафить, але частіше так буде, що прийме до серця і брехню, хоча й про те і не знає. А кожна брехня є все трутизною, що затрує душу.

Про Святі Тайни

Церква Христова, крім науки, уділяє християнам і Божу благодать через святі тайни.

З-під хреста Ісуса Христа нашого Спасителя забило сім святих криниць. Вода з тих криниць розливається по світі. Очищає від гріхів і освячує людей. Щасливий, хто з тих криниць уміє черпати воду. Уже розумієте, які то криниці і яка то вода.

Криниці – то святі Тайни, а вода – Божа ласка.

Тайна – то установлений від Ісуса Христа зовнішній знак, видимий, невидимої внутрішньої ласки Божої.

Що є Тайна? Ми віримо, що Ісус Христос установив сім святих Тайн для нашого спасення. Через кожен з тих Тайн дає свою ласку.

Хоча й ласка Божа невидима, бо в душі закрита перед людським оком, однак Ісус Христос своєю установою дає нам святі знаки, котрі ласку Божу виявляють і означають так, як, приміром, бесідою означуємо наші думки, а письмом – нашу бесіду. Люди звикли означувати зовнішніми знаками те, що в їх душі діється. Коли хто кланяється комусь, то означає честь для нього.

Так само Ісус Христос робить, коли ласкою своєю щось виправляє в душі. Установив святі знаки для означення тої ласки. Ті знаки так зв'язав зі своєю ласкою, що вони не лишень докладно показують, що ласка Божа в душі виправляє, але до того самі ту ласку уділяють. Суть знаряддями, через котрі Бог ласку свою дає; суть причинами тої ласки.

Ті святі знаки – то святі Тайни. Так, приміром, у Тайні хрещення водою змивається пляма гріха первородного. Те змивання тіла є знаком і причиною змивання душі. Знак зовнішній, тобто те, що видимо і чуємо зверху, означає і показує те, що в душі і всередині невидима ласка Божа робить.

У кожній Тайні є, як видите, дві речі: знак зверхній, що його видимо і чуємо, і внутрішня ласка, котрої не видимо.

У тім знаку зовнішнім є знов дві речі, а то святі слова, котрих формою називаємо і щось, як-от вода, елей, миро, що то називаємо матерією Тайни. Та форма і та матерія роблять один видимий знак. Слова докладніше, виразніше означають те, що в самій матерії ще не так означає, не так ясно.

Докладніше ще те зрозумієте на прикладах поодиноких Тайн.

Тайна Хрещення

Першою і найважливішою Тайною є Хрещення. Є то Тайна (або, як декотрі наші люди говорять, з-латинська *сакрамент*), установлена Ісусом Христом, у котрій чоловік водою і Божими Словами очищається з гріха первородного і з усіх гріхів ділом, зроблених перед хрещенням.

Хрещення змиває гріх первородний. Як дитина прийде на світ, не має ласки Божої, родиться у грісі і гніві Божім; з перших родичів по їх грісі перейшла та

зараза гріха первородного на всіх їх нащадків. Від тої зарази ніхто не був вільним, окрім Пречистої Діви Марії, Матері Божої. Вона була непорочно зачата. Той первородний гріх стирається в душі допіру тоді, коли дитину хрестять водою і прикликанням святої Тройці.

Дитина, що умирає без того хрещення, пропала. Ніколи вже до царства Божого дістатися не може. Іде така дитина в пекло, де хоч і не терпить, як грішники в пеклі, за свої гріхи, але й не має щастя видіти Божого лиця і Божої слави.

Важлива річ – дітей хрестити. Тому-то така велика річ – усіх дітей хрестити, і то якомога скоріше. Тому для того треба, щоби всі християни добре знали, як дітей хрестити. Бо коли священика нема, то кожний християнин і кожна невіста може і повинні охрестити водою дитину. А навіть треба і таких дітей хрестити, що неживі або завчасу на світ прийдуть. Хоча й часом і видається, що дитина нежива, може бути, що душа там є, хоча й жодного знаку життя не подає. Душа людська є в тілі від першої хвилі зачаття, навіть тоді, коли ще тіло не подібне до тіла людського і дуже-дуже мале. Добре зрозумійте се, невісти.

Як хрестити? Тож коли треба дитину охрестити, так робиться: береться чистої криничної води (як є – то свяченої, як нема – то вистачить звичайної). Тою водою змивається навхрест голову дитини так, щоби вода змочила шкіру на голові (тім'я). При тім рівночасно говоряться такі слова: “Хрещається раб Божий (раба Божа) Іван (або Марія) в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь”.

Ану на пробу хай хто з вас таке зробить, щоби навчилися хрестити там, де священика нема. Обов'язково мусять бути між вами люди такі, щоби докладно знали все, що треба для хрещення водою. Бо й одне слово пропустити, приміром, те слово “*хрещається*” – і вже нема хрещення. Перечитайте собі ще раз докладно і виразно все, що тут написане.

А тепер маєте добрий приклад, що значить матерія і форма, як то вище ми говорили. Матерія – то вода, зливання водою, а форма – то ті святі слова: “*Хрещається раб Божий в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь*”. Те слово *раб* тільки значить, що слуга.

Та вода і те зливання разом зі словами – то матерія і форма, разом узяті, то знак видимий того, що в душі Божа ласка діє.

У хвилі, в котрій зливається голову дитини, її душа очищається від гріха первородного, Господь Бог уділяє свою ласку і приймає дитину за свою. У тій хвилі Ісус Христос признається до дитяти і записує на нього частку свого царства небесного. Якби так по хрещенні чоловік умер, заки згрішить і через гріх втратить Божу ласку, пішов би напевне до неба, хоча й, може, за малі гріхи покутував би в чистилищі.

Ясна річ, що цілком так само, як дитину, треба би хрестити ще старшого чоловіка, приміром, жида. Треба би лиш перед хрещенням навчити його головних правд віри, мусив би шкодувати за свої гріхи і бажати хрещення.

Хрещення – то перша і найважливіша Тайна тому, що через хрещення чоловік стає допіру християнином і допіру тоді може інші Тайни приймати. Якби нехрещений чоловік приймав якусь Тайну, вона була би неважна, хоча би й і все зробилося, що для Тайни треба.

Тайна Хрещення – то так, як ворота для християнського життя.

Тайна Миропомазання

Тайна миропомазання, котру в нас кожний священик своїм вірним уділяє, а в латинським обряді лишень єпископ, – то Тайна, установлена Ісусом Христом, у котрій християнин дістає через помазання миром і через Боже слово благодать Св[ятого] Духа на укріплення його в боротьбі християнського життя.

Святе велике миро. Матерія – то святе миро, посвячене єпископом у *живний* четвер. Миро – то олива, змішана з бальзамом і різними пахучими олійками, зіллями і корінцями. Форма ж – то ті слова: *“Печатъ дара Св[ятого] Духа. Амінь”*. Матерія і форма разом – то знак видимий тої невидимої ласки святого Духа, котрою, ніби печаткою, душа призначена на воїна Христового.

Святі печатки Божої ласки. Тої Тайни не можна приймати більше, як тільки раз у житті. Так само і Тайни Хрещення, і Свщенства, бо ті три Тайни витискають на душі незмазні печатки, котрі лишаються на душі по всі віки.

Тайни живих. Тайна миропомазання – то Тайна живих, бо вона лиш для тих, що мають Божу ласку, що душею живуть.

До тих Тайн живих належать Миропомазання, Євхаристія, Священство і Подружжя. До тих всіх Тайн не можна приступати без Божої ласки.

Інші всі Тайни – то знов Тайни мертвих. Установлені суть для грішників, у котрих душі не живуть ласкою Божою, суть перед Богом неживі, а мертві. Ті Тайни мертвим, грішникам дають життя, ласку Божу. Хрещення дає першу ласку, покаяння вертає ласку, втрачену через гріх. Маслосвяття дає ласку хворим, умирущим, що не можуть сповідатися, а шкодують за гріхи.

Тайна Євхаристії, або Тіло і Кров Христа

Найсвятіша зі всіх Тайн нашої віри – то Тайна Тіла і Крові Божого Сина. Знаємо, що Ісус Христос у пресвяту ніч, у котрій мав бути виданий на смерть, а радше в котрій сам себе видав за життя світу, на останній Тайній Вечері взяв хліб у свої святі, пречисті і непорочні руки, віддав Богу подяку, благословив, освятив, переламав і дав своїм святим учням і апостолам, і сказав: *“Прийміть, їжте, це є Тіло моє, що за вас ламається на відпущення гріхів”*.

У подібний спосіб узяв чашу вина з овочів винної лози, розпустив трохи з водою, Богу подякував, вино благословив, освятив і дав своїм святим учням і апостолам, і сказав: *“Пийте з неї всі, це є Кров моя Нового Завіту, що за вас і за многих проливається на відпущення гріхів”*.

По сих словах додав: *“Се робіть на мій спомин”*. Тими словами посвятив Ісус Христос апостолів на священиків і єпископів, казав їм правити Службу Божу на пам'ять про Його смерть і ту владу передавати іншим, щоби ті знов могли її іншим передавати.

Так-то перед самою смертю встановив Наш Спаситель сю пречудну і пресвяту Тайну, в котрій безкровним способом Богові приноситься жертва смерті

Божого Сина і в котрій Ісус Христос, присутній у вигляді хліба і вина, дає Тіло своє в харч, а Кров свою – в пиття для вірних.

Віriamo і урочисто при кожній Службі Божій визнаємо, що скільки разів у часі Служби Божої священник ті святі Христові слова повторює, стільки разів безкровним способом відновлюється на наших престолах жертва Христової смерті. Правдива Кров Христова тайним способом проливається задля нашого спасення.

Віriamo і визнаємо, що по тих словах священника ціла субстанція хліба перетворюється, пресуществляється, у правдиве Тіло Христове, а сутність вина перетворюється на правдиву Кров Христа.

Віriamo, що по тих словах священника те, що видається хлібом, уже не є хлібом, але Христовим Тілом, і те, що видається вином, не є вже вином, але Христовою Кров'ю.

З хліба по освяченні лишається сам зовнішній вигляд хліба. Під зовнішнім виглядом перебуває сам Богочоловік Ісус Христос із душею і з тілом, із Божеством і чоловіцтвом.

Віriamo, що по освяченні вина те, що вином видається, не є вже вином, але Христовою Кров'ю. З вина лишаються лишень поверхові ознаки – смак, запах, барва, – а під тими ознаками перебуває живий Богочоловік так само правдиво, як правдиво від хвилі Вознесення є на небі по правій руці Бога Отця.

Віriamo, що під кожним виглядом і під кожною часткою кожного вигляду є правдиво присутній Ісус Христос.

Чудесну переміну хліба в Тіло і вина – у Кров Христову називає Церков “пресуществленієм”, бо справді сутність (“существо”) хліба змінюється в Тіло Христове, а “существо” вина – у Кров Христову.

Але що Кров із Тілом Христовим може вже розлучитися так, як розлучається на хресті, коли Христос останню краплю Крові пролив, коли може розлучитися лишень способом сакраментальним, тайним у тій некривавій жертві, віriamo і визнаємо, що під тим, що хлібом видається, є і Тіло, і Кров Христові, бо є цілий Христос. А під тим, що видається вином, є Кров і Тіло Христові, бо є цілий Христос.

Віriamo далі, що Ісус Христос так довго перебуває у вигляді хліба і вина, як довго залишаються незнищені вигляди.

Як довго освячений хліб видається хлібом, а освячене вино видається вином, так довго Христос у тих виглядах є присутній. У хвилі, в котрій вигляди зникають, закінчується Христова присутність.

Віriamo, рівно ж, що Тіло і Кров Христові є для нас правдивим харчем і правдивим напоєм. *“Бо тіло Моє – їжа правдива, і кров Моя – правдивий напій. Хто споживає тіло Моє та кров Мою н'є, той у Мені перебуває, а Я – в ньому”* (Йо. 6, 55-56).

“Я єсмь животворним хлібом, що з неба зійшов: хто буде їсти мій хліб, буде жити повіки; а хліб, котрий дам, – то моє Тіло, котре передам за життя світу”.

Чудесний завдаток воскресення. Віriamo, проте, що, коли причащаємося, їмо Тіло Божого Сина і п'єм Його Кров. Віriamo, що, коли дійсно причащаємося,

маємо завдаток вічного воскресення. Віримо, що нам того Причастя треба для спасення, і так нам треба злучення з Ісусом Христом, як нам треба, щоби Христос у нас перебував, а ми – в нім. Христос сказав: *“Істинно, істинно говорю вам: якщо не споживатимете тіло Чоловічого Сина й не питимете його кров, не матимете життя в собі. Хто тіло моє їсть і кров мою п’є, той живе життям вічним, і я воскресу його останнього дня”* (Йо. 6, 53- 54).

“Справді кажу вам, – говорить Господь, – як не будете їсти Тіла чоловічого Сина, як не будете пити Його Крові, не будете мати в собі життя. Хто їсть се Тіло і хто п’є мою Кров, має вічне життя, і я воскресу його в останній день. Хто мене їсть, буде жити через мене; хто буде їсти сей хліб, буде жити повіки”.

Наказ Церкви. Тому Церква приписує, щоби кожний християнин щонайменше раз на рік, у часі пасхальнім, причащався Тіла Христового (четверта заповідь церковна), і тяжкий гріх мав би християнин, якби міг ту заповідь виконати, а не виконав.

Як християнин немає можливості причащатися, то може бути спасений, хоча й би і в усьому житті ані разу не міг причащатися. І діти, що умирають по хрещенню, йдуть до неба, хоча й не причащалися.

Те, що Христос каже про обов’язковість Причастя, пояснює Церква тим способом, що, безумовно, обов’язково є потрібна для спасення участь у ласці Христовій. Хто немає нагоди причащатися Христового Тіла через прийняття Тайни Євхаристії, може духом причащатися. Причащається духом, коли отримує ласку Ісуса Христа, ласку, котру Ісус Христос через Євхаристію нам дає.

Духовне причастя. Можна духом причащатися, і таким способом, що чоловік бажає собі сеї святої Тайни. Хто бажає сполучитися з Ісусом Христом, хто хоче з ним поєднатися в Причасті святім, хто за Ним любовито тужить, сей приймає Його у своїй душі так, мовби причащався. Через таке духовне Причастя, повне любові до Христа, котрого в Євхаристії не можна прийняти, може християнин отримати щось із тої ласки, котру Ісус Христос дає, коли є присутній у серці чоловіка у вигляді хліба.

Приготування до Причастя. Для сакраментального Причастя, тобто для прийняття Тайни Євхаристії, не вистачить жалю, потрібна сповідь. Без ласки Божої не можна до Євхаристії приступити. Хто би в грісі причащався, допустився би тяжкого гріха святокрадства, робив би так, як би крав Христове Тіло. Брав би те, що йому не належить, поки не спокутує. Святий апостол Павло, коли говорить про святе причастя, так каже: *“Тому хто буде їсти хліб або пити чашу Господню недостойно, буде винний за тіло і кров Господню! Хай, отже, кожний випробує себе самого і тоді їсть цей хліб і п’є цю чашу. Бо той, хто їсть і п’є, не розрізняючи Господнього тіла, суд собі їсть і п’є!”* (I Кор. 11, 27-29).

Хто їсть сей хліб, і хто п’є недостойно Господню чашу, той буде винен Тілу і Крові Господнім, нехай чоловік себе самого випробовує, хай себе самого питає, чи не має гріха, і так нехай їсть той хліб і нехай п’є з тої чаші, бо хто їсть і п’є недостойно, той собі їсть і п’є суд, бо не усвідомлює Господнє Тіло, не замислюється, що приймає.

Тому в тій молитві, що її говоримо перед Причастям, просимо, щоби те Причастя не було на осудження, і кажемо, що приступаємо до Ісуса Христа *“не*

як Юда, но як розбійник”. Юда цілував Христа зі зрадою в серці – так робить чоловік, що в грісі причащається.

Тому священик, коли в часі Служби Божої закликає вірних до Причастя, так каже: “*Зі страхом Божим і з вірою приступіте*”.

Тайна Покаяння

Чоловік має так довго ласку Божу, котру дістав при хрещенні, як довго не згрішив тяжко.

Гріхи малі, щоденні, домашні, котрих християнин допускається нехотючи, або несвідомо, або в малих незначних речах, не відбирають ласки освячення, тобто тої ласки, котрої треба для вічного спасення, котра робить чоловіка Богові милим, Божою дитиною. Такі гріхи малі заслуговують на кару Божу, але не в пеклі, лиш у чистилищі. Відбирають більші помочі Божі, котрі Бог людям дає для добрих діл і котрі можуть чоловіка призвичаїти до більших гріхів. Хто в малих речах невірний, той і в більших стає невірним.

Наслідки тяжкого гріха. Гріх же тяжкий відбирає ласку Божу і стягує на чоловіка Божий гнів. Хто мав би нещастя вмерти без покаяння хоча й би по однім тяжкім грісі, напевне пішов би на муку вічну в пеклі. Ми віримо, що одного гріха смертного неспокутуваного вистачає, щоби душа була справедливим Божим осудом приречена на вічний вогонь у пекельній прірві.

Але Бог милосердний не хоче смерті грішника, але його навернення і життя. “*Як от живу я, – слово Господа Бога, – я не бажаю смерті грішника; бажаю, щоб він відвернувся від своєї поведінки і жив*” (Єз. 33, 11).

“Як живу, – говорить Господь Адонай (так у пророків називається єврейською мовою Господь Бог), – не хочу смерті грішника, але щоби навернувся і жив”.

Ісус Христос виліковує нас від ран тяжкого гріха. Бог у безконечнім своїм милосерді зіслав Свого Сина на сей світ, щоби спас грішників. За грішників терпів Ісус Христос страшні муки, за них був прибитий до хреста, за них при смерті молився. Сам про себе каже Ісус Христос, що є тим пастирем добрим, котрий полишив дев’яност дев’ять овець і йде шукати одної, що загинула. А як її знайде, бере на рамена і несе додому. Христос є тим Отцем милосердним, що з такою любов’ю приймає блудного сина, коли додому покутою вертає. Він є тим добрим Самарянином, котрий підносить пограбованого і побитого розбійниками подорожника, рани його лікує, обв’язує, бере його на свою скотину, везе до міста і платить за нього в готелі.

Христос, живучи на сім світі, всюди шукав грішників, щоб їх навернути до Бога. Фарисеї з того сміялися, називали його приятелем грішників, але Він не переставав усюди шукати за душами людськими, що лежали в гріхах, бо, як казав, “*здорові не потребують лікаря, лише хворі*” (Мт. 9, 12).

Він відпустив гріхи розслабленому і грішниці Марії Магдалині. Він не хотів судити тої грішниці, котру Фарисеї до Нього привели, і звільнив її від їх закидів.

Христос довго з грішницею Самарянкою розмовляв і учив її правд Божих, щоби її повернути. Ще умираючи на кресті, обіцяв рай конаючому розбійникові. Для служби своєї на апостолів прикликав навернених грішників, Петра, Матея, Павла. Усе Його життя було безнастанною працею для спасення грішників. Смерть Його була покутою за грішників і жертвою для їх спасення.

Він був поранений за наші гріхи, був мучений за наші гріхи, був мучений за наші беззаконня, ми Його ранами були вилікувані: *“Він же був поранений за гріхи наші, роздавлений за беззаконня наші. Кара, що нас спасає, була на ньому, і його ранами ми вилікувані”* (Іс. 53, 5).

“Бо Він полюбив нас і Кров’ю своєю умив нас від наших гріхів” (Апок. 15).

Треба нам працювати з Ісусом Христом, щоби отримати відпущення гріхів. Овочів, однак, Христової смерті – відпущення гріхів – не отримуємо без нашої співдії. Хоча й Христос прийняв на себе покуту за наші гріхи, мусимо самі каятися, щоби гріхи наші були відпущені. Для того установив Христос св[яту] Тайну Покаяння. У тій Тайні лишив нам чудесний лік на ту страшну заразу, котрою є гріх. У тій Тайні маємо дуже легкий спосіб, щоби навернутися до Бога і отримати відпущення гріхів.

Свята Тайна покаяння. Тайна Покаяння – то Тайна, установлена Ісусом Христом, у котрій грішник щиро визнає зі сокрушеним серцем свої гріхи перед священиком, до того уповажненим, і отримує від нього покуту і розгрішення, коли про свої гріхи правдиво жалкує і має рішучу волю виправитися.

Установлення св[ятої] Тайни покаяння. Христос установив ту св[яту] Тайну, коли надав апостолам владу відпускати гріхи. Дмухнув тоді на них і сказав: *“Кому відпустите гріхи – відпустяться їм, кому ж затримаєте – затримуються”* (Йо. 20, 23).

“Гріхи будуть відпущені тим, котрим відпустите, а будуть затримані тим, котрим затримаєте”. Та влада, котра обіймає всі гріхи, можливі поміж людьми, перейшла від апостолів до їх наступників-єпископів, а від них переходить до тих священиків, котрим єпископи ту владу дають, не при самім висвяченні, але окремо.

Щоби ви знали, як користати з тої святої Тайни, без котрої нема спасення для людей, що по хрещенню тяжко згрішили, скажу вам за порядком, що треба до сповіді принести, щоби отримати відпущення гріхів.

А на вступі самім треба вам добре-добре знати, що передусім обов’язкова є ласка Божа для доброї сповіді. Кому Бог [дає] ласку доброї сповіді, той отримає відпущення гріхів і виправить своє життя. Тому треба перед самою сповіддю ретельно і гаряче просити Бога про святу Його поміч. Треба Його просити, щоби розум просвітив і дав пізнати гріхи; щоби серце закріпив і дав шкодувати про гріхи, щоби, урешті, поміг у сповіді щиро постановити поправу.

То суть три речі, котрі має християнин зі собою принести до святої сповіді.

Рахунок совісті

Сповідь – то суд. Поки християнин до сповіді приступить, мусить знати, з чого має сповідатися. Сповідь – то суд. На тім суді має чоловік сам себе

оскаржити, щоби Бог йому відпустив. Тому, як у суді, той, що оскаржує, мусить знати, що оскаржує, так само і в сповіді.

Хто хоче дістати відпущення всіх гріхів і мати Божу ласку, той мусить оскаржити себе самого за всі гріхи, за котрі ще не сповідався, тому треба рахуватися зі своєю совістю і вирахувати собі по можливості всі до єдиного гріхи. Треба пригадати собі, якими гріхами хто Бога образив і скільки разів кожним зосібна.

Як готуватися до св[ятої] сповіді? Передумайте собі десять заповідей Божих, п'ять заповідей церковних, сім гріхів головних, шість гріхів проти Святого Духа, чотири гріхи, що волають про помсту до неба, і дев'ять гріхів чужих.

Щоб добре приготуватися до сповіді, візьміть молитвослов, перечитайте кожну заповідь і подумайте хвилю, якими гріхами проти тої заповіді ви могли Бога образити. Приміром, *Перша заповідь*: не будеш мати інших Богів, крім мене. Проти тої заповіді грішить, хто не вірить у Бога або у правдах віри сумнівається, проти віри говорить або слухає радо такої бесіди, хто пристає в речах святих із єретиками, протестантами, схизматиками, хто від них книжки приймає, хто в їх священників сповідається, на їх богослуження ходить. Далі грішить, хто вірить у чари, в забобони, хто по раду ходить до ворожбитів і ворожок.

Грішить, хто молитви занедбує, хто не дбає про те, щоб пізнати, наскільки може, віру святу, хто втрачає надію на ласку Божу і вічне спасення.

Друга заповідь: не прикличеш Імені Господа Бога твого надармо. Грішить, хто присягається, божиться на пусті речі, а що гірше – на неправду, хто легковажно імена Боже і святих часто вимовляє.

Третя заповідь: пам'ятай день святий святкувати. Грішить, хто не йде в неділю і свята до церкви або костела католицького, як може піти, або, як не може піти, не помолиться вдома. Далі грішить, хто тяжку роботу в неділю і свята робить або іншим каже робити. Вільно, однак, при господарці або при домі робити роботу, без котрої не можна обійтися, приміром, варити, замітати, худобі їсти дати, як треба – пекти, гудзик, як треба, пришити. Як яку роботу можна в суботу зробити або на понеділок відкласти – то гріх у неділю ту роботу робити.

Четверта заповідь: шануй отця твого і матір твою, щоби тобі добре було і щоби довго жив на землі. Грішать родичі, коли не працюють над вихованням дітей, коли їх не вчать молитви, катехизму, коли не застерігають їх перед недобрим товариством, коли дозволяють їм злі книжки читати або інші гріхи робити; як своїх дітей кленуть, проклинають, а ще гірше – як їх псують, як учать грішити. Мачухи і вітчими, а часто – тесті і свекрухи – мають майже ті самі обов'язки, що вітці і матері. Діти грішать, коли родичів не шанують або, борони, Боже, з ними сваряться, їх кленуть або, не дай Боже, б'ють, із хати виганяють на старість, у хворобі не дають притулку.

П'ята заповідь: не убий. Грішить, хто ближньому злого бажає, хто його клене, б'є або хто убиває, хто йому здоров'я ушкоджує або славу. Грішить, хто має якусь образу, злість, ненависть, хто замислив помститися або яку кривду зробити. Грішить, хто себе убиває, хто собі здоров'я ушкоджує. Страшно

грішать матері, що вбивають дітей, ще не народжених, або їм шкодять, або думають їх убити.

Шоста заповідь: не чужолож. Грішить, хто лиш із поганої пристрасті щось нечисте замислить, хто веде нечисті бесіди, співає нечисті пісні, плюгаві читає книжки, нечистими поглядами або всілякими ділами бавиться. Грішить, хто ламає присягу подружню свою або когось іншого. Найгірше грішить, хто свою кров плямує або вже так низько упаде, що стає як худобина.

Сьома заповідь: не кради. Грішить, хто чужого добра не шанує, кривди іншого шукає, чуже добро псує, обов'язку контракту не дотримує. Грішать опікуни, що не дбають про добро довірених їм дітей, хто кого підпалює або яку-небудь шкоду робить ближньому в майні. З тих гріхів не вистачить сповідатися, треба виправити зло, треба відшкодувати кривду.

Восьма заповідь: не свідчи неправдиво супроти ближнього. Грішить, хто брехню говорить, а ще гірше – на брехні присягається. Хто відкриває чужі блуди приховані, хто другого обмовляє або ще гірше – очорнює, брехнею щось зле про нього говорить.

Дев'ята заповідь: не пожадай дому ближнього твого, ні поля його, ні слуги його, ні худоби його, жодної річі, котра єсть ближнього твого.

Так само пригадуйте заповіді церковні, питайте себе самих, чи не згрішили одним із семи гріхів головних. *Гордістю* грішить, хто вивищується над іншими, про себе самого бозна-що думає. *Захланністю* – хто занадто цінує добра сього світу і все своє щастя лиш у них бачить і лиш живе для них. *Нечистотою* – хто грішить проти шостої заповіді Божої. *Заздрістю* – хто іншим у якомусь добрі заздрить. Грішить далі, хто *надміру їсть і п'є*, хто на ближнього *гнівається*. *Лінивством* – хто не працює і не виконує своїх обов'язків.

Гріхи проти Св[ятого] Духа. Проти Св[ятого] Духа грішить той: 1) хто надмірно надіється на Боже милосердя; 2) хто втрачає надію на милосердя Боже; 3) хто пізнаній правді віри противиться; 4) хто ближньому заздрить у Божій ласці; 5) хто закам'янілий на спасенні упімнення; 6) хто до смерті не кається.

Гріхи, що про помсту волають до неба. Про помсту до неба волають гріхи: 1) умисне убивство; 2) гріхи содомські; 3) покривдження убогих вдів і сиріт, 4) затримка робітникам зарплати.

Гріхи чужі. Гріхи чужі має той: 1) хто гріх виказує; 2) хто до гріха спонукає; 3) хто радить грішити; 4) хто допомагає у гріху; 5) хто дозволяє гріх; 6) хто хвалить гріх; 7) хто боронить гріх; 8) хто не карає гріха; 9) хто мовчить при гріху.

Можете собі в рахунку совісті ще і так допомогти, що будете пригадувати рік по року або місяць по місяцю своє життя. Думкою можете пройти всі місяці, де ви перебували, заглянути до хати, де ви жили, до місць, де бували, в товариства, з котрими ви перебували. Така гадка легко вам пригадає многі з ваших гріхів.

Чи вистачить сповідатися з гріхів від останньої сповіді. Найважливіша річ при рахунку совісті – то добре здати собі справу з того, чи вистачить

сповідатися з усіх гріхів від останньої сповіді.

Того не вистачає, як якась давня сповідь була фальшива, святокрадська. Сповідь святокрадська – то така, в котрій чоловік зі страху або зі встиду закриє, затаїть якийсь гріх перед священиком. Ліпше, щоби не сповідався, бо така сповідь не відпустить і тих гріхів, з котрих сповідається, а до того є страшним гріхом і страшною зневагою Ісуса Христа. Ще до того така сповідь стає причиною другого тяжкого гріха – святокрадства. Хто так святокрадсько колись сповідався, мусить ту сповідь виправити. Як не виправив раз, то та друга сповідь буде таки святокрадська, хіба цілком забув і щиро хотів усе визнати, що пам'ятав. Як сповіді не виправив, то мусить у третій сповіді обидві перші виправити. Як не виправить, мусить у четвертій усі три виправити, і так далі. Часом ланцюгом тягнуться святокрадські сповіді через усе життя. Нема тоді іншої ради, як усі сповіді виправити, сповідатися за все життя. Тож перед сповіддю треба рахувати всі гріхи всього життя. А передовсім вирахувати собі, скільки було таких фальшивих сповідей і скільки таких святокрадських Причасть.

Ідучи до сповіді, треба ясно мати в голові, що і як священикові сказати, а як важко все запам'ятати, треба священика просити, щоби пригадав.

Жаль за гріхи

Може, ще важливішим від рахунку совісті є щирий жаль за гріхи.

Тому вже вдома перед сповіддю треба обов'язково збудити в серці щирий жаль.

Кара за гріхи тяжкі. Хто тяжко згрішив хоча й би одним гріхом, той заслужив на тяжку кару Божу. А кара Божа – то річ страшна. Страшна річ – упасти в руки Бога живого. “*Страшно впасти в руки Бога живого*” (Євр. 10, 31).

Хто знає, як тяжко Бог ангелів за гріх покарав, коли їх із неба зіпхнув у вогонь прірви пекельної, той не може не затремити на гадку, що така доля може і його чекати.

Хто пригадає собі всі труди, хвороби, зарази, війни і нужду, котрі внаслідок гріха первородного спали на людей, той зрозуміє, якою страшною заразою є гріх для чоловіка і яким безмірним нещастям. Коли розважить, що за один гріх перших родичів Бог скарав на смерть не лиш перших наших родичів, але і нас всіх, людей, той не може сумніватися, що справді гріх є найбільшим нещастям, яке може до нас прийти на сім світі. Хто подумає про небесні розкоші, про радість святих, котрі лице Боже оглядають; хто має хоч маленьке поняття про те, чим єсть безконечне життя без журби, без печалі, без смутку,

але повне радості і щастя, тому не може серце не стиснутися на гадку, що втратив небо. Хто, врешті, подумає хоч хвилину про страшні муки, які терплять грішники, засуджені на вічний вогонь у пеклі, той не може не заплакати на гадку, що через свою поведінку заслужив на кару пекельну.

Не важка річ – бажати собі вічного щастя, бо і нема чоловіка, щоби не бажав собі щастя, і не важка річ – боятися кари Божої, бо кожний чоловік уже з природи боїться нещастя; а чоловік, що боїться кари Божої і бажає нагороди з рук Божих, легко обридить собі гріх, котрий відбирає небесну нагороду, а наражає чоловіка на кару. Обридити собі гріх, відвернутися від нього зі страху перед втратою нагороди і нараженням на кару – це є жалувати за свої гріхи.

Жаль недосконалий. Такий жаль за гріхи, що з'являється перед карою, – то жаль недосконалий насправді, але добрий, і його вистачає для сповіді.

Очевидно, треба, щоб стосувався всіх гріхів, а не лише декотрих; бо жалувати за один гріх, а за другий не жалувати – то не є жаль, що з'являється зі страху перед карою. Треба того, щоби такий жаль був і в серці, а не лиш на устах, бо Бог на серце дивиться, а не на слова. Такий жаль є надприродний, бо виникає з віри, котра нас учить про вічну нагороду і про вічну кару.

Але такий жаль зі страху є лиш недосконалим, бо є другий, ліпший, жаль, котрий називаємо досконалим жалем.

Жаль досконалий. Той жаль досконалий впливає з любові.

Хто подумає, який Бог безконечно добрий і солодкий, як нас полюбив, скільки для нас зробив і скільки ще готов зробити, тому мусить бути прикро, що того найліпшого свого Пана і того найліпшого Отця гріхами образив. Так жалувати – то жалувати з любові. Так жалує дитина, коли побачить сльозу в оці вітця або матері, котрим прикрість зробила. Так жалує християнин, що Бога всім серцем над усе любить.

Такий жаль досконалий вертає ласку Божу і перед сповіддю, хоча й не позбавляє обов'язку сповідатися з гріха; бо хто жалує з любові, готов усе робити, щоби блуд свій виправити. Готовий, проте, і сповідатися, і покуту за гріх прийняти. Щоб вам полегшити такий жаль, обов'язково потрібний для спасення людям, що не можуть перед смертю сповідатися зі своїх гріхів, напишу вам тут коротку молитву, в котрій виражені жаль недосконалий і жаль досконалий. Хто би всім серцем ту молитву відмовляв щодня, хто би повторив її перед смертю зі сльозами, той міг би мати надію, що, за ласкою Божою, дістанеться до неба, хоча й би і в останній годині не міг сповідатися.

“Боже мій! Я согрішив многими гріхами! Я тяжко Тебе образив! Я заслужив на кару від Тебе! Я стратив вічні радості небесні, а заслужив на страшну муку в пеклі! Боже мій! Я боюся вогню пекельного, тремчу на гадку вічного засудження, боюся, щоби я не був Тобою відкинений навіки! З того страху перед карою я бриджуся всіми моїми гріхами, і жаль мені, прикро мені, що я так негідно вчинив!

Але ще більше жалую з любові до Тебе, Боже мій наймиліший! Бо Тебе люблю цілим серцем над усе! Бо Ти найвище і найкраще добро, заслуговуєш на всяку любов! Ти для мене є життям, спасенням, і щастям, і єдиним добром! Тож з любові до Тебе жалую, що я Тебе образив, прикро мені, що я Тебе

образив, Отче найдорожчий!

Маю надію, що мені мої гріхи відпустиш, що даш ласку, потрібну для поправи і вічного спасення!

Постановляю вже до своїх гріхів не вертати, цілком поправити своє життя. Ти, Боже, допоможи!

Хочу щиро сповідатися зі всіх моїх гріхів і прийняти покуту, накладену священиком!”

Постанова поправи

Для доброї сповіді треба ще принести щиру постанову поправи.

Хто видить, що через гріхи впав у нещастя втрати ласки у Господа Бога і кого серце болить, що Бога образив, той мусить собі сказати: “Вже того не буде, до гріхів не верну; я поправляюся”.

Такої щирої волі вистачає для сповіді. Мусить така воля, очевидно, стосуватися всіх гріхів, і треба взятися по сповіді до праці над виконанням тої поправи життя. Сповідь через те повинна бути початком нового життя. По сповіді чоловік повинен змінитися. Але хоча й би зі слабості людської впав ще у гріх, то не є знаком, щоби у сповіді не мав щирої постанови. Чоловік буває таким слабим, що днесь щиро хоче, а за кілька днів забув про постанову. Тому ніколи не розпачай, грішнику, хоча й би ти був не знати яким слабим; роби, що можеш, а проси те, чого сам не можеш зробити. Ласка Божа допоможе. Ти сам зі себе слабий, але з Божою поміччю можеш бути сильним. Лиш молися, проси, а Бог не відмовить покірній просьбі.

Молитва потрібна для спасення. Молитва потрібна для спасення і таких ласк, котрих Бог не дає лиш тим, що просять, і обіцяв що дасть, скільки разів будем Його просити в ім'я Христа Спасителя: “Усе, чого будете просити у молитві, віруйте, що одержите, – і вам так” (Мр. 11, 24). Все, про що тільки попросите в молитві, вірте, що дістанете; і дістанете, як просите, лиш просіть того, що для ваших душ, для вашого спасення потрібне. Моліться побожно, покірно, з упованням, витривало, всім серцем, здаючись на волю Божу і в Ім'я Ісуса Христа, про речі, потрібні для ваших душ, і будьте певні, що такої молитви Бог не може не вислухати.

Господь Бог допоможе витримати в добрій постанові, і по сповіді справді виправите життя.

Покута і розгрішення

Як хто ті три речі до сповіді принесе, тобто рахунок совісті, жаль і постанову, то вже буде знати, як сповідатися. Відкриє перед отцем духовним усе своє серце. Оповість про себе самого все, чим згрішив, нічого не затаїть, не буде встидатися і заслужить собі на відпущення гріхів. Священик в Імені самого Господа Бога відпустить йому гріхи. Скаже над ним молитву, котра такими словами кінчається: *“Йди в мирі і більше не гріши”*. На ті слова отворяється над грішником небо і ласка Божа і Боже благословення сходять на його душу; Отець милосердний приймає блудного сина, тулить до серця, цілує, приймає у свою хату і вертає те, що через гріхи був стратив, що наново придбав покаянням, спадок царства небесного. Бо коли хто є дитиною Божою, то йому належить спадок свого Отця, так як діти беруть спадщину по родичах.

Відпусти

З відпущенням гріха смертельного відпускає Бог і кару вічну, але тимчасова може лишитися. Справедливості Божій належить таке надолужування, на яке християнина вистачить. Нерідко та кара тимчасова може бути велика, треба би довгих покут, щоби звільнитися від неї.

Ісус Христос, щоби нас у тій біді порятувати, установив у святій Церкві скарб, скарбницю, в котрій суть складені заслуги самого Христа, Пречистої Його Матері, всіх святих Божих угодників. З тої скарбниці може черпати Церква і за покутних грішників сплачувати справедливості Божій їхні борги належних кар загальних. Голова Церкви Папа Римський приписує умови, за котрими зі скарбниці Церкви борги за нас сплачуються. Робить те, коли надає відпусти. Такі відпусти можуть бути прив'язані до різних молитов, до хрестиків або медальйонів.

Хто по щирій сповіді і св[ятім] Причастю таку молитву відмовить, може набути часткового відпусту. Відпускається йому якась частка тимчасових кар, на які заслужив. Часом у більший празник року може такий відпуст набути молитвою з тим хрестиком чи медальйоном у руках, як, крім сповіді і св[ятого] Причастя, помолиться за Святійшого Отця і за навернення грішників. Той хрестик, однак, мусить бути посвячений священиком, котрий може хрестик відпустом наділити.

Тайна Маслосвяття

Тайна маслосвяття – то Тайна, встановлена Ісусом Христом, у котрій тяжко хворий отримує через помазання посвяченим елеєм і молитву священика ласку Божу для спасення душі, а часом і для здоров'я тіла. *“Недужає хтось між вами? Хай прикличе пресвітерів церковних, і хай вони помоляться над ним, помазавши його олією в ім'я Господнє, і молитва віри спасе недужого, та й Господь його підійме; і як він гріхи вчинив, вони йому простяться”* (Як. 5, 14-15). *“Якщо хто межи вами є недужий, нехай прикличе священиків із церкви, і ті нехай помоляться над ним і помажуть його елеєм в ім'я Господнє. І молитва віри спасе недужого, і підніме його Господь, і якщо зробив гріхи, відпустяться йому”*. Як хворий може висповідатися перед тою Святою Тайною, повинен се зробити. Як непритомний, а має в серці хоч недосконалий жаль, то Тайна маслосвяття змазує йому гріхи. А як смертельного гріха на душі не мав, то йому помножує ласку освячення.

У тій Тайні відпускаються також прощенні, малі гріхи, відпускаються і тимчасові кари і витирається те, що з гріхів у душі лишилося, як, приміром, схильність до гріха, спокуси, слабкість волі.

У тій Тайні скріплюється душа до боротьби з гріхом у спокусах і в терпіннях перед смертю; як потрібно для спасення його душі, то часом Бог через ту Тайну уділяє і тілесне здоров'я.

Ту Тайну так справляє священик, що помазує священним елеєм усі зовнішні органи відчуттів: очі, вуха, ніздрі, груди, руки і ноги, а при тім повторює святі слова sacramentalної форми.

У разі тяжкої хвороби повинен кожний християнин сю Тайну прийняти і ніколи не боятися, щоби вона могла спричинитися яким-небудь способом до збільшення небезпеки смерті. Таке вірування було би забобою і тяжким гріхом.

Можна ту Тайну приймати кілька разів у житті, за кожним разом нової хвороби або нової правдивої небезпеки смерті.

Тайна Священства

Шостою Тайною, встановленою від Ісуса Христа, є священство. То Тайна, в котрій християнин, на се вибраний, дістає через покладання рук єпископа і його молитву владу справувати святі Тайни і приносити безкровну жертву Служби Божої. Без того висвячення ніхто не сміє ані Служби Божої правити, ані Тайн уділяти. Саме хрещення, і то лиш із води, може уділити і світський чоловік. Інших Тайн світський чоловік ніяким способом уділяти не може.

Важлива то для вас річ – се знати, бо легко в тих ваших сторонах міг би знайтися чоловік, що удавав би священика, щоби від людей гроші видурювати. Хоча й би і знав цілу відправу, так як кожний дяк і піддячий може знати, якби не був правдивим священиком, не міг би Служби Божої

правити, і жоден єпископ ані сам Святійший Отець не міг би ніколи те дозволити, щоби хто без Тайни священства міг Службу Божу відправляти. Служба Божа, відправлена несвященником, не була би Службою Божою. Не було би при такий відправі освячення дарів. Хліб лишився би хлібом, а вино – вином. На те, щоби хліб і вино освячувати в Тіло і Кров Ісуса Христа, треба обов'язково, щоби єпископ уділив Тайни священства з формою і матерією, приписаною в Церкві.

Тому ніколи не допустіть до своїх Церков чоловіка, про котрого не будете мати певності, що є священником. Жадайте паперів від людей, що вам називаються священниками. На одній грамоті буде посвідчення, що є священником, а на другій мусить бути написано, що є до вас висланий владою церковною, а на третій – що має владу сповідати вірних.

Нехай вас Пан Бог стереже від тої покуси, щоби священника прийняли такого, що не визнає Намістника Христового на землі – Папи Римського.

Тайна Подружжя

Се Тайна, в котрій жених і невіста добровільно прирікають собі любов і спільність життя аж до смерті. Дістають у тій Тайні, так як у кожній іншій, примноження ласки освячення і право на поміч Божу, потрібну для виконання обов'язків, які на себе беруть.

Подружжя цивільне, тобто укладене перед владою світською, не є ніяким подружжям; для нас, християн, є простим життям на віру. Бо Ісус Христос Церкві своїй лишив право орудувати і справувати святі Тайни; і нема подружжя поміж християнами, щоб не було Тайною. Влада світська може встановити права, що належать до маєткових взаємних відносин між подружжям і до прав дітей, до спадщини по родичах. До самого зв'язку подружнього влада світська не має права втручатися. Коли втручається – переступає своє право і порушує право Христової Церкви. Церква одна може встановити, коли яке подружжя є законним, а коли – ні, і що треба для того, щоби було законне.

Подружжя мусить бути добровільне, а не присилуване. До того, щоби подружжя було чинне, треба, передовсім, щоби обидві сторони свідомо і добровільно взаємно присягали. Як котрась сторона присилувана, подружжя нема, бо нема з її боку волі. Далі треба, щоби не були собі свояками. Спільна кров є перешкодою для чинного подружжя (аж до четвертого коліна), а свояцтво, що походить із гріха проти шостої заповіді, є перешкодою для подружжя до другого коліна. Є і така перешкода, що існує між кумами та хрещеною дитиною і її родичами. Є і перешкода, що існує поміж женихом і сестрою невісти, з котрою був заручений.

Лише Церква може від такої перепони звільнити і дозволити

подружжя. Вінчання має відбутися перед парохом або уповноваженим священиком і двома свідками.

Союз подружній не може бути розірваний, хіба що смертю одного з подружжя. Можуть, однак, бути причини, через котрі вільно подружжю просити владу церковну про розлучення зі спільності життя подружнього. У жоднім, однак, випадку не вільно подружжю самочинно розлучатися. У разі такого самочинного розлучення сторона винна не може дістати розгрішення, доки не виправить згрішення і не примириться з іншою стороною.

Може бути, що між вами в Канаді суть і такі люди, що жінку тут, у краю, покинули, виїхали до Канади і від того часу не дають знати про себе. Тож їх закликаю, щоби або до краю вернули, або жінку зі собою до Канади взяли. Якби хто з вас знав, що такий у якійсь колонії живе, то нехай до села напише, звідки походить, а як, може, такий або така вмерли, то, будьте ласкаві, донесіть нам про їх смерть. Той чоловік чи та жінка, що по смерті подружжя позбувся, нехай знає, що є вільний, і може вступити у друге подружжя.

Дуже важливою річчю є для щастя подружжя і для щастя дітей, щоби подружжя по-християнськи між собою жило і стереглося сварні, незгоди, невірності. Ви, подружжя християнські Канади, ви всі, християнські руські родини, беріть собі за приклад найсвятішу родину в Назареті. Виконуйте всі свої обов'язки родинні, як їх виконували святий Йосиф, Пречиста Діва й Ісус Христос, і будьте певні, що за таке християнське життя Бог буде вас благословити і будете мати земне і вічне щастя.

Божя благодать

Дуже важливою є для християнина правда, Богом об'явлена, що ласка є обов'язково потрібною для спасення, не менше як для кожного доброго діла, котре має нам принести заслугу в небі. Без ласки не можемо нічого зробити, каже Христос: *“Якщо хтось у мені не перебуває, той, мов гілка, буде викинутий геть і всохне”* (Йо. 15, 6). Ми не в силі самі від себе що доброго подумати, нічого, але сила наша від Бога, як каже апостол Павло: *“Здібність бо наша від Бога”* (2 Кор. 3, 5). Ласка Божа, котру через усі Тайни отримуємо, робить нас дітьми Божими і дає нашим душам той надприродний блиск, ту надприродну красу, котра нас робить милими Господу Богу. Та ласка дає нам право на царство небесне; хто в ласці Божій умирає має запевнене спасення.

Ласка Божа робить так, що Бог вислуховує наші молитви і що кожне добре діло, зроблене в ласці Божій, заслуговує на вічну нагороду і примножує ласку освячення.

Ласка Божа – то дар Божий. Божу благодать отримуємо через заслуги

Ісуса Христа, хоча й можемо собі випросити покірною молитвою. Можемо, врешті, співдіяти з ласкою Божою і ставати тим способом достойнішими примноження ласки, але ласка Божа все-таки задарма дається, без нашої заслуги. Власними силами ми не здатні собі ласку Божу заслужити ані до неї дійти. Се дар надприродний, котрий перевищує можливість і силу нашої природи і підносить нас до вищого Божого життя.

Ми через ласку Божу стаємо причасниками Божої природи. *“Завдяки їм вам були даровані цінні й превеликі обітниці, щоб ними ви стали учасниками Божої природи, уникнувши зіпсуття, яке пожадливістю розповсюдилось у світі”* (2 Петр. 1, 4).

Крім тої ласки освячення, Бог дає нам іще поміч для кожного поодинокого доброго діла, котру називаємо ласкою діяльною: *“Бо то Бог викликає у вас і хотіння, і діяння за своїм уподобанням”* (Флп. 2, 13). Бог бо керує в нас, щоб і хотіти, і робити зі щирого серця.

Бог дає нам для життя християнського свою поміч тим способом, що силою своєю скріпляє нашу слабу силу. Та ласка Божа просвічує наш розум, скріпляє нашу волю, зігріває наше серце. Бог дає нам силу для пізнання правд свого об’явлення і силу для виконання наших обов’язків, для життя за Його законом. Наша добра воля є ділом Його ласки.

Найважливішу ласку, яку Бог дає і якої найбільше треба, – то ласка перебування в добрім аж до смерті. Тому про ту ласку треба безнастанно і тривало просити.

Віра, Надія і Любов

Крім ласки освячення і діяльної, Бог вливає в наші серця надприродні чесноти, через котрі наближаємося до Його предвічної і безконечної природи.

Дає нам *чесноту віри*, тобто вливає в нашу душу надприродну силу, з котрою можемо за правду визнавати все те, що Бог об’явив, а свята Його Церква подає до вірування. Та чеснота триває в нас так довго, як довго її не втратимо через гріх, противний вірі. Віра зникає у грішника з хвилиною смерті; у праведного – у хвили, в котрій допущений до бачення лице в лице Божої природи. Тоді видить і ясно пізнає те, що в дорозі смертного життя пізнавав, ніби в дзеркалі віри. Віра на розум спирається, бо розумом пізнаємо, що Бог дав своє святе об’явлення; з розуму видимо ясно, що ми можемо і повинні за правду прийняти все, що об’явлене.

Віра – то чеснота найпотрібніша, бо без віри не можемо догодити

Богові. *“Без віри неможливо подобатися Богу, бо хто приступає до Бога, мусить вірити, що він існує і дає нагороду тим, які його шукають”* (Євр. 11, 6).

Чеснота надії, влита в наше серце, робить так, що надіємося з рук Божих спасення і ласк, потрібних для спасення, тому, що Бог обіцяв, і знаємо, що дотримає обітниці. Та чеснота втрачається в наших серцях через кожний гріх, противний надії, через безнадійність, розпуку і через невіру. Чесноти надії нема в пеклі, бо засуджені втратили надію. Нема її в небі, бо святі отримали і посідають те, чого сподівалися.

Чеснота любові робить у наших серцях так, що Бога любимо над усе, бо є найвищим добром і найбільше заслуговує на те, щоб ми Його любили всім серцем і всією душею, і всіми мислями, і всіми силами нашими.

Та чеснота схиляє нас до того, щоби ми і ближнього любили так, як себе самих, тому що суть нашими братами в Христі, а всі суть покликані до Синівства Божого і вічного блаженства в небі.

Та чеснота втрачається через кожний гріх смертельний. З нею разом гинуть ласка Божа і всі заслуги всього попереднього життя. Вертає до душі разом із ласкою Божою через жаль недосконалий зі сповіддю або через жаль досконалий, хоча й би і перед сповіддю.

Крім тих трьох чеснот Божих, котрі нашу душу з Богом в'яжуть, Бог вливає в наші серця й інші чесноти – справедливість, мудрість, повстримність – і прикрашає наші душі сімома дарами Св[ятого] Духа.

Смерть і те, що по смерті настає

Треба умирати, а не знати, коли і де? Тут, на цім світі, не маємо вікувати. Раніше чи пізніше прийде смерть і поставить нас перед престолом страшного Судії. Не знаємо ані години, ані року, ані місця смерті. Знаємо те одно, що вона несподівано приходить; часто тоді, коли ми найменше приготовані. Знаємо, що смерть – то річ страшна, бо від неї вічність залежить. Смерть у ласці Божій – то початок вічної щасливості; смерть у грісі – то початок вічної кари. Бо зараз по смерті настає суд. На суді ж страшний справедливий Судія розтрясе нашу совість і кожному з нас віддасть за заслугами: праведним – нагороду, кару – грішникам.

Хто умер у грісі смертельнім, той мусить бути засуджений на вічний вогонь у пеклі. Пекло – то місце вічних мук, приготоване для диявола і його слуг.

Там мучаться душі тих нещасних, що в неласці Божій зійшли зі сього світу. А коли на кінці світу труби архангельські закликають усіх на страшний останній загальний суд і коли тіла тих нещасних грішників будуть ділити ту страшну долю душ, то стануть учасниками тої страшної кари Божої. Так-то

до пекла йдуть ті, що умирають у неласці Божій.

Чистилище

Але не кожний, що в Божій ласці умирає, йде просто до неба. Лиш душа чиста, що не знайдеться на ній ні найменшого пороку гріха, йде до неба. А такі – то хіба дитина хрещена, що вмерла, поки до розуму дійшла, або такий чоловік, що ніколи ані в найменшій речі не провинився проти совісті і проти Божого закону. І такий чоловік йде просто до неба, котрий свої гріхи змив так щирими сльозами серця, що з гріхів ані найменшого сліду не лишилося. Рідко, однак, трапиться такий чоловік. Звичайно поміж людьми так буває, що багато грішить, а мало покутує. Ще добре, як грішник досить покутує, щоби йому Бог міг відпустити тяжкі гріхи і кару вічну.

По відпущенні тяжких гріхів Бог відпускає кару вічну і вертає свою ласку. Лишаються ще кари тимчасові. Такі кари належаться і за гріхи тяжкі, і за гріхи малі. А тих кар тимчасових може бути дуже багато.

Що зменшує кару за гріхи? Кожне добре діло, і молитва, і піст, і милостиня, і всі діла покаяння змазують тимчасову кару. Але кожне, хоча би і мале, схиблення побільшує тую кару.

Як чоловік умирає в такому стані душі, що має ласку Божу, але і малі, ще не відпокутувані гріхи і не сплачені борги кар тимчасових, не може по смерті дістатися просто до неба. Мусить наперед заплатити Божій справедливості за всі свої борги. Мусить очистити свою душу від кожної плямки.

Те місце, де очищуються душі праведних, називаємо *чистилище*. То – місце тимчасових мук і кар. У тім місці кожний, за своїми заслугами, один більше від другого, є караний за невідпокутувані або за не досить відпокутувані провини.

Спільність святих

Ті праведні душі належать до Христового Царства, належать до Церкви, до тої святої родини, котрої Христос є головою. Вони становлять відрубну частку Христової Церкви. Становлять Церкву “*стражденну*”, Церкву, що терпить. Ми тут, на сім світі, творимо Церкву, котра “*войовничою*” називається, тобто Церкву, що бореться, що воює. Боротьбою за спасення добиваємося небесного царства. Святі ж угодники в небі творять Церкву “*торжества*”, бо, перемігши гріх, тішаються перемогою і нагородою.

Спільність святих. Ті три частини святої Церкви суть між собою так зв’язані, що взаємно можуть собі помагати. Одні за других моляться, одні за других покутують, одні за других жертвують добрі діла.

Усіх нас єднає Божя ласка, куплена Ісусом Христом. Ми всі – у спільності між собою, а та спільність називається спільністю святих.

Ми не такі святі, як ті, що в небі, або ті, що в чистилищі. Вони певні вічного спасення, а ми ще не певні. Але і ми святі, бо ми є учасниками того святого життя ласки, котре їм і нам спільне. Ми святі настільки, наскільки ми з ними зв'язані в ту святу суспільність, котрої Христос є головою.

Молитва за померлих

З тої спільності нашої з померлими виходить, що їм, тим терпенним, стражденним у чистилищі, помічними суть наші молитви, наші звертання до Бога, наші жертви і милостині і всі добрі діла, котрі за них жертвуємо Богу.

Як ми помагаємо душам у чистилищі. Тому і ми молимося за померлих, правимо парастаси, панахиди і Служби Божі. Тому померлому влаштовуємо похорон. Ми знаємо, що можемо тим способом принести потіху в їх стражданнях; знаємо, що Бог, приймаючи наші офіри і молитви, може в милосерді своїм відпускати кари тимчасові, або частково, або цілковито.

Душі в чистилищі не можуть собі допомогти. Велика то річ – своїми молитвами увільнити яку душу з чистилища й отворити їй двері до неба. За такий дар свята душа відплатить певно опікою і молитвою. Така поміч, надана тим бідним душам, є тим потрібніша, що вони самі від себе не годні скоротити часу своїх мук. Вони можуть лиш терпіти, але вже не можуть своїми власними ділами побільшити своєї ласки, а зменшити кари. З годиною смерті минув для них час заслуженої покути, а настав час справедливості і час терпіння. Вони можуть покутувати терпінням, але не ділами покаєння.

Дорога християнського життя

То важка річ – так жити, щоби застерегтися від гріха і пекла, а заслужити собі вічну нагороду. Для того треба твердо триматися святої віри, дотримуватися Божого закону, не раз ворогові відпустити, не одне перетерпіти, не раз себе самого перебороти.

Треба терпіти, як довго живемо на землі. Треба взяти на рамена хрест Ісуса Христа. “Коли хтось хоче йти за мною, нехай зречеться себе самого, візьме хрест свій і йде за мною” (Мт. 16, 24). “Якщо хто хоче за мною йти, нехай зречеться себе, і візьме свій хрест, і йде за мною”.

“Хто не несе хреста свого і не йде слідом за мною – не може бути моїм учнем” (Лк. 14, 27). “А хто не несе хреста свого і вслід за мною не йде, не може бути моїм учнем”.

“Візьміть ярмо моє на себе й навчіться від мене, бо я лагідний і

сумирний серцем, тож знайдете полегшу душам вашим” (Мт. 11, 29). “Візьміть ярмо моє на себе і навчіться від мене, бо я єсмь лагідний і покірний серцем, і знайдете спокій вашим душам”.

Дорога до неба – то дорога тісна, не раз прикра і тяжка; солодша, однак, від тої другої, широкої, що веде до погибелі.

Ісус Христос дав нам та тій тяжкій дорозі много допомоги. Крім небесної благодаті, котру нам купив своєю смертю, дав нам святих опікунів у небі. Ті, що перед нами до Бога дісталися, святі Апостоли, Мученики і Мучениці, святі Діви, святі Сповідники, святі Учителі церковні і всі угодники Божі, нами опікуються, моляться за нас і випрошують для нас потрібні ласки. Тож і ми про них мусимо пам'ятати і віддавати честь, яка їм належить. Очевидно, то не та сама честь, котра Ісусу Христу Богочоловікові належить; Богу приносимо жертви, а святим – лиш молитви. Богу поклоняємося поклоном, належним Божеству, а святих шануємо яко Божих слуг. Бог сам нам дає ласки, а святі нам у Бога ласки випрошують. Бог сам через себе святий і всемогутній, Його слуги святі з Його ласки і стільки можуть, скільки Він їм дає.

Святі – то такі самі люди, як ми, тільки що святі, а то тому, що Богові служили і Бога любили. Вони є сотворіннями так само, як і небесні ангели, та лиш між ними різниця, що святі мали душі і тіла, а ангели суть чистими-чистими безтілесними духами.

Тож у небі лишень душі святих. Їх тіла залишилися на землі. А їх гроби ми, християни, шануємо, бо вони пригадують нам їх святе життя. Так само шануємо і кожную пам'ятку по них, і їх святі мощі, тлінні останки їх святих тіл. А коли прийде хвиля воскресення тіл, коли на голос труби архангельської гроби отворяться і мертві тіла воскреснуть на останній загальний суд, тоді і тіла святих прославлені будуть у небі з душами тішитися навіки Божою славою.

Чесць ангелам. Ангели не менше від святих суть нашими опікунами і заслуговують на нашу честь. Та честь для ангелів така сама, як і для святих, бо і ангели суть сотворіннями Божими, Божими слугами, з Божої благодаті святі. Вони в небі тішаються разом із людьми огляданням Божої слави, а на землі бережуть наші душі від напасті дияволів, тих упалих грішних ангелів, і випрошують нам Божу ласку.

Кожний із нас має такого ангела-хоронителя, такого опікуна; кожний із нас повинен честь і любов віддавати йому за його зусилля й опіку.

Чесць і слава Пречистій Діві Марії. Пречисту Діву, Царицю неба і землі, Царицю Ангелів і Святих і Матір Ісуса Христа і нас всіх, своїх прибраних дітей, мусимо більше шанувати, як усіх святих. Святі ангели – то Божі слуги, а Пречиста Діва – Матір Божа, Богородиця.

Її прохання сливе всемогутнє, бо все може випросити у Свого Сина. Вона справді випрошує нам усі ласки, котрих нам треба. Через Її руки

переходять для нас усі ті ласки і дари, котрі нам Ісус Христос купив Своєю Кров'ю.

Тому-то Їй належить вища, достойніша і повніша честь, ніж та, котру віддаємо святим. То честь не та, що Богові належить, бо Пречиста Діва, хоча й Вона найсвятіша, однак Богом сотворена, так як ми всі, люди, і Вона для нас є мовби сестрою по одних перших родичах. Але то честь вищого роду, ніж та, що належить святим.

Щасливий, хто Пречисту Діву любить; щасливий, хто до Неї з довір'ям звертається; щасливий, хто Її всім серцем поважає. Ще споконвіку того не чувано, щоби був опущений той, хто до Неї звертається; щоб не був вислуханий той, хто про Її поміч просить. Тож ви, браття в Канаді, і ви, сестри дорогі, шануйте і любіть Пречисту Діву Марію, а Вона буде вами опікуватися, як Матір дітьми.

Старайтеся, щоби в кожній хаті була Її ікона, так як у кожній хаті мусить бути і хрест Спасителя, хоча й би збитий із двох кусників дерева.

Як хрест пригадує нам муку і смерть Христа Спасителя, так і образ Пречистої Діви пригадує нам ту, котра нам Христа породила. Тому-то шануємо хрест Спасителя і образи Пречистої Діви, і всіх угодників Божих не як ті дерево чи папір, із котрого зроблені або на котрім намальовані; але як тих, кого представляють; ті ікони суть святі, бо святі речі нам представляють і пригадують нам про них.

Тому прикрашаємо наші хати іконами святих; тому їх цілуємо, перед ними кланяємося і свічки перед ними палимо.

Ті образи святих, котрими прикрашені хати; ті хрести, котрими позначені дороги, суть такими свідоцтвами нашої віри.

Маємо чим величатися, можемо тим хвалитися, що наш народ є християнським народом, що голосно і відверто визнає науку Ісуса Христа.

Як чужинець прийде в колонію, по тім хресті при дорозі пізнає зараз, що тут народ вірний і побожний. Пізнає, що Христос живе поміж тими людьми, що Христос поміж ними царює, що Христос є їх провідником, їх паном, їх Богом і учителем. По тім хресті, як по фані жовнірів, пізнає кожний воїнів Христових, що готові за Його віру і життя покласти.

Кінець і Богу слава!

Пастирське послання до канадських русинів

(лютий 1911 р., Лаврів)

Вступне слово

Я обіцяв, бувши в Канаді, що, як лиш верну додому, буду домагатися, щоб більше наших священиків до вас поїхало. Перший поїхав о. Єрми, котрий, як думаю, вже днес у Торонто, в Онтаріо, працює, а може, принагідно до Монреаля доїжджає. Другий їде о[тець] Ваньо, котрий і той лист мій зі собою за море бере. Бо я й се обіцяв, що напишу для вас книжечку і докладно спишу всі науки св[ятої] нашої віри, котрі вам треба знати і про котрі вам треба пам'ятати, та і ті науки і ради, які я вам давав, бувши з вами.

Прийміть ту книжечку так щиро, як ви щиро мене приймали в церквах і у своїх хатах, коли я мав щастя бути з вами і для вас працювати. Прийміть її так щиро, як зі щирої любові до вас писана.

Посилаючи сю книжечку до вас, прошу Господа Бога, щоби много добра поміж вами зробила, щоби принесла у ваші хати світло Божої науки і тепло любові Божої.

Найбільша потреба

Не знати, мої дорогі браття, мої дорогі сестри, чи може бути на світі щось, чого би більше чоловікові було треба, як світла Божої науки і тепла Божої любові.

Як для тіла те ясне сонечко на небі, що дає світло і тепло, є так для життя потрібним, що, якби загасло, ніхто би з нас ні одної днини на світі не пожив, так для душі треба Божої благодаті, що розум просвіщає і зігріває серце.

Без неї наше смертне тіло і у сто разів важливіша від тіла душа не мають надприродного життя і близькі до вічного зникнення.

У кого в душі світить небесне сонце Божої благодаті, той щасливий і безпечний, хоча й би не знати яке тяжке мав життя.

Але хто живе без Божої благодаті в тяжкій грісі – постав його серед розкошів і багатих цісарських палат, а щастя і спокою не знайде, а якщо перед смертю не спокутується – пропаде навіки.

Найбільша потреба канадських русинів

А якщо світла і тепла Божої благодаті всюди на всім світі християнам треба поперед усього іншого, то вам у Канаді ще більше треба так жити і так Божої благодаті прагнути, щоб вам ніколи не забракло Божого світла, святої віри і Божого тепла, любові.

У старім краю, хоча й християнин і стратить Божу благодать через тяжкий гріх, то все-таки легко може висповідатися і до Божої ласки вернути, а вже, певно, перед смертю жоден християнин не забуде завчасу закликати священика, щоб поєднатися з Богом і прийняти святі Тайни спасення.

Але у вас у Канаді як же легко так умирати, що ані висповідатися, ані

запричащатися не можна.

Хоча й би зі старого краю до Канади виїхало і сто, і двісті священиків, а дай, Боже, щоби так було, – але і тоді скільки буде ще людей, що і по сто миль будуть мусити їхати до найближчого священика.

А навіть якби так весь наш край перенісся до Канади зі всіма нашими священиками і єпископами і всі руські хати і руських священиків розкинув на ті простори від нової Фінляндії або Галіфакса по Ванкувер, де всюди наші люди чи на роботах, чи на фермах перебувають, то ще церква від церкви, священик від священика мешкав би далі як за сто миль, і знайшлося би ще много-премного людей, котрим би до церкви було так далеко, що в разі наглої хвороби не могли би легко закликати священика.

Найбільший клопіт

Чоловік дорослий, котрий знає науку святої віри і розуміє, чим є в житті Божо ласка, дасть собі раду ще і в найважчій становищі. Але що буде з вашою молоддю, якщо не буде знати святої віри і якщо не буде дбати про Божу ласку. Зі всіх труднощів вашого становища се, мабуть, найбільша: як зробити такий уклад, щоб діти вирости на християн.

Я переїхав цілу Канаду, намагався по змозі всюди бути і все пізнати. Всюди у всіх церквах одне мене найбільше вразило, що в церкві нема і половини тої молоді, як буває в Галичині, хоча й дітей по родинях у Канаді більше, ніж у Галичині, принаймні тому, що молоді можуть швидше женитися, бо не мають обов'язку військової служби.

Аж страх подумати, скільки сотень, скільки тисяч є руських дітей, котрі зовсім ніколи катехизму не вчилися, зовсім не знають святої віри, а відтак не будуть у житті християнами.

Уряд канадський дуже дбає про школи і всюди школи закладаються. Маємо навіть дві вищі школи, в котрих старші хлопці вчать на професорів для наших руських шкіл по колоніях. За заснування тих шкіл ми повинні уряду канадському бути дійсно вдячними, і є надія, що з тих шкіл вийдуть учителі, котрі ревно і з пожертвою добре будуть для наших дітей у школах працювати. Знайдуться, певно, межи ними і такі, що бодай частково заступлять священика, зуміють і захочуть дітей катехизму навчити та виховати їх на християн.

Але якраз у тім найбільша трудність. Чи ті молоді, що дітьми майже залишили старий край і вирости, виховалися поміж чужими – чи вони самі не втратять того, що є найбільшим нашим народним добром – нашу святу віру, наш святий обряд, нашу мову, що її нам наші діди і прадіди передали? Чи поміж ними не знайдуться такі, котрі дадуться перекупити і за чужі гроші будуть поміж нашим народом нищити і псувати те, що є найціннішим у нашій батьківщині, і болотом будуть обкидати наші святощі?

Одна просьба

У кожному разі, браття, пам'ятайте, що родичі, більше ще як у старім краю, мають святий обов'язок дбати про те, щоби діти знали катехизм. Хай же вам та книжечка буде поміччю у виконанні того обов'язку. Одну маю до вас лишень просьбу: читайте ту книжечку не раз, і частіше читайте її дітям, і радше намагайтеся навчити дітей усього того, що самі про віру знаєте, чи то зі сеї книжечки, чи з іншої, що доброго прочитаєте. Старайтеся завжди мати в хаті побожну книжку, і якщо вже не можете послухати Божого слова, голошеного в церкві, то бодай послухайте слова Божого з книжечки.

А ви, що маєте щиріше серце до Бога і Його святої Церкви, ви, що чуєте і розумієте сей голосний крик тисяч руських і християнських душ, що кличуть о хліб Божої науки, ви, що розумієте, яка страшна небезпека для дітей – вирости без віри, без релігії, без моральності, ви, що дбаєте про те, щоби нарід руський не пропав на чужині, щоби був окрасою і славою нашої вітчизни, візьміть на себе те завдання: з побожною книжкою, з катехизмом у руках ідіть до тих, що або Божого слова не знають, або за ним не живуть. Читаючи побожну книжку, станьте проповідниками Божого слова, учіть дітей, учіть молодь, подавайте старцям, що стоять над гробом, здорову науку, записану в добрих книжечках.

Якщо Бог поблагословить вашу працю і якщо вам удасться прихилити до святої віри і до вічного спасення хоча й би лишень одну душу, велика ваша заплата в небі й велика заслуга для ближніх, для народу, для вітчизни.

До молоді в середніх і вищих школах

І ти, русько-українська молоде, що в учительських нормальних школах виховуєшся на те, щоб стати провідниками дітей. Не забувайте, молоді, що ви діти християнських родичів, діти християнського народу, стережіться злих впливів чужих, котрі хочуть вам віру вашу відібрати і використати вас як зброю проти власного вашого народу.

Вороги хочуть народові відібрати його народність, його віру, його обряд, самі не могли би нічого вдіяти, шукають таких, котрі би продали їм свої послуги і помогли їм знищити руський нарід у Канаді, знають, що таких важко шукати поміж дорослими, тому до молоді звертаються. Пресвітеріани платять тим, котрі схочуть до їх школи записатися і пристати на їх віру. Знають, що, коли підкопають віру, швидко відберуть обряд, і втратиться народність. Бо якщо в чім є надія, що наш нарід не втратить своєї мови і народності, то якраз у вірі та в обряді. Перед злими впливами бороніть же себе і товаришів.

Якщо ваша праця має бути хосенною для народу, то мусить відповідати його потребам, якщо хочете мати вплив на нарід, не можете бути йому чужими, так як би ви не знали, не розуміли, не цінували християнсько-католицької віри і нашого обряду.

Ваша задача не полягає лиш у тім, щоб дітей навчити читати, писати,

рахувати. Ви маєте тих дітей і виховати, виробити їх характер, навчити Божий закон шанувати, родичів слухати і поважати, маєте закласти основи моральності під їх майбутнє життя. Не виконаєте сеї задачі, якщо самі не будете глибоко впевненими християнами, людьми зі сильними характерами і чистою совістю.

Віра під загрозою

Ніде на світі не перебувають русини в більшій небезпеці щодо вічного спасення, як у Канаді, бо і ніде на світі нема таких завзятих і могутніх противників нашої віри. Конче напосілися на те, щоб наш нарід від Церкви відірвати і сотки тисячів доларів дають для сеї мети. Певно, не з християнської любові, не з ревності про спасення душ. Ідеться їм лиш про те, щоби русинів запрягти до своєї мети, а тою метою є знищення нашої святої віри і нашої святої Церкви. Вони спостерегли, що становище в Канаді таке, що русини дійдуть колись до великих маєтків і будуть мати в краю велике значення. Зрозуміли і те, що вже саме становище – і брак священиків, і труднощі душпастирської праці – є для наших людей таким затрудненням у дотриманні святої віри і вихованні в ній своїх дітей, що і без ретельної праці противників багато з наших втратять віру. Тому сподіваються, що зможуть і всіх русинів привести у свій табір. На жаль, у деяких околицях і з деяких поглядів те їм удалося. Потягнули за собою нещасливих людей, із котрих одні для гроша і без пересвідчення, інші – в добрій вірі з несвідомості віддалися під їх провід і разом із ними почали працювати для їх справи проти нас. Небезпека велика не лиш тому, що йдеться про переважливу і найважливішу справу, про святу віру, про Церкву, про вічне спасення, але і тому, що коли не зробимо всі, що лиш вдасться, то діти ваші, дорогі браття, цілком втратять свою віру, свій святий обряд і стануть ворогами тої Церкви, котра їх предків боронила перед многими ворогами і спасла наш нарід від цілковитого винародовлення, стануть ворогами святої Унії, тобто святої католицької Церкви в нашім греко-руськім обряді. Щоби мету свою досягнути, взялися до дивних способів, котрі самі суть доказом, що їх мета не благородна, бо нечесними засобами, неправдою, ошуканством не йдуть до доброї мети. Мета ніколи не освячує засобів.

Серафим, що удавав Єпископа

Знали вороги нашої святої віри, що канадським русинам треба єпископа, знали що сю потребу мають усі вірні. З того прийшла їм гадка знайти чоловіка, котрий би міг так добре єпископа вдати, щоб за собою всіх русинів потягнути. І знайшли якогось російського попа, котрого російська церква не знати за які провини покарала, забороняючи йому святі Тайни і Службу Божу відправляти. Нещасливий Серафим, бо так називався, втік з Росії і, думаючи що на тім інтересі добрі заробить гроші, найнявся пресвітеріям за комедіанта і став

всюди удавати єпископа.

Такий сумний початок тої отрути, котра досі ще на погибель веде сотками наших бідних, добрих, але збаламучених людей.

Такий сумний початок нової незалежної, як себе хочуть називати, руської Церкви.

Чоловік без науки, без совісті, без честі хоче заступати самого Ісуса Христа і нову Церкву заснувати. Не знати лиш, як міг умовити в людей, що його та “серафимська” церква є християнською і апостольською?

Християнською називається Церква, що від самого Ісуса Христа походить, що її Христос установив; Апостольською – котра має неперерване передання і непомильну науку самих святих апостолів.

Дивна також річ, чому пресвітеріяни (бо такими були люди, що Серафима найняли) не дали русинам правдивого єпископа, чого мусили від самого початку грати комедію?

Отже, треба вам знати, що пресвітеріяни – то така секта, котра жодного єпископа не визнає і жодного єпископа не має, то значить, не лишень не має передання Апостольського єпископського чину, яке, приміром, мають православні, не лиш поміж собою не мають людей, котрих єпископами називають, як, приміром, мають англіканці (єпископальна Англіканська церква), але навіть мають таку науку, що жодних єпископів не треба, що взагалі єпископського чину в Церкві Христовій нема.

Чотири різні науки щодо єпископства

Тому знайте, дорогі браття, які то різниці є поміж різними сектами, що християнськими хочуть називатися, і церквами дійсно християнськими, але відлученими від вселенської Церкви, з одного боку, і правдивою Церквою, встановленою через Ісуса Христа – з іншого.

Чин єпископський, установлений Ісусом Христом, має дві речі, між собою різні, котрі в кожному єпископі треба розрізняти: святу Тайну і єпископську владу. Свята Тайна єпископського чину полягає в тім, що переданням із покоління в покоління сила справляти святу Тайну священства переходить через положення рук від апостолів аж на всіх правдивих єпископів наших часів. Хто ту владу посвячувати священників дістав положенням рук від правдивого єпископа, той має ту силу аж до смерті, хоча й би навіть відступив від святої віри і став єретиком або проти влади святої Церкви збунтувався і від святої Церкви відлучився. Таким способом мають правдивих єпископів щодо святої Тайни і єретицькі секти, як янсеністи і старокатолики, і відлучені від вселенської Церкви церкви східні, котрі православними називаються, а перебувають у схизмі, тобто у відлученні.

Крім сили посвячувати священників, може мати єпископ і владу церковну над вірними, може мати єпархію, дієцезію. Очевидно, не може її мати ані брати сам від себе. Мусить її дістати так, що знову з покоління в покоління та влада від самих апостолів мусить походити.

У вселенській католицькій Церкві мають єпископи, призначені через Апостольський Престол римський, і силу святої Тайни і єпископську владу, яку їм Церква, тобто Апостольський Престол, надає. І в святій Тайні, і в церковній владі мають наші єпископи Апостольське передання.

У православних церквах, відлучених від Риму, мають єпископи передане Апостольське положення рук, мають силу посвячувати священників, але влади церковної ніякої не мають, бо їх призначає цар, котрий не може їм влади церковної дати, котрої сам не мав.

В англійській церкві єпископальній хотіли би мати Апостольське передання і бодай у науці своїй кажуть, що треба єпископів, але жодного передання Апостольського не мають, і тому лишилася їм лишень назва єпископів і де в чім наука про єпископство. Речі ж самої єпископства не мають, тобто їх єпископи, хоча й називаються єпископами і як єпископи вбираються, не мають ані святої сили посвячувати священників, ані жодної влади над вірними, бо, очевидно, влада над вірними, котра би не походила від Ісуса Христа, не була би жодною владою церковною.

Нарешті, секта пресвітерян усе скрізь відкинула. Відкинула Тайну Священства і Єпископство як силу посвячувати священників, відкинула і науку про єпископство і назву *“єпископ”*.

Тому і *“пресвітерянами”* називаються, щоби самою своєю назвою показати, що єпископства не виузнають, що визнають лишень пресвітерів.

Своєю чергою, ті їх пресвітери не є священниками, бо без єпископів не може бути священників. Ті пресвітери – то лишень старші у громаді, що за всіх моляться. І слово *“пресвітер”* – то грецьке слово, котре означає тільки *“старший”*.

З того вже видите, чому, коли пресвітеряни взялися до діла дати русинам єпископа, мусили почати аж комедію грати, бо поміж своїми не могли знайти навіть чоловіка, котрого би вони бодай єпископом називали, хоча й би єпископом і не був. А мусили комедію грати хоча б і тому, що наші люди не були би хотіли їх агентів прийняти, якби були все визнавали. Бо як же тут давати кому єпископа, коли маєш науку, що єпископство цілком не потрібне, як же втрапити до наших людей, якби щиро сказати від першої хвилі, що треба знищити, скасувати і єпископство, і священство, і Службу Божу, і більшу частині святих Тайн, і шанування Пречистої Діви. Ба то все і з обряду вимазати, і *Достойно єсть*, і *Честнійшую*, і *Богородице Діво*, і святого Отця Николая, і святого Йоана Золотоустого, і святого Василя Великого, й Атаназія, і Кирила.

І що ж з обряду лишилося би? А вже ж не много, треба би знищити і фелони, і кадильниці, й іконостаси, святі образи і святий Божий жертovníк, і більшу частину празників у році, і йорданське водосвяття, ну і так скрізь усі благословення, всі молитви, всі звичаї та обряди. Пресвітеряни все те у себе познищували і зі всіх тих наших установ по всіх книжках і часописах насміхаються.

Але коли йдеть про те, щоби зловити *“дурного руського мужика”*, як

котрийсь із них у газетах написав, то всі способи добрі. Хочуть єпископа – треба їм такого туману пустити, щоби через якийсь час думали, що мають єпископа. Добре заплатити котрому з покараних попів у Росії. А є їх там много таких, що за пияцтво, за крадіжку скинені з уряду, та й мусять або сидіти в тюрмі, або утікати.

Та й так зробилося.

Як люди наші прийняли Серафима?

Пам'ятаєте добре ті сумні часи, коли наші люди, як з'явився поміж ними Серафим, стали до нього приставати. Зразу і найліпші дали збаламутитися. І не дивота. Так треба руського єпископа, що не розбирали, хто і як, а сотнями до нього приставали.

Він же почав усюди посвячувати священників. Не перебирав много, не питав про науку, про чесноту, хто заплатив, той став священником.

Ні! Заплатив та й не став священником. Бо хоча й Серафим на нього руки клав, не міг йому священства дати. Міг навчити, як ошукувати людей, та й того вчив, бо в тім був майстром. Але не довго тривали ті його успіхи. Цілком так, як та його катедра, котру в Вінніпегу зі старих пак і з кусників старої бляхи позбирав, так розлізлася і та церкву, котру встановив, його попи чи дяки (бо священниками не були) в короткім часі його нагнали, а щоби не втратити непоганого, як здається, зарібку і гроші далі від пресвітерян брати, склали “консисторію”, його нагнали та й далі самі стали працювати над побудовою його катедри-столиці та серафимської церкви.

Назвалися “*незалежними*”, хоча й не сказали, за що від пресвітерян гроші беруть.

Незалежні

І тут допіру почалися сумні дійсно події. Зразу могли ті люди думати, що Серафим – єпископ, а вони – священники. Але від хвили, коли переконалися, що був ошустом, виконувати далі уряд священничий і його діло далі провадити – то вже виразно було стати співвинними, то вже виразно було свідомо людей дурити й ошукувати. А крім того, допускалися страшних святокрадств, бо рішуче є святокрадством, зневажанням святих речей – удавати священників і правити на глум служби церковні.

Колись у старім краю лучилося таке, то якийсь парубок по-п'яному, в товаристві пустих, як він сам, молодців натягнув на себе якусь верету, гейби фелон, та й на сміх почав співати так, як священник при жертovníку. Покарав його суд світський за зневажання релігії. У Канаді такого параграфу нема, але через те гріх не менший, і проти Бога, і проти людей.

Яку совість має чоловік, котрий не встидається прилюдно чинити наймерзенніші святокрадства, котрий не боїться всіх людей ошукувати, і

видурювати від них гроші, і вводити їх у прірву погибелі. Страшний рахунок здадуть перед Господом Богом за ті душі, які заводять на бездорожжя.

При тих нещасних провідниках лишилися досі ще деякі бідні збаламучені християни, котрі чи то ще не знають, чого триматися, чи встидаються визнати вину, чи шкодують даних грошей на ті пресвітеріанські церкви, чи яким-небудь способом затримувані при блудній науці.

Потрапивши в руки розбійників

Христос, коли хотів описати милосердя Боже до людей, порівняв гріх зі становищем чоловіка, котрий потрапив у руки розбійників. Пограбували його, здерли з нього одягу, зраненого покинули на дорозі!

То – цілковитий образ становища і тих бідних наших християн, котрі повірили “*незалежним*” і віддалися в їх руки. Втратили в одній хвилі не лишень ласку Божу і святу віру, але втратили і можливість до ласки Божої вернути, бо втратили і всі святі Тайни, встановлені Ісусом Христом для нашого спасення.

Пресвітеріани всі Тайни відкинули, хоча й зберегли, бодай часково, науку про святе Хрещення, але і Хрещення у них дуже часто не чинне, бо много з їх пастирів не дотримуються тої форми і тої матерії, без котрих нема святої Тайни Хрещення. Уже вище сказав я, як то вони відкинули всю святу Тайну Священства, як не мають ані єпископів, ані священиків, а звідси, не можуть мати ані Миропомазання, ані Євхаристії, ані Покути, ані Маслосвяття. Хоча й ті руські незалежні священики удають, що всі ті Тайни справують, та коли вони священиками не є, жодна з тих Тайн, справована через них, не є чинною. Хіба саме хрещення може бути чинне, якщо до нього правдиву воду вживають і всю форму добре, з належним наміром відмовляють, тобто, якщо, поливаючи голову дитини водою, кажуть: “*Хрещається раб Божий во ім’я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь*”.

Навіть і подружжя, перед таким попом укладене, є нечинне, хоча й іще кілька літ тому закон католицької Церкви визнавав чинним подружжя, укладене без священика і без свідків. Забороняв так укладати подружжя, але визнавав чинним таке подружжя. Тепер уже такі подружжя скасовані, католицька Церква прийняла щодо того давній закон східної Церкви, за котрим подружжя нема без священика.

І так нещасні християни, що потрапили в руки несумлінних платних агентів, дійсно пограбовані зі всього, позбавлені Божої ласки, позбавлені святої Сповіді та святого Причастя, позбавлені й Маслосвяття, і відпущення гріхів у годину смерті, позбавлені Служби Божої та Божого слова, є дійсно так, як той бідний, що потрапив у руки розбійників на дорозі поміж Єрусалимом і Єрихоном. Пограбовані, зранені, кинені, лишені на дорозі.

Як маємо з незалежними чинити?

Тож ви, дорогі браття, котрим Бог дав ту велику ласку, що ви або досі перебували у святій правдивій вірі, або вернули до неї по короткім блуканні, будьте до тих нещасних наших братів добрими, милосердними самарянами. Працуйте з ними, щоби їх усіх привернути до Христового стада. А маєте много способів того, щоби се зробити.

Передовсім треба за них молитися. Чим більше будемо за них молитися, тим більше їх верне до нас. Я сього року в пастирськім посланні, написанім до вірних моєї єпархії, доручив усім вірним молитися за тих заблуканих братів наших у Канаді, котрі відступили від правдивої Церкви, а пристали чи то до відлучених православних, чи то до так званих незалежних протестантів. І вас тепер сильно прошу: пожертвуйте і ви свої молитви, свої Причастя і добрі діла, пости і милостині за їх навернення.

Крім того, привертайте їх до себе любов'ю, не сварнею, не ненавистю. Не ганьбіть їх, не прозивайте, не називайте образливими назвами, не засуджуйте їх, не кидайте в них камінням, вони більше нещасливі, ніж винні; винними є ті, котрі їх збаламутили і спроводили на бездорожжя.

Ви ж, браття, не забувайте: *“Той, хто грішника навернув із його блудної дороги, той душу його спасає від смерті та безліч гріхів покриває!”* (Як. 5, 20).

До їх церков, або радше треба сказати – до тих домів, котрі вони церквами називають, – не входіть і не єдняйтеся з ними в жодних богослуженнях. Не беріть участі в їх похоронах, вінчаннях і в інших службах церковних, бо то не є церковні служби – то страшні святокрадства, котрі наслідують церковні служби. Не запрошуйте їх також за кумів ані за свідків при вінчаннях.

Особливо уникайте тих домів, у котрих вони в неділю сходяться, бо то дома гріха.

У час, коли всі християни, котрі лишень можуть, ідуть до церкви, щоби в ній Богу помолитися, ті нещасні в день святий, у день Господень, сходяться разом, щоби спільно вчинити страшний гріх святокрадства.

Ах, якими сльозами, якими молитвами випросити їм Божого милосердя, як вирятувати їх перед страшним засудженням, на яке наражаються?

До незалежних

До вас тепер звертаюся, що відступили від святої нашої віри. Браття! Діти, вертайтеся до нас, покиньте ж свої гріхи, наверніться до Господа Бога!

Вчиніть, як блудний син, верніть, як він, до милосердного свого, доброго Вітця, до Бога. Як він, скажіть: *“Согрішив я перед небом і перед тобою”*. Не соромтиса визнати гріх. Геть далеко відкиньте від себе ту гордість, котра вам не дозволяє упокоритися, визнати вину.

Нема чого встидатися, визнати вину – то прекрасне діло християнської чесноти. Ми всі грішники, всім нам треба покаяння, без покаяння нема для нас спасення. Чому боїтесь покаяння, чому ж боїтеся сповіді. Чи тому, що духовні отці жадають урочистої обіцянки, що до своїх гріхів не вернете? А як же мали б інакше робити? Як же ж вас мають рятувати перед гріхом, єрессю, невір'ям? Ви тяжко згрішили, відступаючи від святої віри, наразилися на тяжкий гнів Бога живого в небі. Спам'ятайтеся, поки є час, поки Бог душ ваших не кличе на свій страшний суд, доки Бог *“наказує сходити сонцю Своему над злими й над добрими і дощ посилає на праведних і на неправедних”* (Мт. 5, 45).

Користайте з того Божого милосердя, рятуйте свої душі, доки час, *се нині время благоприятно*, днесь час спасення, час милосердя, завтра може бути запізно; днесь Бог, милосердний Отець, чекає вашого навернення, завтра, може, страшний Судія буде вас карати. Днесь Ісус Христос кличе вас із любов'ю: *“Прийдіть до мене* (Мт. 11, 28), *всі струджені та обтяжені, і я вас заспокою”*. Завтра, не дай то, Боже, могли би почути те страшне слово: *“Ідіть ви від Мене, прокляті, у вічний огонь, що дияволів та його посланцям приготований”* (Мат. 25, 41).

Ви відступили від Христа, відступаючи від тих, до котрих сказав: *“Слухаючи вас – мене слухають, вас відрікаючись – мене відрікаються”*. Ви покинули Христову Церкву – Христа покинули, відрікаючись від Його Церкви, ви відреклися від Нього. Бійтеся, щоби на вас не справдилася та страшна погроза: *“Хто ж Мене відіцурається перед людьми, того й Я відіцураюся перед Небесним Отцем Моїм”* (Мт. 10).

Покайтеся, браття, наверніться, і хай Бог милосердний відпустить вам ваші гріхи і дасть вам перед смертю виправити згіршення, якого ви допустилися.

Як деякі мудріші з незалежних попів учинили?

За Божою благодаттю, навернулося вже много незалежних. Власне, вчора дістав я лист із Канади, в котрім мені доносять, що в одній колонії за останні ті тижні кілька незалежних вернуло до нашої святої Церкви. Вони, Богу дякувати, не перші й не останні. Бог дасть, що всі до нас вернуть, якщо лише щиро і покійно будемо Його про те просити. А навіть, може, Бог дасть, що бодай деякі з тих серафимських псевдопопів навернуться. Не може бути, щоби всі між ними були такими безсовісними, щоби вічно мерзенну комедію відігравати.

Уже деякі з них відступили від бридкої їх роботи. Один щиріший, коли весь нарід, що його слухав, був зібраний, голосно визнав те, що рік чи там скільки просто ошукував їх, що не був священиком, жодної влади не мав і лиш відігравав комедію. Інші потиху відступили від них і, бодай тоді, коли їх питають, визнають, що *“незалежні”* суть оплачувані сектою і не суть *“незалежними”*. Такий лист одного з них сам я маю і зберігаю. Інші, врешті, хоча й, може, і до Бога не навернулися, все-таки встидаються давнього свого ошуканського ремесла.

Ба важко і думати, щоб хто довго при таких ремеслі витримав, хоча й би йому навіть і добре платили. Не знати навіть, чи єсть брудніше ремесло. Бути катом – ремесло грубо неміле, бруднити руки кров'ю скараних злочинців. Але, мій Боже, для хліба не один чоловік много мусить потерпіти. Бути гицлем та й по вулицях псів ловити – також неміле ремесло, бо хоча й нема гріха в тім, щоби по вулицях псів ловити, а все-таки не красно, коли і бідні собаки здалека від нього втікають, як від якоїсь зарази. Але ще і се дасться зрозуміти, що хтось із біди і за таке ремесло візьметься.

Але щоб хто за гроші продавав свою совість і давався використовувати себе для підпалювання власної церкви, а до того ще в лице брав від тих, котрі йому гроші платять, – то вже дійсно важко розуміти. Бо що ті бідаки мусять комедію грати за гроші, в тому самі зізнаються, те всі знають. Що така комедія з речей святих єсть брудним, безличним ремеслом – то також річ ясна. Але того не всі знають, як ті пани, що їм за комедію гроші платять, ображають своїх наймитів. Отже, послухайте!

Що пишуть по газетах

Я був саме в Торонто, коли в англійських часописах велася боротьба за тих наших псевдопопів комедіантів. Був хтось закинув у часописах англійських місійному товариству протестантському, що нечесними способами русинів хочуть ловити до своєї віри, що насилають нашим людям агентів, котрі священників удають і зі святих богослужень комедії роблять. Уживають кадила, святять воду, беруть на себе ризи церковні й уживають ікон. Шановні протестанти страх були тим обурені, бо вже ж є річчю нечесною триматися науки, котра відкидає, ба навіть висміює церковні ризи, ікони, кадило, йорданську воду і такі інші речі, а тих самих річей уживати, щоби прозелітів робити, ошуканства уживати для розширення своєї науки.

Секретар місійного товариства, котрому се все закидали і католики, і шановні протестанти, бо і між протестантами і пресвітеріянами є много чесних і порядних людей, почав по часописах виправдовуватися. А виправдався так, що одним махом і визнав усе те, що йому закидали, і весь нарід руський образив, і так образив тих бідних агентів, про котрих ішлося, що з того виявилось, як вони, бідаки, мусять від своїх панів по лиці брати в чотири очі, коли собі ті пани аж у часописах таке дозволяють!

Все, що йому закидали, визнав. Видно, досить іще чесна людина. Тож визнав, що “незалежні” суть від нього “залежними”, що його товариство їм платить, що вони ніби на їх віру пристають, а ніби – ні. Тут сарачисько мнувся і мішався, бо не знав, як із правим протестантизмом правдивих пресвітеріян погодити кадило й ікони, ризи і йорданську воду. Вогонь із водою легше би помішати, як протестантизм докупити зібрати зі східним нашим обрядом. Але що ж робити? Тут, у часописах, і фотографії вже тих ніби пресвітеріянських, ніби руських священників, тут листи зі всіх сторін приходять, тут сміються, тут кплять, тут закиди повторюють. Як той заєць, що хорт за ним жене, то в один бік суса дає, то в другий, так і наш сарачище, секретар місійного товариства,

вививається, крутиться, на всі сторони суси дає, а всі аж за животи тримаються, так із нього, бідака, сміються.

Ображає руський нарід

“Бо то так... ось видите... мушу сказати...” – пише пан секретар. А те, що він по часописах тоді пописав від імені свого всього товариства, я собі все красенько зібрав та й вам по-нашому поясню те, що він по-англійськи написав, бо мало хто з вас має нагоду много англійських часописів читати. Ба навіть, певно, не читають їх і самі ті наші бідні агенти місійного товариства. Уся його бесіда сходила на те: “Руський нарід дурний, простий, якби так лишень правдою і щирістю до них іти, не зловиться їх. Треба їх ошукувати. Якби їм так сказати, що приходимо знищити весь обряд і всіх святих, то вони би нас викинули та й слухати би нас не хотіли. Поки тих темних людей доведеться до того світла, щоби прийняли нашу мудру науку, ось, приміром, що та, котру то вони Богородицею називають, є простою невістою, а її Син – жоден не Бог, то много води сплине, поки вони, ті дурні русини, те зрозуміють. Треба їх ошуканством просвітити, треба, щоби лжа ясними своїми променями просвітила їх темні, дурні, забиті руські душі”.

Судіть самі! Чи таке або подібне по часописах писати – не є весь руський нарід ображати?

За справу святої віри і для Ісуса Христа треба все приймати, але тих ясних променів пана секретаря таки нам не треба, а красенько дякуємо бодай за його щирість, будуть наші бідні ошукані браття знати, чого триматися.

Красна назва

Але з усієї тої історії таки те найсмішніше, як у гарячці оборони образив і тих, котрими в нечесній своїй роботі послугується. Може, вони самі навіть не знають, чого то дослужилися. Бо якби так на чесного трапив чоловіка, то за таке красне слово свято подякував би за службу, хоча й би вдвічі ліпше хотіли платити. Отож, пан секретар назвав тих своїх агентів, ну, скажу вам так, як він сказав дослівно – по-англійськи, а ви або зрозумієте, або кого запитайте, лиш не питайте незалежних – могли би встидатися та й хитрувати, та й і їх вожді-проводирі, ніби тих незалежних, нелегко і то дозволили якраз усе пояснити, бо, певно, всіх би повтрачали.

Отож, наш секретар назвав їх, але вибачайте, що вам таки мушу повторити, бо ужив такого слова, зробив їм таку публіку, такий встид, що, якби так трапив на людей, що мають трохи гонору, зараз-таки першого дня покинули би його службу. Отож, назвав усіх до одного агентів своїх, тих-то ніби незалежних ніби священиків, котрі дурять і ошукують руський нарід у Канаді. Назвав їх *Bogus Priest Bogus*-ами... Ой-ой...

А, то красного гонору діждалися. Укладали собі бути каноніками, деканами, а навіть біскупами, а тут нараз стали *Bogus*-ами.

І то звисока спала на них та честь, бо від самого того пана секретаря, від

котрого їм іде місячна пенсія.

Цікава річ, як тепер витлумачать бідним нашим збаламученим браттям, що треба до *Vogus*-а ходити і перед ним зі всіх гріхів своїх сповідатися. Хіба одверто скажуть, що цілком знищують святу Тайну покаяння, що як чоловік согреїть, то вже аж до смерті має в грісі лишитися. То й ліпше буде, бо будуть бодай люди знати, чого з ними триматися. А навіть пан секретар таке наперед заповів: “Хай-но тільки трохи ті дурні русини помудріють, то вже не треба буде ані фелонів, ані ікон, ані жодних із тих речей, що до руського обряду належать”.

І вже подекуди починають. Один із них уже людям сказав, що для відправи не треба йому фелона, бо його молитви не суть ліпші з фелоном ані без фелона. Той бідачисько казав правду, що його молитви так само нічого не вартують із фелоном, як і без фелона. У них фелон не має кого означати, коли священиків у них нема. Той *Vogus*-піп нічогісінько не має, чого би не мав кожний християнин. Лиш те дивно, за що він лиш один гроші бере.

Що ще сказав пан секретар?

Найбільше того пана секретаря протестантських місій ганьбили вже самі протестанти, що він якусь Службу Божу заводить, бо треба вам знати, що зі всіх звичаїв святої нашої Церкви і святого нашого обряду нема звичаю, котрого би протестанти більше цуралися, як Пренайсвятійшої Жертви Служби Божої. З давен-давна у себе цілком залишили, і страх було би їм встидно, якби так світ довідався, що вони ніби від нас наново прийняли Службу Божу. На такий закид пан секретар руками і ногами перед тою Службою Божою борониться. “*Але ж ні, ні, – пише, – наші агенти, серафимські незалежні попи, Служби Божої не правили ніколи, ані такої, як правлять у римській церкві, ані такої, як правлять у грецькій церкві. Вони, каже, правлять “Літургію св[ятого] Іоана Златоустого... а бодай тя, не святого, я помилився, вони лишень так його називають, – тож наші попи правлять тоту Службу, котру називають Літургією Йоана Златоустого. Але з тої відправи все точно упускають те, що становить жертву Служби Божої. Хліба і вина не освячують”*”.

Ану, браття, що ходили на відправи незалежних, чи ви спостерегли коли, що всю відправу так фальшують, що найважливіше упускають?

А може, і не упускають, а лиш так крутять, бо, видно, нема ліпшого способу, щоб крутіїство боронити, як нове крутіїство.

Авжеж, ліпше було би, щоби цілком покинули ті *Vogus*-и не лишень освячувати хліб і вино, але і всяку церковну відправу. Не могли би бодай дурити людей та й казати, що їм Службу Божу відправляють.

Церкви православні, схизма

Як до церкви незалежних, так і до православних не можете ходити. Бо хоча й православні мають правдивих священиків, суть відірвані від загальної єдності вселенської Церкви і не мають усієї повної науки віри, звичайно навіть

у своїх церквах їх священники замість Божої правди голосять ересі. Не всі науки Божого об'явлення втратили, много тих наук правдивих і святих зберегли, але, відірвавшись від непомильного учительства вселенської Церкви і римських архиєреїв, намісників Христових і наступників святого Петра, не спромоглися зберегти Христову науку без многих блудних домішок людських наук. Коли, проте, їх священник проповідує, хоча й як красно говорить, не можна знати, чи до науки святого Євангелія не домішує якої ересі. Тому під тяжким гріхом не вільно греко-католикові, тобто католикові східного обряду, в їх церквах слухати духовної науки. Був би через таку науку наражений на тяжкий гріх супроти святої віри і на прийняття єретицьких наук разом із правдивими. Крім того, Церква свята під тяжким гріхом забороняє брати участь у їх богослуженнях, брати їх за кумів або свідків при вінчаннях. Під тяжким гріхом заборонено також у їх священників сповідатися.

Вони Тайну сповіді мають так, як і ми, як усі інші Тайни, встановлені через Ісуса Христа. І коли у їх священника сповідається християнин, що в їх вірі народився і виховався, то Бог так дає, що та сповідь може бути доброю і гріхи відпустити так, як наша сповідь. Але для наших вірних, що свою Церкву покинули, а до їх віри пристали, ніколи сповідь у їх священників не може бути чинна і не може гріхів відпустити. Їх священники не мають жодної влади в імені Христовім нашим вірним відпускати гріхи. А втім, гріх відступлення від своєї віри не може бути прощеним без жалю і поправи, як кожний інший гріх, а до жалю за той гріх і до поправи належить до своєї віри назад вернути.

Влада до сповіді

Щоби в імені Ісуса Христа відпустити грішникові гріхи, треба двох речей. Сей, що гріхи відпускає, мусить бути священником, а крім того, то, крім законно одержаного священства, треба йому ще влади для слухання святої сповіді. Тим різняться священники православні від серафимських незалежних, пресвітеріанських, або протестантських, що протестантські ані влади не мають, ані священниками не суть; а православні суть священниками, але влади не мають.

Ту владу слухати святу сповідь у кожному краю дають єпископи, і такий у тій речі є всюди лад, що священник, котрий хоче в якому краю, місті чи в селі слухати сповіді вірних, мусить ту владу дістати від єпископа місця, в котрім має сповіді слухати; якщо йому єпископ тої влади не дасть, сповідати не може, хіба випадково мав би сповідати християнина, котрий є його парохіянином і котрого він є парохом.

Так само в годині смерті, коли нема священника з владою від єпископа, можна сповідатися й у такого, що не має сеї влади, бо на годину смерті свята Церква кожному священникові дає владу сповідати.

Такий самий порядок є і в наших єпархіях: якщо який священник одної єпархії, приміром, львівської чи перемиської, хоче сповідати в межах другої єпархії, приміром, станіславівської або мукачівської на Уграх, мусить кожного разу мати владу від єпископа того місця, де хоче сповідати, і без тої влади не може чинно дати розгрішення.

Як Бог дасть, що будемо мати свого руського єпископа в Канаді, він буде ту владу давати всім священикам, що зі старого краю приїдуть. А без влади від нього жоден священик, чи німецький, чи французький, чи англійський, не буде могти русинам дати розгрішення. Поки руського єпископа нема, мусить священик мати ту владу від того одного єпископа, котрий сю владу може дати, тобто від католицького єпископа. Чи той єпископ є англієць, чи француз, чи німець – усе одно. Хто лишень є католицьким єпископом у тій частині краю, в котрій має відбутися сповідь, має сам-один право давати ту владу слухати святу сповідь, і без тої влади не може бути чинна сповідь.

Французи

У многих сторонах Канади є єпископами англійці, але в тих частинах, де є найбільше наших людей, католицькими єпископами є тепер французи. Та й із того скористали вороги святої Церкви, щоби піддати нашим людям гадку, що французи – то наші вороги, і що кожний, котрий має владу від єпископа католицького, є вже тим самим французом.

Чим мали би французи нашому народові зашкодити, дійсно не знаю. Думаю, що много з них є правдивими приятелями, як і поміж англійцями можемо знайти много приятелів. Приятелями будуть, звичайно, ті, що мають ту саму віру, що ми, тобто католики. Хто більше Бога любить, хто міцніше тримається святої науки Ісуса Христа, той є ліпшим чоловіком, безпечнішим товаришем і приятелем. Французи й англійці мають, крім того, прикмети і чесноти, котрих треба би нам від них учитися. Свого не встидаються, дбають про своє, тримаються купи. Якби то наші люди так само чинили, всім нашим поселенцям і в Канаді, і у Сполучених Штатах, і у Бразилії краще би поводитися. Чуже шануймо, а дбаймо про своє; та від чужих учімся, від них приймаймо те добро, яке вони мають, а ми – ні. Так, за Божою ласкою, діждемося, що й наш нарід, як інші великі народи світу, чимось прислужиться для всього роду людського та через те здобуде собі почесне місце поміж іншими народами. І наш нарід дасть колись великих святих перед Богом і заслужених для людей.

Дай то, Боже!

А якщо хто каже, що французи хочуть на свій обряд перетягнути, то на се була би рада дуже легка – добре триматися свого обряду. На жаль, поміж нашими людьми много таки самі покинули свій обряд, але ті не стали французами, але протестантами.

Я переїхав усю Канаду, а ані одного русина не здибав, котрий би був став французом. Хоч, на жаль, здибав таких, котрі без нічиєї намови своє покинули, а пристали на чуже так, що навіть свого стидалися. Я не видів русинів, щоб навчилися по французьки, але здибав і французів, і бельгійців, котрі навчилися по руськи, щоб нашим людям помагати.

А чому французами називають тих священиків, котрі дістають владу слухати сповіді від французького єпископа, то таки вже важко здогадатися. Русини з крові і кості, по-французьки слова не знають, та й є французами? А що ж мають робити? Чи людей зовсім не сповідати, чи так, щоби не давати

розгрішення, а лиш удавати, що дається розгрішення. Чи мають людей дурити? То хіба такими самими французами є ті, що не відрікаються від французького католицького єпископа, як духоборами – всі ті, що його не тримаються.

Запис церков

Коли я був у вас, ви у многих місцях мене питали, чи і як записувати церкви? Ми всю справу обговорювали і обертали на всі сторони, щоби напевно знайти, що найбільше відповідає потребам і добру нашого народу. Я вам обіцяв списати і се в тій книжечці, щоб ви напевно знали, яка моя рада.

Буває, що церква поставлена є на ґрунті християнина, що його хоче дарувати. Таке становище не єсть безпечне. Раз – що може власник того церковного ґрунту умерти, і якщо *agreement*, тобто контракт запису і даровизни не був зроблений, даровизна може цілком пропасти, а разом із нею і церква, побудована коштом людським. Переходить у власність дітей малолітніх, котрі не можуть власністю своєю вільно розпоряджатись, а суд не може і не схоче дозволити другий раз даровизну робити.

Але може бути небезпека і така, що власник ґрунту, зразу і найпобожніший, дається перекупити і ґрунт разом із церквою передасть іншій вірі, чи протестантам чи схизматикам. Річ ясна, що тяжко грішить супроти сьомої Божої заповіді і що той гріх не може йому бути відпущений, поки не поверне чужого добра. А чужим добром є і ґрунт, ним дарований, а ще більше – і церква, що її люди за свої гроші заклали. Біда лиш у тім, що коли *agreement*-у нема, не можна в суді впоминатися тої тяжкої кривди, заподіяної громаді.

Така сама небезпека є і тоді, коли ґрунт церковний записаний не на одного, а на двох чи трьох **тростисів**. Поки від їх волі лишень залежить, кого до церкви хочуть впустити, а кого – ні, доти ані громада, ані священик не може бути за церкву спокійний. Вона з волі **тростисів** може перейти в чужі руки і для нас цілком пропасти. Були такі випадки. Наші священики заохочували людей до будування церкви, до складання грошей, до жертв, церкву посвячували і в ній правила. **Тростиси** далися перекупити, нашого священика викинули, а церкву віддали в чужі руки. І священика, і громаду ошукали.

Не дивно відтак, що наші священики не хочуть тепер посвячувати такі церкви, що їх уряд цілковито в руках одного або другого світського чоловіка. Не можуть інакше робити. Мусять уважати таку церков за приватну, а не церковну власність.

Можуть у такій церкві Службу Божу відправляти і святі Тайни справувати так само, як можуть се робити й у приватних хатах, де не можна інакше. Можуть на се дістати дозвіл.

Але і сього не можуть робити, поки не мають від людей цілковитого запевнення, що до тої церкви іновірців не допустять ані жадних незаконних і суспендованих священиків.

Такі церкви, непосвячувані і записані чи на одного власника ґрунту, чи на кількох **тростисів**, не були би ще домами Божими, а лиш були би на те

приготовані, щоби стали Божими домами, тобто стали би Божими домами у хвилі посвячення і віддання церковній владі.

Такий перехідний час не міг би дуже довго тривати, бо все-таки була би небезпека, що візьмуть церкву люди чужої віри. Треба би, врешті, обов'язково церкву записати на якусь церковну владу.

Але найважливіша річ така: треба, щоби чи **тростиси**, чи люди, котрі церкву хочуть ставити, виразно засвідчили, що якщо церкви не записують на владу церковну, то не тому, що самі хочуть у церкві урядувати. Бо се засада протестантська, котрої ніколи не визнає наша церква, щоби в церкві урядували самі лишень світські люди, а священник не мав жодного голосу.

Самі добре пам'ятаєте, як є у старім краю. У церкві може братство церковне мати і світло, і скарбницю, і робити порядки, комітет церковний у громаді має голос і в будові, й у ремонті церкви, але все-таки господарем церкви є священник, а від єпископа залежить, якого священника надає і якому доручає уряд церкви. Громада не може сказати: того священника приймаємо, а того не приймаємо. Від тої засади церква не може відступити, а в Канаді та засада ще потрібніша, ніж деінде, бо там у вас більша небезпека, що, якби самі люди мали приймати священника, могли би нині прийняти нашого, а завтра незалежного, позавтра – православного, а відтак священника, десь караного, або суспендованого, або без влади, як то подекуди сталося. Тому-то буває, що так твердо від вас деякі духовні отці жадають запису церкви на якусь церковну владу. Не можуть інакше робити, бо бояться, що люди опираються записувати церкви через ту протестантську засаду, щоб церква була зписана на світський комітет, незалежний від будь-якої влади церковної.

Тому треба обов'язково, щоби всі добре зрозуміли, що ви не противитеся записові церкви на церковну владу, як то є і в старім краю. Хай буде ясно, що то не протестантський дух робить, що часом боїтеся церкву записати, і що люди готові записати церкву свою на церковну владу, коли би Престол Апостольський зволив дати русинам у Канаді руського єпископа.

Добре би, проте, було, щоби такі листи, підписані тростисами і людьми, подавали духовним отцям, а духовні отці ті листи могли би прислати до місцевих єпископів, щоб ті єпископи знали, що ви не стоїте за протестантською засадою уряду церков через світських, але лиш стоїте за своїм обрядом і просите, щоби Святійший Отець вам призначив до Канади руського єпископа.

Треба нам про єпископа молитися

Думаю, і дійсно так є: треба передовсім про ту справу гаряче молитися і Всевишнього Бога передовсім просити про ту ласку. Дуже вам тому раджу зробити так, як уже зробили в деяких церквах, що по кожній відправі в неділі й у свята весь нарід співає малий молебень *“Помилуй нас, Господи, помилуй нас...”*, виявляючи так перед Божим Престолом гаряче своє бажання і покірну свою просьбу.

“Милосердія двері отверзи нам, Благословенная Богородице Діво” – нехай то буде для нас усіх щоденною просьбою так довго, поки з неба не

випросимо собі бажаної ласки.

Я ж, пересвідчившись у Канаді наочно в потребі того зарядження, зі сторони церкви ту всю справу віддаю під покров Богородиці Діви, Непорочно Зачатої, віддаю безконечній любові та милосердю Найсвятішого Серця Христа Спасителя, а зі своєї сторони обіцяю разом із вами і за вас про те просити.

Як Бог дасть, Святий Отець Папа Римський зволить так вирішити, і будете мати свого єпископа в Канаді, не буде вже, думаю, жодних труднощів. Кожний із вас зрозуміє, що всі церкви будуть мусити бути записані на єпископа і віддані під його духовну владу. Від того, як щиро його приймете і як будете його слухатися, буде залежати найбільше і благословення Боже для вас, і його повага серед чужих людей.

Однак, не можемо бути певні, що досягнемо те, про що просимо. Можемо просити Христового Намісника, але не годиться ніколи ані погрожувати, ані відлучатися від Його верховної влади, якби не прихилився до наших просьб і не дав нам єпископа. Бо хто його перестає слухати, той відлучається від вселенської Церкви, від самого Господа Ісуса Христа. Нема справи такої важливої, щоб задля неї можна наразити свою душу на вічну погибель, якщо, не дай те, Боже, Святійший Отець Папа Римський не дасться упросити, тоді треба буде його владі, його волі скоритися.

Та й і тоді треба буде, як досі, щоби церкви були записані на ім'я якоїсь церковної влади.

При таких записі треба лишень на те зважати, щоби забезпечені були наша свята віра і наш святий обряд.

Вільно нам, ми повинні обряду триматися і зберігати святий обряд, бо така воля святої Церкви і така воля Святійшого Отця. Ви добре пам'ятаєте той закон церковний, котрий із давен-давна в нас, у Галицькій провінції, зобов'язує, що під тяжким гріхом не вільно християнинові самочинно покидати свій обряд і переходити на латинський без дозволу Апостольського Престолу.

Тож і при записі церков треба нам застерігати собі, що церква, побудована трудами і лептами нашими, лишиться на всі часи при нашім обряді та для нашого народу. У різних провінціях Канади бувають різні права й устави, але всюди може бути *agreement* так зроблений, щоби в ній церква була застережена для нашої святої віри і для нашого обряду. Та й при тім може бути сказано, що, як Святійший Отець призначить руського єпископа, та церква має належати до його влади.

У деяких сторонах уже є така практика, що церква може бути записана яко греко-католицька парохія, і то добрий запис, лиш мусить бути ще виразно означено, що значить "греко-католицька парохія". Яка се віра, який обряд, для якої народності. Але подекуди суди такого запису не приймають, і не лишається тоді жодного доброго запису, як лиш на Чин Отців Василіян. Чин Василіянський має *charter* і якраз є такою церковною владою, що забезпечує святу віру і наш обряд. За таким записом іще не йдеться, щоб Отці Василіяни мали обслуговувати таку церкву, на них записану. Знаєте самі, що Отців Василіян є лишень четверо, і хоча й працюють понад силу, все-таки не можуть

обслужити всі колонії, котрі мають духовну потребу. Вони такі записи приймають лишень на те, щоб забезпечити святу віру і церкву і щоб самі люди безпечно знали, що їх церква ніколи не перейде в чужі руки.

При таких записі на їх Чин обіцяють Отці Василіяни, що віддадуть церкву під владу руського єпископа, як лиш такого призначить Престол Апостольський. Люди що так позаписували свої церкви, добре зробили і можуть бути безпечними.

Обов'язок утримувати священика

Ви всюди просили мене про своїх священиків зі старого краю, обіцяв я вам їх прислати, і, як я вам сказав, уже двоє поїхало. Де осядуть – того не можу знати. Певно, там, де найбільша буде потреба, а вона всюди дуже велика. Є в тій справі і много труднощів, котрі не хочу замовчати. Усе скажу не тому, щоби, сохрани мене, Боже, хотів сам труднощі робити. Цілим серцем і всіми силами буду над тим працювати, щоби з часом виробилося все духовенство для руських канадців, але в кожній справі треба знати труднощі, не можна заплющувати на них очі.

Нашому християнинові в Канаді у сто разів ліпше, як у старім краю. Якби пішов священик із жінкою і дітьми, то було би йому так зле, що не знати, чи до року витримав би. Досі, крім церков Отців Василіян, при котрих усюди єсть бодай малий монастирчик, майже ніде нема помешкання для священика. У деяких місцевостях люди про те пам'ятали і набули при церкві кусник землі на город для священика. І дуже добре зробили. Але навіть, де є резиденція і город, як священик із Галичини з жінкою і дітьми приїде, буде мати у сто разів більше труднощів, ніж фермер. Нашим християнам у Канаді набагато ліпше, ніж у старім краю; нашим священикам із родинами було би набагато гірше. Мусив би жити з готівки, котру складали би йому люди, а не діставав би жодної пенсії, ані від уряду, ані з каси.

Знаєте добре, яка то в тім різниця між старим краєм і Канадою. У нас тут, у Галичині, належать до кожної церкви ґрунти (так звана ерекція), котрих дохід пароху належить. А якщо того доходу не вистачає, то доплачує парохіві релігійний фонд, тобто церковний фондуш, котрим завідує уряд, а в разі потреби – і сама державна каса. У Канаді самі люди мають обов'язок священика утримувати.

Той обов'язок утримування священика є обов'язком святим і важливим, котрий під тяжким гріхом зобов'язує. Спирається на наказ святої Церкви, є предметом шостої заповіді церковної. Інші християни – поляки, німці, французи – мають також той обов'язок щодо своїх священиків. Платять пересічно шість-вісім доларів на рік від родини. Не всюди однаково, але майже ніде менше від шістьох доларів. Наші люди ледве половину того дають, тобто ледве три долари річно від родини, і то ще много наших людей від того обов'язку відкараскуються. Тяжко через те грішать. Отці духовні могли би таким грішникам, що важливих обов'язків не хочуть виконувати, відмовляти в усіляких духовних послугах, а навіть у самій святій сповіді, якби виявилось, що

християнин дійсно про той обов'язок знає і розуміє його, а не хоче його виконати, могли би відмовити в розгрішенні так, як кожному грішникові, що не хоче обов'язків своїх виконувати.

Отці духовні того свого права дуже рідко хіба коли уживають. Звичайно воліють зректися того, що їм належить, і дарувати гроші, котрі їм люди винні, якщо їх хто добровільно не хоче зложити, але з того таке йде, що священикові дійсно не раз важко мати те, що йому обов'язково треба на утримання життя. Мусив би від хати до хати ходити і всіх просити про гроші на утримання.

Крім того, треба священикові жити з готівки і кожний кусник хліба в місті за гроші купувати. До міста ж або пішки ходити, або коней за великі гроші винаймати, бо нема на чім утримувати коней. У старім краю вірні допоможуть і в господарці, в Канаді, хоча й би священик і мав ферму чи город, хто ж прийде йому працювати? Хто ж позичить машину? Ба як же машиною впорядкувати кусник городу. Крім того, де дітей до школи посилати? Добре, де ще є школа для дітей, але що робити там, де її нема, що робити, коли діти підростуть, коли треба би їх до вищих шкіл посилати? Ту потребу не кожний фермер відчуває, але як хоче, а вже трохи доробився, то легко міг би дитину і у школі утримувати.

Те все не означає, щоби не мало бути руського священства в Канаді, треба і про те молитися, і того прагнути, щоби за який час ви мали місіонерів, котрі би бодай кілька літ над вами працювали, а щоби з часом мали своє канадське священство руське, що виховається уже з ваших дітей.

Потреба школи

Друга річ, рівно ж дуже важлива для майбуття нашого народу в Канаді, – то школа. Але не яка-будь, а добра школа. Від того, чи є школа, чи нема, і чи школа добра чи не добра, залежить ціла майбутність молодого покоління. Де школи нема, там діти ростуть, мовби в лісі, дико. Жодної просвіти не мають і не можуть дати собі ради в житті.

Хіба не много дуже людей таких, щоб не розуміли, як обов'язково чоловікові треба бодай знати письмо та рахунки? Як того християнин не має, то хіба буде йому тяжко боронитися перед тими всіма агентами, що лихий товар хочуть конче за грубі гроші продати та й при тім бізнесі ще християнина здурити. От хоча й би лиш таким способом, що підсуне запис на моргеч (*morgage*) замість звичайної ноти (*Note* – вексель). Першого внеску за машину не заплатив, а вже з поля снопи забирають, християнин ані не знав, що сам підписав таке.

Як дитина до школи не ходить, то хіба трудно виробиться в ній чесний благородний характер, а не знати, і коли навчиться всяких нечесних діл. Навіть буде красти, а то в Канаді вважається наймерзеннішою і найбридкішою зі всіх провин.

І у старім краю, звісно, красти – річ нечесна, бридка і все гріх перед

Господом Богом. Але в Канаді злодій – то чоловік, котрого всі прямо бояться, на котрого пальцями показують і котрим бридяться. У сто разів гірше, як таким, що його нужда їсть. Приняв його англієць до себе на нічліг та й рано будиться – вже гостя в хаті нема, та й хтось коцик забрав. Хай той гість буде випадково русином, а і через п'ять літ жодного русина не прийме на нічліг ані сей англієць, ані жоден із його сусідів. А прийде колись русин до його хати, то і на крок не відступить, і на руки буде дивитися, і найшвидше з хати випросить, бо буде думати, що всі русини подібні до того, що колись у нього ночував.

Браття сердечні, аж встид усім нам подумати, яка то неслава ще кілька літ тому була пов'язана з тим словом “галішен” (*Galician*). Богу дякувати, що тепер уже й англійці, і французи, і німці починають нас називати так, як називаємося – русинами (*Ruthenians*), – а та стара назва “галішен” (*Galician*) із усією її неславою від нас поволі відпадає. Але донедавна ще, а подекуди ще і тепер “галішен” – то вже було останнє і зі всіх найгірше на світі. Видно, треба нам буде добре ще працювати, щоби ту неславу стерти, що деякі нам зробили через крадіжки, пияцтво, бійки і вбивства.

Перепис людності

Невдовзі почнеться перепис усієї людності в Канаді. То дуже важлива хвилина для нас, бо від неї залежить, скільки за нами будуть визнавати сили. Ось, приміром: треба, кажемо, обов'язково, щоб нам дали єпископа руського для русинів. А тут питають: скільки ж вас є, русинів, у Канаді? Загляньмо до книг. На кордоні кожний чужинець, що до країни в'їжджає, мусить записатися, до якого народу належить. А тут подивімся, скільки в тих книгах записаних русинів?

Іду я в Оттаві до *Immigration Office*, тобто до того уряду, через котрий усі чужинці пере ходять і котрий збирає зі всіх кордонів мельдунки, до якого народу хто записався. Чи вгадаєте, скільки є людей, записаних яко русинів, поміж тими, що за двадцять літ останніх переїжджало кордони Канади? Певно, ніколи не вгадали би – всього-на-всього 3107.

Чи ж є кому давати єпископа?

Щоправда, за десять літ було близько 68 тисяч, що записалися яко *галішени*. Єсть близько 37 тисяч, записаних яко австрійці, але русинів нема більше, ніж 3107. Ну, бо кожний знає, що ані *Galician*, ані *Austrian* не є обов'язково русином. І жид із Галичини буде *галішен*, і німець із Відня буде *Austrian*, а за русина може справедливо лишень той сходити, що себе запише *Ruthenian*.

Тож, браття дорогі, шануйте свою честь, не встидайтеся свого народу, своєї віри і свого обряду. Як будуть списувати людноість Канади, записуйтеся всі до одного яко русини-католики греко-католицького обряду, яко *Ruthenian-catholic rite in communion with Rome*.

Не бійтеся також, щоби той запис мав стати підставою чи то для податку, чи для десятини, чи для військової служби чи чогось подібного. Так воно не є. Про те одне лишень ідеться: держава Канада хоче знати, скільки

душ живе в Канаді, якої хто віри і якої народності. Що більше буде записано русинів, то буде для нас ліпше, то більше будуть нас шанувати, тим легше чогось доб'ємося. Тому записуйтеся всі так, як називаєтеся, так як, вас похрестили, а не перекручуйте імена своїх батьків і дідів.

Колись був я в якійсь школі. Директор каже мені, що є записаний і малий русин. Але як записаний? Тато називався Зелений та й сина казав записати Гріном (*Green* – значить “зелений”). Чи то не смішно? А може, більше ще сумно, ніж смішно.

Ви, що і письмо знаєте, і ліпше розумієте, що до чого йде, поясніть же неписьменним, що то значить транскрипція, про що ідеться і як треба в тій справі чинити.

Не пошкодуйте троха праці – вона не буде витрачена, а вийде на хосен і славу нашого народу.

Дбайте про дітей

Ви, родичі, пам'ятайте, що є вашим святим обов'язком перед Господом Богом працювати над добрим вихованням своїх дітей і посилати їх до школи, де лишень можливо. Якщо хочете, щоб вас діти на старість шанували, щоб вас колись не виганяли з хати, дбайте завчасу про те, щоби діти добре знали і Божий закон, і правди святої віри і щоб хотіли добре, по-християнськи чесно і чемно, жити і працювати. Дбайте про них, старайтеся, працюйте, бо від того залежить щастя ваше на старі літа, від того залежить і щастя ваших дітей. Бо лишень той щасливий, хто є порядним чоловіком і добре знає свою віру і згідно з нею живе.

І у старім краю суть родичі зобов'язані працювати над вихованням дітей. Але тут, у нас, мають у тій праці много помочі. Навіть там, де родичі свого обов'язку не виконують, заступлять їх душпастир і учитель. У Канаді нема кому заступити родичів; як родичі своїх обов'язків не виконують, діти будуть поганими християнами, не виростуть на чесних людей і готові будуть колись проклинати пам'ять своїх родичів.

Уже й уряд про те дбає, щоб у кожній місцевості була школа, а радше, щоби школи буди так розсіяні по заселенім фермами краю, щоб від жодної хати не було далі до школи, як три англійські милі (4 кілом[етри]).

Сплине ще много часу, поки будуть організовані всі школи і поки в кожній буде учитель. Але се значною мірою залежить від наших людей: коли схочуть мати свою школу, бо сливе всюди, де наші фермери живуть, є така постанова, що люди зі шкільного дистрикту (близько трьох квадратних миль) самі вибирають собі учителів, котрі самотійно керують школою, приймають учителя, домовляються з ним про пенсію, в нашім випадку – відправляють його. Тож де люди більше про просвіту і школу дбають, там і швидше буде школа і учитель буде ліпший.

Яких треба учителів?

Важлива се річ – добре дібрати учителя. У добрих учителів буде добра наука, а в поганих – зла. Тож коли доведеться вам домовлятися з учителем, добре дивіться, яким він є учителем, та запитайте і тих, у котрих був, щоби знати, кому своїх дітей віддасте. Пильуйте, щоб учитель був і нашої віри, і нашого обряду. Такий буде дітей і по руськи вчити, навчить і катехизму, може навчити і пісень церковних, і хор у церкві заснувати й утримувати, одним словом – може бути таким, якого треба, що виховає ваших дітей добрими, чесними християнами, порядними людьми. А як доброго учителя знайдете, то не шкодуйте для нього грошей, платіть йому добре, бо на добру пенсію заслуговує. Добра наука і добре виховання дітей – то річ така важлива і така цінна, що майже для неї ціни нема.

А коли не можна знайти учителя русина, то добре питаєте, якої віри є учитель, що до вас зголошується. Бо якщо на те не будете зважати, а приймете кого-небудь, то та байдужість до святої віри і та неувага могли би принести гіркі плоди.

Довірите, приміром, дітей протестантові або чоловікові іншої якої секти. Нема сумніву, що зі школи винесуть якусь трутизну, котра вам добра в хату не принесе. Хай, приміром, учитель у школі висміяв якийсь із наших обрядів, от хоча й би лишень водосвяття. Уже те може в серці дитини прийнятися, дитина може поволі навчитися легковажити святий обряд, та й церковні устами, та й народні звичаї.

Уже не те, що їх не розуміє – може не розуміти, а ще цінувати, – але вже легковажить, але вже смієся, а єще крок наперед, і цілком відкине. А що ж допіру сказати про те, якби учитель хотів свою віру над усе вихвалити, до своєї віри тягнути, а може, наш обряд і нашу віру принижувати в очах дітей? Кожний видить, яка з того походить небезпека. А ще гірше буде, якщо учитель стане вливати в дітей цілковиту байдужість до всього, що Боже, до всього, що віри стосується. Як стане вихвалити ось таку, не знати, як сказати, чи релігію, чи цілковиту безвіру, як, приміром, “що в житті нема речі, важливішої від грошей; як хто має гроші, то все має, а решта – пуста; от якби много життя зажити, якби обов’язки легкими зробити”. Або знову таке, “що кожна релігія однаково добра чи однаково непотрібна – от старі забобони та й тільки. Або знову: “Не знати, як то Ісус Христос учив, не знати, що правда у світі”.

Кожний видить, що хоча й би професор не часто сказав таке або подібне слово, то воно все-таки душам дітей поволі шкодить, підкопує те найбільше добро, яке нам Бог дав і яке нам наші батьки лишили, підкопує віру, підкопує прив’язання до народності, до обряду, а замість щось доброго подати, піддає душі трутизну сумніву, насмішок, байдужості і якоїсь новизни, що, може, сподобається, а добра не принесе.

Ще старша молодь легше оборониться перед такою пропагандою фальшивої науки, але і старші хлопці все суть наражені на правдиву небезпеку для душі. Тому, як маєте своїх синів віддати до вищої школи, тож пильуйте, щоб була або школа католицька, або, якщо такої нема, щоби хлопців добре

пильнували і добре застерігали від злого впливу непевної науки.

А коли приймаєте учителя, добре питаєте, чи якщо не може бути і нашої віри, і нашого обряду, то бодай щоб був тої самої віри, що ми, щоб був католиком.

Школи Сестер Служебниць

Пам'ятайте і про підтримку шкіл наших Сестер Служебниць. Сміло посилайте туди дітей і віддавайте їм на виховання дівчаток. Уже, за Божою ласкою, маємо в Едмонтоні красну школу й Інститут для дівчат. Дасть Бог, вийдуть звідти добрі господині й матері родин. Бо Сестри Служебниці ревно і з правдивим посвяченням працюють над вихованням ваших дітей і заслуговують на те, щоби їх підтримали. Ясна річ, що Сестри Служебниці не можуть утримувати задарма дітей.

Колись, як будуть мати якийсь маєток, чи через запис багатих людей, чи через датки, будуть могли і задарма утримувати кількох дівчат-сиріт. Але поки ще не мають записів ані фундацій, мусять родичі за дітей платити. Та й не важко зрозуміти, що дорожче утримання дитини в місті, у школі, як на фермі. На те, однак, не шкодуйте грошей: то гроші, котрі сто разів вернуться і щастям дитини, і вашим задоволенням, і Божим благословенням у житті.

Кулі, карти, горілка

Якби так наші люди не тратили грошей на непотрібні, а навіть шкідливі видатки, то мали би досить грошей не лишень на утримання одної і другої малої школи для дітей – могли би утримувати і вищі школи, гімназії, університети, академії торговельні, промислові і здобути собі в Канаді таке становище, й економічне, і політичне, якого ніде у світі не мали русини. У тім лишень біда, що много з наших фермерів, а ще більше – з наших робітників не вміють досить грошей цінувати, а часом викидають цілком на пусте.

Не кажу, щоб конче всі танці й забави мали бути злими. Можна пристойно і чемно забавитися, можна бути веселим у житті, але того вже ніхто не похвалить, щоби танці відбувалися в пісні дні, коли церква забороняє всілякі забави, або знову, щоб відбувалися в суботу ввечір і молодь цілу ніч гуляла і через те не могла бути в неділю в церкві.

Перша річ у житті – виконати всі свої обов'язки. Як обов'язок виконаний – бався, скільки хочеш, і будь веселий.

Але до веселості й забави хіба не належить марнувати гроші, заграватися в кулі або карти та впиватися горілкою, а до того ще платити високі штрафи? Не ліпше би то було гроші заощаджувати, щоби за них, якщо хто ще молодий, здобути більшу і ліпшу освіту, або навчитися якогось потрібного ремесла, або щоб за ті гроші чи у старім краю, чи в новім докупити більше землі?

Коли Бог дав кому кращий маєток і більше грошей, то треба би бодай частину, бодай те, що збуває, що непотрібне, дати на убогих, прилучитися до побудови церкви, дати на підтримання або заснування якоїсь хосенної руської

інституції чи руської школи, а не по-дурному програвати в карти чи в кулі.

Бридка гра

Можна і в карти бавитися, і в кулі, хоч іще ліпшою була би для молодих якась розумніша забава чи гра, як-от шахи. Але се вже і дурна, і бридка річ – грати на гроші. Така гра робить чоловіка пустим і виробляє в нім не один блуд. Хто звик грати на гроші, може дуже легко стати до грошей захланний. Без праці хотів би набувати чужий гріш. А скільки то разів при такій грі дійде до сварні, до бійки та робиться своєму народові встид перед чужими!

До того, коли грається на гроші, могло би закрастися і таке лихо, що молоді люди навчилися би в карти ошукувати; а треба вам, браття, знати, що на цілім світі, де лишень живуть культурні люди, прийнята є така засада, що ошуканство у грі є найбридкішим, найбільш негоноровим зі всіх ошуканств; є всюди прийнято, що чоловікові, котрого раз злапано на ошуканстві в картах, жоден чесний чоловік не подасть руки, жоден до хати не прийме, жоден не засяде при однім із ним столі. Усі чесні люди бридяться таким чоловіком і бояться забруднитися, стягнути на себе нечесть і неславу, якби йому подавали руку або з ним мали які-будь зносини.

При таких пустих іграх і забавах рідко коли обійдеться без пияцтва. І знову марнуються гроші. При тім втрачається здоров'я і стягається на себе, ба і на нарід, нечесть і неславу.

Велика рана

Якби так наші поселенці у Сполучених Штатах і в Канаді були всі людьми тверезими, якби не бували так часто караними за пияцтво і бійки, що йдуть за пияцтвом, то сливе наша справа в Америці стояла би ліпше. Люди шанували би нас більше, і легше було би нам і знайти добру роботу, і мати за роботу вищу заплату.

Як у старім краю пияцтво є для многих найбільшим нещастям, а для цілого народу є великою раною, так є і нещастям для всієї нашої американської еміграції.

Скільки то треба навстидатися за наших людей, коли чоловік питає якогось американця чи англійця про його думку щодо русинів. Були б добрі люди, відповідають, якби не пияцтво. “Нам, суддям, – так мені колись один із вищих суддів говорив, – русини дають много роботи, часто поміж ними трапляються бійки, а навіть убивства, але звичайно то лишень через пияцтво”. Якби були тверезими, були би найпоряднішими з людей. Нема ліпшого колоніста, як тверезий русин, порядний, працьовитий, промисловий, доробляється мастку, як ніхто інший.

Якби так усі русини були тверезими, то за короткий час здобули би половину Канади. На фермах уже відповідає кожний за себе, але поміж робітниками в містах чи в копальнях на кожного впливає товариство, в яке потрапить. Приїде молодий хлопець перший раз до Америки, потрапить у місті

в порядне товариство трохи старших або рівних собі робітників, застерезуть його не від одного зла, навчать його чесно працювати і стерегтися пияцтва і всякої іншої неморальності. Певно, не позбудемося того поганого блуду пияцтва іншим способом, як тим, що всі порядні і тверезі об'єднуються всюди в товариства, щоб поборювати ту страшну заразу. Самі між собою дадуть собі слово, що не будуть алкоголю жодного вживати й інших будуть до того схиляти всіма можливими способами.

Соціалісти

Велике нещастя для молодого чоловіка, коли потрапить у погане товариство молодих пустих і дурних людей, але ще гірше нещастя, як дістанеться в руки соціалістів та запишеться до якого соціалістичного товариства. Зле товариство людей пустих нелегко зіпсує розумного молодця, котрий знає, чим є життя, а чим поважні обов'язки життя. Але товариство соціалістів може зіпсути і розумного, і благородного молодця. Поміж ними знайде, може, не одного благородного доброго хлопця, котрий дався їм ошукати і до них пристав. Знайде, може, і не одне, що йому сподобається, бо соціалісти якраз тим до себе людей притягують, що позірно заступаються за всі людські кривди і вдають, що про добро убогих і скривджених дуже дбають. Поміж ними може бути навіть багато таких, що і дійсно відчувають кривду, яка не раз убогим чиниться, і що щиро хотіли би тому зарадити. Але провідникам ідеться не про те, а цілком про щось інше. Їм ідеться про те, щоби якнайбільше людей відтягнути від святої Церкви і від віри. Найвищі провідники, коменданти й організатори соціалізму – то жиди. Хотіли би дійти до якнайбільшої влади і до як найбільшого впливу й зібрати собі військо, котре би їм підлягало в усім і сліпо піддавалося їх наказам.

А не досить їм мати під своєю владою самих жидів, бо жиди, як буде треба, за гроші все зроблять. Хочуть і християн узяти під свої накази; а що християн не много можна купити, а до того йдеться ще про те, щоб християни гроші давали, беруть їх, як рибу на вудку, на красні слова про людську кривду, про потребу єднатися, організовуватися. І то дійсно їм удається, всюди тягнуть за собою много добрих і порядних людей, котрі не розуміють, не знають, до чого йде вся та робота.

Коли тих християн уже мають у своїх товариствах, намагаються всіми силами відірвати їх від Ісуса Христа і від Його Церкви, і знову то їм не раз удається, християн доводять до такої ненависті до всього того, що християнське, що аж важко зрозуміти, як їм могло удатися таке.

Найліпше показує, як далеко заводять соціалісти тих християн, що їм у руки потраплять, те, що зі мною самим трапилося в місті Ванкувері (*Vancouver, B.C.*).

Ходячи всюди там, де міг здибати наших людей, я нічого іншого не шукав, як лиш послужити їм і працювати для них. Тож і до Ванкувера я приїхав із тою самою метою: хотів проповідувати Боже слово і сповідати тих, котрі би хотіли. Я був першим священиком руским, котрий до Ванкувера приїжджав.

Тому і не знав, до кого звернутися, щоби знайти русинів або про них щось довідатися. А що наших людей у місті є досить, я те вже чув від різних людей, котрі давніше бували у Ванкувері й мені оповідали, що там завжди наших робітників много. Дали мені навіть якісь адреси, але, шукаючи, не міг я нікого знайти. Так пройшло мені майже три дні в пошуках людей, котрі могли потребувати моєї духовної помочі. По трьох днях допіру зустрів я кількох людей. Були то соціалісти. Замість зробити так, як обіцяли, і дати знати християнам, що їх священник приїхав, вони дали знати самим лишень соціалістам і постановили, певно, між собою перешкодити мені в моїй роботі, нікого до мене не допустити, а до того ще мене зневажити. Запросив я їх було до церкви і просив, щоби всім, котрих знають, дали знати, що о тій і о тій годині буде Служба Божа. Майже ніхто до церкви не прийшов. Я. запросив на мітинг (*meeting*), щоби пізнатися та порозумітися; на моє чемне запрошення відповіли, обкидаючи мене яйцями і всіми можливими зневагами.

Не знаю дійсно, чим я міг провинитися і чим викликати до себе їх ненависть. Хіба тим одним, що хотів Боже слово проповідувати і людей сповідати. Але вже дійсно далеко зайшла ненависть до всього, що християнське, якщо на чужині так приймається свого священника, котрий приїжджає для того, щоб попрацювати для вірних.

За зле не маю тим бідним збаламученим хлопцям їх поведінку. Не лишень давно їм зі всього серця відпустив, але навіть ані найменшої хвилики не мав я до них урази. Жаль мені було, що я через те не міг зробити у Ванкувері того, по що приїхав, що ледве кількох людей міг висповідати і міг Боже слово проповідувати лиш тим немногим. А з іншого боку, я всім серцем тішився, що міг бодай трохи потерпіти для Ісуса Христа, котрий за мене пролив Свою кров. А тішуся ще і тому, бо з того прикладу хіба кожний переконався, що соціалізм не веде до доброго, коли веде до такої ненависті до Божого слова і тих, котрі хочуть Боже слово людям проповідувати.

Много поміж соціалістами є людей, що не хочуть вірити в те, гніваються, коли хто каже, що соціалізм є ворожий християнству, що не можна бути християнином і соціалістом. Може, з того, що зі мною трапилося, переконаються, що так є. Та й, може, Бог дасть їм ласку навернутися і покинути небезпечну дорогу, на яку ступили, записуючись до соціалістичної організації.

Злі книжки і часописи

Часом більше від злого чоловіка може пошкодити зла книжка. Може чоловікові в короткім часі відібрати святу віру і спровадити його на бездорожжя гріхів. Тих же злих книжок і часописів є в наших часах таке множество, що неможлива річ – людей перед кожною зокрема перестерігати, неможлива навіть річ – знати всі злі книжки, які виходять по різних містах. Навіть не варто про них згадувати, бо деякі люди суть такі допитливі, що готові умисно за злою книжкою шукати.

У Канаді треба вам особливо уважати на такі книжки, котрі видають для наших людей незалежні або протестанти. У такій книжці помішані будуть

правда і неправда. Можуть, приміром, бути представлені науки Ісуса Христа, і представлені цілком так само, як у наших книжках, а попри те, деяка наука буде так хибно і підступно представлена, щоб якраз довести якусь ересь або ересь якусь доказами оборонити й утвердити. Отож, треба вам знати, що хто читає таку книжку, в котрій є доводжувана і боронена наука, супротивна науці нашої святої Церкви, тим самим відлучається від Ісуса Христа і від Його святої Обручниці – вселенської католицької Церкви.

Хто таку книжку читає – грішить передовсім проти Божого закону, тому що наражає свою душу на небезпеку тяжкого гріха проти віри. А наражати свою душу на небезпеку тяжкого гріха є також тяжким гріхом. Тяжко грішить і тому, що не слухає заборони Церкви, котра забороняє кожну злу книжку читати.

Нарешті, крім гріха, піддає свою душу карі церковної клятви, від котрої не може його кожний священик увільнити. То – кара, заповідана Святійшому Отцю, від котрої може увільнити лишень такий священик, що має окрему на те владу.

Очевидна річ, що священик той гріх може відпустити лишень тому, котрий щиро обіцяє поправу і обіцяє злу книжку або знищити, або віддати духовному отцю.

За одною річчю можете пізнати, чи книжка добра, чи ні. За апробатом, або дорученням церковної влади. Ясна річ, що лишень на книжки про віру або про речі Божі дає церковна влада такий апробат, коли в них нема жодного місця, супротивного науці святої віри і християнській моральності.

Коли сам єпископ книжку пише, ось як я сю книжечку для вас пишу, то не треба апробату, бо кожний знає, чи такий єпископ слухає, чи не слухає своєї влади Христового Намісника. Як слухає, то і в тій книжці, котру написав, не голосить іншої науки, як свята Церква. А якщо який єпископ від найвищої влади церковної, від Христового Намісника Римського Папи відірвався і його не слухає, то і не можна його ані слухати, ані читати його книжки.

Якщо, проте, знайдете про науки віри і моральності яку книжку і захочете пересвідчитися, чи вона добра, чи недобра, дивіться чи є дозвіл від єпископа книжку друкувати. Ба і від якого єпископа є дозвіл, бо на книжках схизматицьких, виданих у Росії, стоїть також “дозволено духовною цензурою”. То був би якраз знак, що то книжка недобра. Якщо жодного апробату нема, то також знак, що книжки не годиться читати.

А як де написано, звідки та книжка походить, приміром “владою самостійної грецької церкви в Канаді”, – то вже знайте напевно, що в тій книжці є ересі, що її тому не вільно читати під карою церковної клятви, заповіданої Святійшому Отцю, що не вільно її ані в хаті тримати, ані іншим давати, ані позичати, ані самому читати. Навіть слухати голосне читання такої книжки буде тяжким гріхом.

Навіть саме Святе Письмо, чи Євангеліє, чи Апостол, чи Біблію Старого Завіту не вільно читати, коли на книжці нема апробату церковної влади або коли та книжка є видана протестантами.

Хоча й вас до того, мої браття дорогі, наполегливо заохочую, щоби мали по хатах якнайбільше добрих книжок і читали їх уголос таким, що не знають письма, ще з більшою наполегливістю застерігаю вас від злих книжок і злих часописів.

Хто злу книжку читає, подібний є до дурного чоловіка, що, як має ріллю свою засіяти, замість її зорати убиває її на тік, щоби жодне зеренце не могло пустити коріння. Він подібний до чоловіка дурного, що до щоденної страви своєї додає трутизну, котра поволі відбирає йому здоров'я, нищить сили і прискішує смерть. Бо зла книжка є дійсно трутизною для душі, вона так чоловіка псує, що не може бути добрим чоловіком, хто читає злі книжки. Не буде мати ані Божого благословення, ані Божої ласки, ані родинного щастя, ані потіхи з дітей. Добре каже Письмо Святе, що як той порох, що його вітер збиває з лиця землі, так життя нечестивого і *“путь його погибнет”* (Пс. I, 4-6).

Бо як же ж не назвати нечестивим чоловіка, котрий не дбає про здоров'я своєї душі, про спасення своїх дітей, хто не слухає Церкви, легковажить Божий закон і святу віру? А все те робить чоловік, що злу книжку читає або лиш у хаті її держить.

Добрі книжки

А є стільки добрих книжок, котрі варто читати і котрі вам раджу. За малі гроші можете собі самі придбати сі книжки і в коротенькім часі зібрати красну бібліотеку добрих, хосенних книжок. Не говорю тут про добрі книжки, що належать чи до господарки, чи до історії, чи як плекати садовину або ходити коло худоби. Такі всі книжки можете читати і з них користати, хоча й би були написані найгіршими людьми, бо й недобрый чоловік у тих речах господарських може добру раду дати, а якби рада не була добра, то кожний фермер переконається в короткім часі.

З книжок, що належать до віри і Божої науки, ті вам раджу:

Усі видання Отців Василіян із Жовкви і часопис *“Місіонар”* (адреса така: (...)).

Раджу вам також видавництво св[ятого] Апостола Павла, котре вже много добрих книжечок видало (адреса така: (...)).

Далі – книжечки місійні й *“Посланник”* (адреса така: (...)).

Далі – бібліотека *“Основи”*, котра вже видала кільканадцять красних і добрих книжечок (адреса така: (...)).

У Філадельфії виходить дуже красний часопис *“Душпастир”* (адреса: (...)).

Нарешті, почало виходити у Львові маленьке видання *“Емігрант”*. Видає його товариство св[ятого] Рафаїла (...). Має воно на меті, щоби ми тут, у старім краю, мали якнайбільше відомостей про всіх поселенців на чужині, а ті поселенці – знов щоб мали відомості зі старого краю. Тому-то *“Емігрант”* запрошує всіх русинів, що живуть на чужині, щоби прислали відомості, як де кому поводиться. То і ті, що схочуть їхати до Америки, будуть ліпше знати,

куди їм їхати і чого сподіватися. Товариство св[ятого] Рафаїла недавно засноване, але, як Бог дасть, може мати величезне поле для діяльності і прекрасні заслуги перед нашим народом, бо його завдання – опікуватися і помагати всім нашим поселенцям за кордонами краю.

У році 1902 я написав для вас ув Канаді книжечку *“Правди віри”*. У ній подав я, по можливості, всі науки Божого об’явлення. Перше видання розійшлося таки в Канаді, що з другого видання лишилося – посилаю вам тепер через отця місіонера. Він ті книжки всюди пороздає і всім отцям духовним розішле. А якщо Бог pomoже і поблагословить, то сю книжку ще раз для вас перероблю і доповню.

Днесь хочу вам лиш коротенько подати найголовніші правди віри і додати на кілька слів більше про тайну подружжя.

Правди віри

Наша християнсько-католицька віра така: віримо в одного Бога у трьох Божих особах: Отець, Син і Дух Святий, Свята Животворящая Тройця, в ім’я Котрої ми охрещені водою і духом, – се один Бог. Усі три Особи мають одну Божу натуру, є всі тим самим Предвічним і Всемогутнім, Всемилосердним Богом. Божий Син походить від Отця, а Святий Дух походить від Отця і Сина. Отець Небесний сотворив світ разом зі Сином і Святим Духом; усім керує і про все дбає. З любові до нас зіслав із неба єдинородного Свого Сина на спасення людського роду. Віримо, що Син Божий із неба зійшов на землю, воплотився, взяв на себе людське тіло, став чоловіком, у всім до нас подібним, крім гріха, народився з Пресвятої Діви Марії, Богородиці. Яко чоловік жив на землі, дав нам приклад і науку, як маємо жити, щоби по смерті досягти вічне щастя в небі. Навчив нас Божих правд святої віри, встановив сім святих Тайн, заснував святу Свою Церкву, лишив нам св. Петра яко Свого наступника і намісника. Для нашого спасення перетерпів Син Божий страшні муки. Тими терпіннями і страшною смертю на хресті купив нам Божу благодать, без котрої не можна нічого доброго зробити ані спастися. Невдячні люди не прийняли свого Сотворителя і Спасителя й віддали Його ворогам на зневажання і розп’яття. Христос був суджений, зневажаний, бичований, носив терновий вінець і багрянну ризу, був виставлений на посміховисько, порівняний із Варравою, скараний на смерть, терпляче поніс хрест Свій на Голгофу і поміж двома розбійниками був розп’ятий.

І воскрес у третій день, як провістили пророки, і вознісся на небо в сороковий день і з неба зіслав нам Святого Свого Духа. Той Божий Дух, що в Старім Завіті говорив устами пророків і на святі книги Старого Завіта надихнув їх святих авторів, зійшовши на апостолів і мучеників, навчив їх Божої правди, об’явленої Ісусом Христом, і доповнив їм Христову науку. Апостоли, за Христовим наказом, розійшлися по світі і проповідували науку Святого Євангелія.

Ми віримо, що наука Ісуса Христа дійшла аж до нас незмінна. Віримо, що Ісус Христос дав святій Своїй Церкві Свого Духа і що той Божий Дух не

дозволяє Церкві зблудити. Він стереже її від усякої помилки і блуду в проповідуванні Божого слова. Церква свята не може помилитися в науці віри і християнських звичаїв.

Ми віримо, що головою Христової Церкви є наступник святого Петра Христовий Намісник Римський Папа. Ми віримо і визнаємо, що святий Апостольський Престол і Римський Архиєрей тримають на весь світ першу і найвищу духовну владу. Віримо, що Святійшому Отцю, Папі Римському, Ісус Христос передав в особі святого Петра повну владу пасти, урядувати і керувати вселенською Церквою. Віримо і визнаємо, що, коли Святійший Отець проголошує якусь правду віри, яко учитель усього християнського світу, та його наука є непомильною наукою самого Христа Спасителя, що і йому Христос дав сей дар непомильностей, яким наділив святу Свою Церкву. Віримо також і за непомильну правду приймаємо все те, що Бог об'явив, а свята Церква і Христовий Намісник на землі подають нам для вірування.

Зокрема, віримо яко у правду, об'явлену самим Богом, у науку про Непорочне Зачаття Пречистої Діви Богородиці, бо ту науку проголосив вселенський Архиєрей Пій Дев'ятий, Папа Римський, яко правду, Богом об'явлену.

Віримо, що Пречиста Діва Марія чудним даром Божої ласки була застережена від усякої плями первородного гріха, в самій хвилі зачаття її пресвятої душі не діткнув ані на хвилю гріх первородний, котрий із першого нашого прадіда Адама перейшов на весь рід людський. Ми родимося дітьми Божого гніву, а Вона, Пресвятая Діва, котра мала пізніше стати Божою Матір'ю, від першої хвилі свого Зачаття була Пречистою і Пресвятою Божою дитиною. Наші душі допіру вода святого хрещення очищує від гріха первородного. Перед хрещенням ми не діти Божі, ми не спадкоємці Христового царства. Пречисту Діву Марію Бог застеріг від сього нещастя, неласки і гніву Божого і від першої хвилі дав Її душі задля майбутніх заслуг Ісуса Христа щедрю благодать Божу.

Віримо і за непомильну правду визнаємо всі науки, які вселенські собори проголосили і вірним для вірування подали яко Богом об'явлену правду віри. Так, приймаємо всі рішення соборів вселенських владою вселенських Архиєреїв, Єпископів римських, законно прийнятих і їх владою підтверджених. Так приймаємо за правду, так віримо, так визнаємо науки віри, визначені й оголошені святими вселенськими соборами тридентськими, флорентійськими і ватиканськими.

Святі Тайни

Віримо і визнаємо, що є сім святих Тайн, установлених Ісусом Христом для спасення нашого. Ті святі Тайни не однаково для всіх потрібні. Не кожному треба, не кожний може всі приймати, але кожний мусить їх визнавати, а приймати тоді, коли, згідно зі законами і постановами церковними, християнин може або повинен яку святу Тайну прийняти. Святі Тайни – це Хрещення,

Миропомазання, Євхаристія, Покаяння, Єлеопомазання (Маслосвяття), Священство і Подружжя.

Віriamo, що у святій Тайні Хрещення через воду і через прикликання св. Тройці (Отця, Сина і Духа Святого) душа людська очищується від гріха первородного від усіх гріхів учинкових, якщо приймає се святе хрещення в пізнішій віці. Віriamo, що в Тайні Миропомазання, котру так, як і хрещення, можна лиш раз у житті приймати, дається нашим душам дар Святого Духа, котрий нас утверджує в християнському житті й дає нам силу для боротьби за спасення душі.

Віriamo, що у святій Євхаристії приймаємо Пресвяте Тіло і Пресвяту Кров Господа нашого Ісуса Христа. Віriamo, що по освяченні дарів на Службі Божій священиком уся сутність хліба переміняється в сутність Тіла Христового, а вся сутність вина переміняється чудесним способом у сутність Крові Господньої. Під виглядом хліба по освяченні дарів нема вже хліба, а є Христове Тіло, а під виглядом вина нема вже вина, а є Христова Кров. Віriamo, що у вигляді хліба і вина є присутній Господь наш Ісус Христос, Богочоловік із душею і тілом і з Божеством і Чоловіцтвом.

Віriamo, що в часі Служби Божої приноситься правдива жертва, Богу на хвалу і на хосен наших душ і на хосен померлих, котрі зійшли з цього світу в ласці Божій, а мають іще відпокутувати тимчасові кари в чистилищі.

Віriamo, що та безкровна жертва Служби Божої є повторенням кривавої жертви, яку приніс Христос на горі Голгофі.

Віriamo, що через кожний тяжкий гріх християнин тратить Божу благодать і що до неї не може іншим способом вернути, як лиш через належне прийняття святої Тайни Покаяння. Віriamo і визнаємо, що в Тайні Покаяння священик, до того Єпископом уповажнений і заступаючи місце самого Бога, грішникові, що кається і сповідається, в імені Божім гріхи відпускає.

Знаємо, що до доброго приготування до святої сповіді треба обрахувати всі свої гріхи, вчинені від останньої доброї сповіді або від хвили набуття розуму. Знаємо, що кожний тяжкий гріх є обов'язковим предметом сповіді так, що хто один гріх тяжкий у сповіді затаїть, тим самим уже сповідь його стає нечинною. Знаємо, що така нечинна сповідь є тяжким гріхом святокрадства. Віriamo і визнаємо, що за кожний гріх смертельний належить страшна кара в пеклі. Знаємо, що за один гріх тяжкий, учинений у думці, Бог ангелів із неба скинув у прірву пекельну. Знаємо, що гріх перших родичів стягнув на весь рід людський хвороби, смерть й інші страшні наслідки.

Маємо тому, браття дорогі, причину боятися Божого гніву і Божої кари. Маємо причину тремтіти на згадку про страшну хвилю, коли доведеться нам складати звіт перед страшним Судією людської совісті. Маємо причину тремтіти за своє спасення. Знаємо, що ми згрішили, знаємо, що легко можемо згрішити, знаємо, що можемо у грісі вмерти, знаємо, що се річ страшна – втрапити в руки Бога живого, знаємо, що вмерти у грісі – се найстрашніше нещастя, яке може спіткати чоловіка, знаємо, що геєна огненна, що хробак совісті, що засуджує на вічні муки, – се нещастя такі великі, що їх розум не може охопити.

Тож коли ми згрішили, треба нам боятися Божої кари і Божого суду і зі страху перед тим нещастям усім серцем бридитися і ненавидіти наші гріхи і від них відвертатися, як від найгіршого, наймерзеннішого зла, від найбільшого нещастя. А більше ще треба нам шкодувати про наші гріхи з любові до безконечної доброти Господа Бога, котрий такий добрий Отець, стільки для нас зробив, так нас любить, а передусім сам у собі такий безконечно добрий і милий, так заслуговує на нашу любов. Він є нашим початком і найвищою нашою метою. Він є нашим спасенням, нашим добром, нашою радістю. Він для нас є тим, чим світло для ока, чим повітря для грудей, чим життя для душі, чим душа для тіла. Поза Ним нема для нас ані щастя, ані добра, ані спасення, поза Ним – темна прірва вічної смерті, безодня зла і нещастя. А в ту безодню веде гріх. Тому є над чим плакати, є чого шкодувати та чого каятися.

Тож шкодуймо щиро про наші гріхи і з боязні кари і з любові до Божої краси і доброти щиро сповідаймося перед отцем духовним, щоб Бог милосердний вернув нам святу свою ласку з неба.

Закон Церкви наказує раз на рік сповідатися, як наказує раз на рік приступати до святого Причастя напередодні Пасхи. Але для здоров'я душі, для певності спасення треба частіше сповідатися і якнайчастіше причащатися. Треба так жити, щоби, як припуститься гріха, якнайшвидше висповідатися і вернути до Божої благодаті.

Віriamo, що в Тайні Єлеопомазання через помазання недужого святим елеєм і молитву священика відпускаються тяжкохворому гріхи, якщо про них щиро шкодує, а висповідатися не може, відпускаються і рештки гріхів по сповіді, і гріхи прощенні, а часом дається і полегша у слабості.

Віriamo, що у святій Тайні Священства положенням рук єпископа і його молитвою надається на те вибраним християнам влада відправляти Службу Божу і справувати святі Тайни. Від самого Ісуса Христа неперервним ланцюгом переходить та свята влада від Христа на апостолів, від апостолів – на їх наступників-єпископів, від тих – із роду в рід, із покоління в покоління, аж до наших часів. Єпископство єсть повнотою священства. Священик тим різниться від єпископа, що єпископ може передавати владу справування святої Жертви і святих Тайн, а священик тої влади не може передати іншому християнинові.

Така свята католицька вселенська віра, поза котрою ніхто не може спастися. Тримаймо її кріпко, прагнімо добре знати, стараймося, щоби діти її добре уміли, перебуваймо в ній аж до смерті. Любім нашу святу віру всім серцем, будьмо готові за неї і життя Богу в жертву принести. Умерти за святу віру, вмерти смертю святих мучеників – се найбільша ласка, яка могла би нам дістатися в долі. „Блаженні переслідувані за правду, бо їхнє є Царство Небесне. Блаженні ви, коли зневажатимуть вас та переслідуватимуть, і скажуть всяку погань на вас, поносячи вас за мене. Радійте й веселіться, бо велика винагорода ваша на небі” (Мат. 5. 10-12). Нема страшнішого гріха, як гріх проти віри. Стараймося ту віру передати і тим, котрі її не мають, навчити тих, котрі її не знають, утвердити в ній тих, котрі у вірі слабкі.

По смерті допіру починається наше живе життя, котре вічно буде тривати. Від того, як дотримаємося віри, як перебудемо в Божій ласці, залежить

вічність щаслива або нещаслива. Працюймо ж на те, щоб ми дісталися до Божого царства, стережімся гріха, умиртвляймо пристрасті, працюймо над дотриманням Божого закону, прагнімо добрими ділами заслужити ласку Богу, пам'ятаймо про убогих, пам'ятаймо про умерлих, котрі в муках чистилища очікують хвилі звільнення і допущення до небесної слави. Молитвами, милостинями, постами, а передусім Службами Божими за їх упокій прагнімо їм принести зараду й охолоду в тих муках; випрошуймо їм допущення до видження Божого лица, щоб і вони нам колись помогли, коли по смерті будемо і ми ждати хвилі звільнення з мук чистилища. Але пам'ятаймо, що до небесної слави можна дістатися лишень через ретельну і довгу працю над спасенням душі.

Тайна подружжя

Одна з найбільших кривд, яку роблять нашому народові протестанти і соціалісти, полягає в тім, що підкопують життя родинне. Протестанти підкопують його тим, що відбирають Боже благословення і Божу ласку. Подружжя, укладене перед протестантським пастором або перед незалежним псевдо-священником не є чинним подружжям, не має ані Божої благодаті, ані благословення святої Церкви, а до того при самім його укладенні і хлопець, і дівчина допустилися тяжкого гріха святокрадства, приймаючи з рук світського агента, або навіть нехриста, або недовірка щось, що вдавало святі церковні обряди. Бо, певно, ви чули, що поміж тими протестантськими попами, що незалежними називаються, був і один такий, що не був охрещений, був жидом. Досить довго удавав священника, дунив людей, Бога зневажав та й, урешті, мусив утікати, бо були би його взяли до криміналу за різні нечесні діла. А бідні наші люди й ішли до нього до сповіді, й перед ним вінчалися.

Не дивно, що таке ніби подружжя – то хіба як у приказці кажеться: “Лукавий вінчав їх, а чарівниця була за сваху”.

Життя подружнє повинно бути святе, так як усе життя християнське. Святі зв'язки, що їх сама рука Вседержителя Бога в небі нав'язала, еднають чоловіка з жоною, родичів – із дітьми.

Тому-то Ісус Христос зробив зі зв'язку мужчини з невістою святу Тайну, тобто одну з тих сімох святих установ, через котрі дає Бог святу свою ласку з неба.

Як кожна Тайна, так і святе подружжя у християнськім житті є криницею, з котрої черпає християнин Божу благодать. Але, так само як інші Тайни, і подружжя дає Божу ласку лиш тоді, коли Божий закон дотриманий, а християнин не ставить перешкоди Божій ласці. Подружжя, в котрім муж і жона свято дотримуються Божого закону, стає на ціле життя джерелом і нагодою Божого благословення.

Християнська родина

Добра, побожна жона є щастям для мужа: вона помагає йому тягарі життя зносити, виконувати з дня на день часом тверді обов'язки, зносити терпляче хрести, які йому Бог посилає, і працювати над вигодовуванням і вихованням дітей на порядних людей. А в самім тім вихованні яким важливим є носієм добра, свята мати родини. Побожна, розумна невіста своїми науками, і порадами, і прикладом впливає на сина, на доньку так, що без її поради нічого не зроблять і в пізнішому віці. Як той ангел, випрошує щоденними молитвами ласку для всієї родини, а спокоєм, терплячістю, любов'ю залагоджує всі суперечки і, якщо коли зайдуть, сварки і непорозуміння між отцем і дітьми.

Отець родини, зі свого боку, яко голова урядує всім, про все думає, все в ладі утримує і всіх дорогами щоденного християнського життя провадить до неба, бо якою би не була дорога нашого життя, все-таки має до неба прямувати. А якщо сього не робить, то весь людський розум, і людська слава, і людське багатство, „наймарніша марнота, сказав Проповідник, наймарніша марнота, марнота усе” (Еккл. 1, 2). Бо „не знаєте, що завтра станеться, – яке [буде] ваше життя. Це пара, що на мить з'являється, а потім зникає.” (Як. 4, 15).

Отець родини працює, дбає про буденні добра, зашаджує і думає про те, що лишити дітям, але не забуває, що вічне спасення важливіше від усіх тимчасових дібр. Виховує синів на добрих робітників, на чесних людей, котрі всюди зможуть дати собі раду, всюди виконають свої обов'язки і заслужать на честь і повагу в людей, але передусім дбає отець про те, щоб ті сини були правдивими християнами, зберегли аж до смерті віру і не далися звести злими прикладами на бездоріжжя невір'я і неморальності.

Добрий муж для жони є підпорою, і порадою, і силою, і поміччю, і прикладом; для дітей – провідником, і учителем, і приятелем.

У такій християнській родині діти суть благословенством родичів, а родичі – щастям дітей. Така родина і має щоденне щастя, і певна є вічного спасення.

Якби так у яким народі всі родини були християнськими родинами, то, мабуть, той нарід був би найщасливішим, наймогутнішим на світі, а люди, котрих би такий нарід давав, були би і щасливими людьми, і заможними громадянами. Тому і я, браття мої дорогі, тою наукою про християнську родину хочу закінчити се моє писання, бо знаю, що від того, чи збережені суть Божі закони християнської родини, дуже много в житті залежить.

Як одружуватися

Пам'ятайте про те, молоді, вступаючи у стан подружній. Хлопці! Коли маєте вибирати товаришку на все життя, добре про те замисліться і щиро помоліться Богу. То – хвиля, важлива для вас, від неї залежать уся майбутність, усе ваше щастя, уся вартість вашої родини. Не вибирайте дівчини пустої, що не вміла виконати обов'язків своїх щодо родичів, що без їх дозволу в світ пішла на роботу. Хоча й би вам подобалася з лиця, то річ пуста і минуца, бо якщо шукає

лиш забави в житті, якщо думає лишень про красні одежі, про музику, про танці, не буде доброю женою, не принесе щастя.

Переконайтеся передовсім, чи є сумлінна, чи побожна, чи вміє виконати обов'язок, хоч і прикрий, чи уміє своїм добром пожертвувати, чи господарна, чи ошадна, чи працьовита, чи буде доброю християнською женою, чи буде доброю християнською матір'ю.

І ви, дівчата, поки постановите віддати руку і серце молодцеві, добре пізнайте його, щоби вас не ошукав зовнішній вигляд, щоби за добре золото не прийняли того, що, може, світиться і блищить, але не є золотом.

Передовсім не забудьте много просити Бога про Його святе світло з неба. Не один молодець, що видається і розумним, і освіченим, і добрим, якщо необережно зблизиться до нього, красний цвіт вашої невинності поломить, забруднить, поки ще буде могли намарне розтратити цілісіньке віно вашого щастя. Будьте обережні, здалеку дивіться і не дійте без поради отця і матері. Дивіться, випитайтеся, як той молодець молиться, як у церкві поводить, яким сином є для родичів, чи не легкий, чи не марнотравний, чи не грав у карти, чи є чоловіком чесним і гоноровим, одним словом, яким є християнином, яким буде чоловіком, яким буде вітцем.

Потреба спільних молитов

А коли вже молоді одружаться і разом стануть під вінець, нехай від самого початку запровадять собі обов'язкову для християнської родини настанову спільних щоденних молитов і спільного читання побожної книжки, хоча й би лиш у неділі та свята. Ця настанова застереже їх не від одного непорозуміння і не від одної сварки. Будуть усе життя щодня пригадувати собі хвилю, коли перед Богом присягали собі взаємну любов; тими молитвами випросять із неба і спасення щоденне, і Божу благодать. Спільні голосні молитви будуть їм щодня пригадувати Божий закон; легко їм буде зберігати мир із людьми і стерегтися всіляких ненависті, і сварок, і прокльонів, котрі так псують життя християнське.

Потреба згоди

Не знати, звідки то походить, що поміж нашими людьми так важко йдеться про згоду. Навіть там, де сусід від сусіда, як у Канаді, живе за два-три кілометри, а часом навіть далі, так часто поміж вами якісь непорозуміння, і плітки, і сварки, а навіть образи і ненависть, що літами тривають. „Коли ж маєте гірку заздрість і сварливість у ваших серцях, не хваліться і не кажіть брехні на правду. Це не премудрість, що сходить згори, але земна, душевна, бісівська” (Як. 3, 14-15).

Звідки поміж християнами сварки, ненависть? То не життя християнське, то не Божа премудрість, що на людей із неба сходить: заздрість, ненависть, сварки. То якась мудрість плотська, диявольська.

Чи ж не ліпше було би жити у згоді та християнській любові? Чи ж не

ліпше поступитися, ніж сперечатися? Чи людська згода, чи християнська любов не єсть більшим добром від тої дурниці, про яку поміж вами йдеться? В *Отченаші* щоденнім говоримо: *“Остави нам довги наша, якоже і ми оставляємо довжником нашим”*. А як же самі відпускаємо? Прикре слово, а навіть нехай і так буде – тяжку образу літами тримаємо в серці й анітрохи не пам’ятаємо про слово апостола: „сонце хай не заходить у вашому гніві” (Ефес. 4, 26). І тут же апостол додає: “і не давайте місця дияволу”, – як би хотів сказати, що як лиш сонце зайде, а ти з ближнім не поєднався до вечора, то разом із тьмою ночі на твою душу находить тьма нечистої сили, котрій ти душу віддаєш, якщо в ній плекаєш гнів до брата.

Потреба милостині

Життя ваше в Канаді дуже мені сподобалося: широкий, розлогий, далекий степ, а повітря таке чисте, так здорове! Одне, видно, в тім житті прикре: не лиш те, що церкви є ще рідко, що мало священиків; бо, за Божою ласкою, то все зміниться; але, як видно, в Канаді убогих і жебраків нема, котрим би можна милостиню давати.

Богу дякувати, що людям так ведеться, що кожний, як лиш хоче, може собі заробити, що мало таких, котрі би жили з милостині, але знаєте, браття, мені видається, що як християнин не має ніколи нагоди дати жебракові милостиню, то якимось щось у житті бракує. І як же ж не мало би бракувати щось важливого в житті, якщо християнин не має як виконувати того наказу Христа: „Тож із внутрішнього давайте милостиню, і все вам буде чисте.” (Лук. 11, 41). І ще: „Продайте ваші маєтки, роздайте милостиню: зробіть собі такі гамани, що не старіються; такий скарб, що не зменшується на небі, де злодій не підкрадається, де міль не точить” (Лук. 12, 33). Христос наказує давати милостиню для того, щоби зібрати собі такий скарб, що ані злодій його не вкраде, ані міль не з’їсть.

Коли нема кому дати милостині, коли не можна грошей своїх перекласти з тої одної дерев’яної скрині, що в хаті стоїть, до тої другої золотої скрині, що в руках Христових у небі для нас зберігається, то як же ж не має бракувати чогось важливого в житті?

Тож треба собі той брак заступити і бодай іншими добрими ділами любові ближнього збирати собі заслугу милостині в небі. Найкраще може діло християнське любові ближнього зберігати з усіма мир, коли блаженними назвав Христос тих, що „плачуть, бо вони будуть утішені.” (Мат. 5, 4), – і блаженними, тих, що так чинять, що всюди мир приносять: „Блаженні миротворці, бо вони синами Божими будуть названі” (Мат. 5, 9).

Щасливий і блаженний той, що зможе погодити сусіда з сусідом, мир до хати принести поміж чоловіком і жінкою, помирить ворогів, що роками не говорять взаємно. І хто ж не спокусився би на таке красне діло, хто ж із вас не забажає дістати з неба ту чудну назву Божої дитини, Божого сина?

Чиніть так, як наказав апостол: „Всяке роздратування, і гнів, і лютість, і

крик, і огуда хай віддаляться від вас разом з усякою злобою. 32 Будьте ж добрими одне до одного, милосердими, прощаючи одне одному, як і Бог через Христа вам простив!” (Ефес. 4, 31-32). Наслідуймо Бога, як Божі діти, живімо в любові взаємній, як і Христос полюбив нас і віддав життя своє за нас. Ми всі діти одної родини, любімося як браття, як браття між собою живімо.

Майте довіру до священників

Священиків, браття дорогі, шануйте як отців, із вдячністю і любов’ю приймайте їх духовні послуги і помагайте їм у їх тяжкій праці. Будьте певні, що йдеться їм лишень про добро ваших душ, працюють для Бога, для Ісуса Христа над спасенням вашим. А їх послуги, їх праця має для християнської душі таку неоціненну вартість, що хоча й би навіть не з Христової любові давали те, що дають – Боже слово і святі Тайни, – то ще заслуговували би на вашу вдячність, на любов, на повну довіру з вашої сторони.

Майте лишень віру Божу, розумійте лишень Божий дар, який усі маємо з рук священника, бо і ми, священники і єпископи, потребуємо священника для відпущення гріхів і для інших святих Тайн; зрозумійте, яку безконечну вартість має та влада священника, що в ім’я Боже дійсно відпускає гріхи, і не тяжко вам буде бути вдячними тим, котрі вам ту ласку з неба дають в імені Божім. Без священника нема спасення для християнина, бо нема відпущення гріхів, бо нема Служби Божої, безкровної жертви Христової, котрою випрошуємо собі ласку з неба. Без священника нема причастя Пресвятої Христової Крові, без котрої не воскреснемо до вічного життя.

Самі видите, скільки то треба пожертви зі сторони духовних отців, щоби так далеко не раз їхати з послугами для християн із Божим словом, і самі визнайте, що священники, котрі над вами працюють, працюють ревно і з пожертвою власного добра.

Є в Канаді священники наші світські. Вже їх є четверо. Знаю їх ревність і дбалість про добро народу. Знаю, що таких священників бажаєте і тому буду старатися ще нових вислати до Канади.

Є в Канаді й Отці Василіяни. Усюди я був у їх церквах, усюди з ними разом над вами працював. Кожного з них знаю дуже віддавна і знаю, що подалися до Канади за наказом своїх настоятелів із чистим наміром працювати над спасенням людських душ і для добра народу. Можете мати до них повну довіру й у кожній речі чинити так, як вони вам говорять. Будьте їм вдячними за їх працю над вами.

Крім них, суть і ті ще отці, котрі, будучи родом із іншого народу й іншого обряду, випросили собі у Святійшого Отця дозвіл перейти на наш обряд, щоби для наших людей працювати. Навчилися нашої бесіди, навчилися нашого обряду, щоби здобути собі вашу довіру і щоб вас рятувати. Чому ж би ви не мали приймати з вдячністю послуги духовні, які вам несуть із християнською любов’ю ближнього. Любіть їх, шануйте, будьте їм вдячними, бо вони на се заслуговують.

Поки нема в Канаді стільки священників, щоби могли задовольняти всі

духовні потреби наших людей, шукайте, де і як можете, сповідатися і бути на Службі Божій. Лиш пильнуйте, щоби сповідатися лиш у такого священика, котрий може сповідати і має владу дати розгрішення.

Святкування свят

Пам'ятайте, що одним із важливих обов'язків християнина є день святий святкувати. Се заповідь Божа, а відповідає їй церковна заповідь, котра наказує Служби Божої та науки духовної в неділю і свято слухати.

На фермах переважно не маєте жодних труднощів утримуватися від тяжкої роботи й у неділі, й у свята. Важча річ – зі слуханням Служби Божої. Виконання сього обов'язку є лишень тоді можливе, коли є так близько до церкви, в котрій Служба Божа відправляється, що можете до церкви піти чи поїхати без великого труду; коли є так далеко, або така погана дорога, або така негода, що було би дуже прикро до церкви піти, можна лишитися вдома. Також можна вдома когось лишити в часі відправи в церкві, коли не можна самої хати лишити. Обов'язок бути на Службі Божій у неділі й у свята є обов'язком тяжким. Тяжко грішить, хто його не виконує, має гріх смертельний, хто міг до церкви піти, а не пішов.

Діти також від сьомого року життя, тобто від хвилі, коли починають розуміти, що наказано, а що заборонено, мають також обов'язок до церкви ходити в неділі та свята. Родичі відповідають за те, якщо дітей зі собою до церкви не беруть і дітей не навчать того, що є обов'язком християнина. Чим рідше буває в церкві Служба Божа, тим є річ важливіша, щоби всі діти були в церкві. Інакше могли би вирости і не знати, що таке церква, що – Божий закон, що – віра свята.

Для робітників, що працюють по містах, на фабриках чи при інших роботах, буває, може, річ легша бути в неділю на Службі Божій, але значно важче всі свята так святкувати, щоб утриматися від тяжкої роботи.

Як у місті є наша церква, то щодо неділі майже нема труднощів, хіба би робітник жодного не міг знайти іншого зарібку, як лиш такий, на котрий треба цілісінкый тиждень працювати, не виключаючи неділі. Мав би в такім випадку, однак, обов'язок шукати іншого зарібку.

Інакше щодо святкування свят, бо, певно, ніде в Канаді не знайдеться такої роботи, в котрій би вільно можна в руське свято залишити працю. Тому можна сміло сказати, що наші робітники на чужині є все звільнені від святкування свят. Коли можуть, однак, то повинні бодай Різдво і Йордан святкувати. Інші свята були би ніби перенесені на неділю. І добре би було пам'ятати про них у неділю.

Як своєї церкви де нема, то треба в неділю бодай помолитися в часі Служби Божої, коли правиться в якій-небудь католицькій церкві, чи французькій, чи німецькій, чи англійській. Лиш треба би пильнувати, щоб ніколи не вступити до жодної з церков ані протестантських, ані православних.

Дотримання постів

Від посту є звільнений робітник, котрий не може знайти пісної страви без тяжкого труду або великого кошту. Фермери хіба рідко є в такому становищі, щоб не мали набілу, муки, яєць і щоби були змушені їсти м'ясо в пісний день, хіба де в дорозі трапилося би таке, що зовсім не можна би нічого іншого знайти, крім м'яса.

Знайте добре, що, однак, святий піст не зобов'язує так суворо, як нарід у Галичині суворо давніх постів дотримується. Знайте, що 1891 році відбувся у Львові великий синод провінційний, котрий звільнив від давньої суворості посту. До вашого відома подаю тут рішення того нашого Собору. Передовсім отці Собору хвалять пости суворі, такі, яких наш нарід подекуди дотримується, і тепло заохочують людей до дотримання давніх постів у всій їх суворості. З огляду, однак, на слабке в наших часах здоров'я, як, не менше, на ту обставину, що многим людям піст є дуже прикрим і тяжким і много навіть незлих християн не мають уже того ревного і гарячого духа, що давно, Синод так постановив:

У весь великий піст, у Пилипівку перед Різдвом Христовим, у Петрівку і Спасівку, треба дотримуватися суворого посту без м'яса в усі понеділки, середи і п'ятниці. Навіть у ті дні вільно їсти набіл; в інші чотири дні тижня, тобто вівторок, четвер, суботу і неділю, вільно їсти і м'ясо, а за той дозвіл їсти м'ясо має кожний християнин відмовити перед обідом і перед вечерею 5 (п'ять) *Отче наш* і 5 (п'ять) *Богородице Діво*.

У неділю сирну, по м'ясопусній неділі, поститься так само, як у великий піст. У перший тиждень великого посту й у великий страсний тиждень не дозволяє Синод м'яса, а в понеділок, середу й у п'ятницю не дозволяє і набілу; в ті два тижні в понеділок, середу і п'ятницю треба постити без набілу, а у вівторок, четвер, суботу і неділю дозволено їсти з набілом, але без м'яса.

Так само як до рішення синоду, і після синоду не вільно м'яса їсти в усі середи і п'ятниці цілого року, на празник Усікновення Чесної Глави святого Йоана Хрестителя й у празник Чесного Хреста; в навечір'я Різдва і Богоявлення. Рівно ж не змінив синод загальниці, в котру вільно їсти м'ясо і в середу, й у п'ятницю.

Тих усіх звільнень, які дозволив Львівський синод, можете сміло в Канаді дотримуватись, а у випадку, коли би котрому з вас видавалося, що такий піст для нього засуворий, повинен порадитися з отцем духовним і пояснити йому свої труднощі.

Користаючи, однак, із таких великих звільнень від суворості посту, не забувайте, що той робить ліпше, хто більше постить. Піст і молитва для людської душі – то так, як ті два крила, що її до неба підносять; піст і молитва – се для нас дорога до неба, се дорога до осягнення від Бога всіх ласк і всіх дарів потрібних. Хто уміє добре молитися і хто уміє святим постом умертвляти тілесні пристрасті, той напевно буде добре по-християнськи жити і досягне нагороди, призначеної тим, що Богу вірно служать і Його люблять усім серцем.

Бог дав вам у Канаді много земних дібр. Уживайте ж їх добре і будьте

Богу вдячними; вірністю і любов'ю відплачуйте Йому за Його дари.

Будьте добрими громадянами

Будьте також вдячними краю, котрий вас прийняв і дав вам можливість нового, ширшого і кращого життя. Будьте добрими громадянами Канади, будьте правдивими, щирими і добрими канадцами. Не забувайте мови, яку вам діди і прадіди передали у спадщину. Дотримуйтеся всіх добрих старих руських звичаїв. Не встидайтесь ані руської мови, ані руського обряду, голосно зізнавайтесь, що ви є русинами, лиш намагайтесь поведінкою своєю заслужити і собі, й народові повагу і славу в людей. Ані наш обряд, ані наша бесіда не перешкоджають вам ні в чім бути добрими, прив'язаними до краю і про добро краю дбайливими громадянами Канади.

Живете під пануванням короля Англії, будьте ж для нього щирими і добрими підданими. Живете під вільною і мудрою орудою крайового і провінційних урядів. Шануйте ж оруду і закони Канади. Використовуйте також усі права вільних громадян; беріть участь у житті публічнім і політичнім. Розважливістю, солідарністю, сильними свідченнями і прихильністю до святої віри можете заслужити руському народові і славу, і силу. Не лишень для себе, але і для всієї Канади можете примножувати земне добро, бо чесна праця кожного громадянина є добром цілого краю, а праця публічна і політична має на оці передовсім загальне добро всіх, а на другім місці добро кожного зокрема.

А в усіх заняттях і зусиллях передусім дбайте про поміч із неба, не забувайте, що „Кожне добре дання і кожний досконалий дар є згори, бо сходить від Батька світла, у якого нема зміни чи тіні переміни” (Як. 1, 17). У Божих руках уся наша майбутність, у Божих руках наше щастя і наше життя. З Божим благословенням і Божою ласкою можемо всього досягнути, а без Бога ніколи ні до чого не дійдемо. Любім Його, служім Йому вірно, щоби колись могли оглядати безконечну красу Його лиця і могли з ангелами і святими Йому славу, честь і поклоніння возсилати: Отцю, і Сину, і Святому Духу, нині, і присно, і на віки віків. Амінь.

Писано в Лаврові в лютому року 1911.

Пастирське послання

Пам'ятка для руських робітників у Німеччині, Франції, Сполучених Штатах, Канаді, Бразилії та Аргентині

(листопад 1911 р. – березень 1912 р., Дев'ятники-Лаврів)

Вступне слово

Їдете в незнаний для вас край. За Божою ласкою і при добрій та ретельній праці з вашої сторони можете здобути немалий хосен, заробити досить грошей і не одного хосенного навчитися від німців чи французів і англійців. Ті народи так високо стоять у культурі, так мудро вміють працювати і вчитися, що можна много від них навчитися. Але при тій подорожі можете багато втратити, якщо Бог сего вашого діла не поблагословить, воно вам і не поведеться. Не один, що з великими надіями йшов у чужину на роботу, марно згинув. Не один при тяжкій роботі втратив здоров'я, вернув домів калікою, жебраком; а ще інші потрапили в таку неволю, що, хоча й ціле життя тужать за домом, за селом, домів вернути не можуть.

Важлива се для вас, браття і сестри, важлива для вас, дорогі діти, річ, щоби з Богом починали і на початку самім здобули собі Боже благословення на далеку подорож і на довгомісячне, а може, часом і довголітнє перебування поза вітцівською хатою. Не можу нікого намовляти до виїзду з дому, але того й нікому не хочу боронити. Не можу намовляти, бо часто трапляється, що виїзд на роботу до Німеччини або Америки виходить на таке нещастя для наших людей, що важко, аби було гірше. Але й не хочу і не можу боронити і стримувати, бо ті, що розум свій мають, або суть повнолітні, або з дозволу і благословення родичів у світ пускаються, самі за себе відповідають, свою долю мають ніби у своїх руках. Значною мірою від вас самих залежить, чи далека подорож, чи робота на чужині на добро ваше вийде чи на нещастя.

Але якщо ви вже хату покинули, не хочу вас лишити без слова вітцівського повчання і заохочення, без Божого Слова, котре нехай буде вам товаришем, нехай від злого вас стереже так, як Архангел Рафаїл був товаришем подорожі молодого Товії.

Той, що пише ті слова, що сю книжечку для вас написав, ваш душпастир, Архиєрей. Щодня молю Всевишнього Бога, щоби вас стеріг від злого, щоб не дав вам зійти на манівці гріха чи невір'я. Днесь же, особливо припадаючи до Божого жертовника, віддаю вас усіх невичерпному милосердю, безконечній любові Божественного Серця Христового; віддаю вас під святий Покров Пресвятої Пренепорочно Зачатої Богородиці Диви і прошу Всемогутнього Бога, щоби дав вам ясно пізнавати й уникати небезпек, які вам загрожують, щоби не втратили Божої ласки й у здоров'ї, в силі, з добрим зарібком і здобутою за кордоном просвітою вертали домів.

Бо треба вам домів вертати. Недобре роблять ті, що тут, у Галичині, продають ґрунт, хату і так їдуть у далекий світ. Випускають із рук те, що мають, а

не знати, що їх чекає на чужині. При таких виїзді то і погано продають ґрунт і хату та шкодять усім людям у громаді, бо, як своя земля переходить у чужі руки, всі на тім втрачають. А вже ж не годиться так дбати про своє добро, щоб забувати про вітчизну, про своїх. Тому їдьте, як хочете, але вертайте певно, не лишайтесь на чужині. Вертайте кращі, багатші, вертайте з заробленим грошем, із наукою, просвітою, досвідом. Не покидайте назавжди матері своєї, рідної землиці, не забувайте про сю церковцю, в якій вас охрестили, в якій ви дітьми бували, не віддавайте в чужі руки хати, в котрій ви прийшли на світ, де родичі повмирили. Не покидайте святих гробів, де спочивають їх кості.

Контракти – обов'язок

Їдеш на роботу чи на поселення. Перша річ – подумай добре і порадься зі всіма, з ким лише можеш, чи добре ти робиш і чи варто туди їхати. Найменше радься з агентами, стережися їх і не вір відразу нічому, що він тобі розказує та обіцяє.

Сумна то, на жаль, правда, що наші люди переважно звикли вже залагоджувати свій виїзд за кордон рідного краю лише через агента і мають до нього повну довіру, а порад і острого інших людей і товариств опіки над переселенцями не приймають. Походить то від того, що агенти рай усім обіцяють, котрого ніде на землі нема, а всі інші говорять правду, не таку заманливу, але правду. Хто ще такий недосвідчений, що думає дійсно знайти десь обіцяний рай через агента, відразу платить і їде. Не дивно тому, що сотні тисяч наших людей марно пропали.

Бо треба вам добре знати, що то є агент. Закордонні фабрики викидають великі гроші на те, щоби притягнути до себе наших робітників. Платять за голову по 14 корон і більше. Агент, котрий доправить робітників, дістане від фабриканта по 14 корон або і більше за кожного робітника. Тому агенти не много питають, чи робітникові буде добре, а про те одно питають, щоби много робітників десь там загнати і много заробити грошей. До того ж, раді би агенти і від робітника взяти гроші, хоча ніколи нічого не належить агентові від робітника – їм платять лиш фабриканти.

Коли який агент розказує, як десь і красно, і добре, і зарплата велика, і всілякі вигоди, не вірте йому. За таке вихвалювання бере великі гроші, то й не дивно, що вихваляє.

Буває, втім, деколи і таке, що агент вербує робітника, а не каже йому виразно, куди, та й контракту не дає (або, може, й фальшивий). Деякі агенти, може, так роблять тому, що більше грошей візьмуть, як без контракту заженуть кудись много робітників. А чому так? Бо тим більше агентові, чим менше робітникам. А чому менше робітникам? Бо вже приїхали; вертати нема за що; не знати, куди далі їхати; треба такі умови, таку зарплату прийняти, яку дадуть, треба за що-небудь працювати.

Тому перша річ – не вір агентові; стережися його: а як за кордоном треба тобі чи про щось розвідати, чи доброї поради, чи якоїсь помочі, то звертайся чи до священика, чи до товариств якихось, от як Товариства святого Рафаїла, або,

як подекуди, в якісь католицькі Синдикати або Секретаріати, або бодай якісь бюро посередництва. А такому агентові, що сам на свою руку то тут, то там людей тягне, не вірте і в домовленості з ним не вступайте.

Не вір також занадто і листам, які дістаєш, хоча й би навіть були підписані нібито нашими людьми. Бо знову так буває, що декотрому з наших людей за те платять, щоби до своїх листи писав та все дуже вихваляв, навіть і біду, і лихі зарібки. Нещасний пише, щоб гроші за лист заробити, пише, що добре, хоча йому зле; а може, хоче тебе притягнути, бо думає, що краще стане, як вас буде більше; а ти як повіриш, поїдеш, буде тобі зле, як і йому зле. Хіба вже певно знаєш чоловіка і знаєш, що тебе не схоче дурити.

А коли контракт дістаєш, добре роздумай, до чого зобов'язуєшся; бо як зобов'язешся, то вже мусиш слова дотримати і не годиться його ламати.

Контракту не підписуйте, як не розумієте його добре. У контракті треба жадати повного утримання, котре депутатом називають. Найгірше тоді, коли робітник має за харч платити дозорцям *ауфзеєрам* або за лихе утримання доведеться йому дорого платити. Дуже погано та небезпечно, коли такий *ауфзеєр* є підприємцем і сам контракт із робітником підписує, тобто якщо контракт не підписує чи фабрика, чи домініум, чи директор, але приватний чоловік.

Контракту кожного умова в тім полягає, що з обох сторін один другому обов'язується щось дати або щось зробити; а інший обітницю приймає і за ту обітницю зобов'язується зі своєї сторони своє дати або своє зробити. Приміром, фабрикант чи власник землі або копальні обіцяє робітникові за роботу таку або таку зарплату і харч, помешкання і все, як у контракті є. А робітник зі своєї сторони приймає ту обітницю і зобов'язується до роботи на такий довгий час, по стільки годин денно, з такими перервами, як усе в контракті записано. Обов'язок, який із такого контракту лишається, обидві сторони однаково зобов'язує. Зобов'язаний пан сумлінно виплачувати зарплату і не жадати більшої роботи, ніж записано, і все давати, як у контракті записано. А робітник зі своєї сторони зобов'язаний сумлінно і добре виконувати все те, до чого зобов'язався. І одному, за Божим законом, по справедливості, не вільно затримувати зарплати; і другому не вільно зупинити або завчасно перервати і покинути роботу. Можеш наперед не зобов'язуватися, можеш жадати ліпшої платні або більше вільних днів, але коли ти зобов'язався, так мусиш і дотримати.

Коли контракту наші робітники не дотримують або, як то часом деякі роблять, що в середині умовленого часу роботу покинуть, а може, до того і гроші наперед за роботу візьмуть, то не лишень грішать і кривдять того, з ким домовилися, але, крім того, ще шкодять собі самим і всім іншим робітникам, бо кому руські робітники раз і другий так роблять, той уже русинів буде боятися та й не прийме до роботи. Чемність і чесність у виконанні обов'язків – се перша ознака чесного та доброго робітника, а, річ ясна, люди лиш добрих робітників цінують, лиш добрий робітник знайде добрі зарібки.

У Німеччині звичайно так буває, що хлібодавець затримує 20 або 30 марок кавції; як робітник утече перед закінченим часом умови, то кавція

пропаде.

У контрактах повинно бути означено, які свята вільно робітникові святкувати. Як те не описано, то робітники, святкуючи свята, яких собі в контракті не застерегли, наражаються на втрату, а може, і на грошові карі, якби в контракті такі карі за ухиляння від роботи були постановлені, хоч у Німеччині умова така з робітником про грошову кару є заборонена і нечинна. Тому мусите добре знати, які дні святкові контракт вам дозволяє. І знову треба вам знати, як маєте святкувати свято, що не є застережене в контракті. Не потрібно застерігати собі всі свята, бо через таке руський робітник був би настільки гіршим від інших робітників, наскільки би святкував більше днів; а за таке знову мусив би діставати й меншу зарплату.

До руських єпископів у Галичині з різних сторін зверталися і робітники, і священики-місіонери, і хлібодавці з запитаннями, до яких найважливіших празників руські робітники з церковного права зобов'язані і як би то можна зробити, щоби не мали обов'язку всі празники святкувати і через те не забагато тратили. Тому-то всі три галицькі єпископи разом видали розпорядження, яке вам, певно, ваші отці духовні оголосили. Ми постановили, що руські робітники, котрі за кордоном працюють, мають обов'язок у контрактах застерігати собі святкування лиш тих празників: Різдва, Йордану, Благовіщення і Чесного Хреста. Єпископи дозволяють їм усі інші празники святкувати в неділю, найближчу по празнику, або тоді, коли вся людність у околиці їх празнує. У контракті, проте, повинно бути зазначено, що у дні 7 січня (за новим стилем) і 19 січня (н. ст.), 7 квітня і 28 вересня вільно робітникові до роботи не прийти. В інші дні святкові вільно працювати. Празник треба відсвяткувати чи в неділю, чи тоді, коли той самий празник в околиці святкують.

Очевидна річ: церковна влада не боронить вам інші дні святкові собі застерегти, але якщо хто не застереже собі, то вже йому вільно працювати, та й повинен контракту дотримуватися.

Важлива се річ у житті – виконувати всі свої обов'язки щодо людей сумлінно і чесно. Важлива се річ – бути перед людьми за чоловіка, що як слово скаже, то і дотримає; у сто разів іще важливіша річ – виконати свої обов'язки щодо Бога; цінніше і важливіше добро – коли Бог на небі про кого знає, що є вірним слугою і добрим робітником.

Трудимося, працюємо, щоб заслужити собі на тимчасову зарплату, котра швидко минає, так само як той округлий гріш качається і гине; а так часто забуваємо про заплату, котру Бог обіцяв тим, що вірно виконають задачу свого життя, скінчать святу Божу роботу над власною душею.

Складений гріш

А коли дістанете зароблену плату, шануйте гріш, складайте сотик до сотика, щоби вам не пропадав марно, щоби, вернувши додів, ви могли купити собі за нього чи хату, чи ґрунт або допомогти ним родичам. Велика пустота – тяжко зароблений гріш видавати на дурні забави, або на пияцтво, або на гру в

карти або в кулі. Пуста річ – одягатися занадто модно і видавати гроші на дитинні забавки, на цукерки, на скельця, що світяться, а через кілька днів поб'ються, будуть зіпсуті або загублені.

Є на світі прерізні великі сили, що показали чудеса. У чужих краях більше, ніж у нас, можете видіти таких чудес. Великі чудові палати, чудесні церкви, що ніби до неба возносяться, вежі, такі високі, а тонкі, що їх вершка ледве добачаєш, предовгі мости, перекинуті над широкими, як море, ріками; всілякі фабрики, і копальні, й кораблі величезні, й канали, на сотні миль довгі, й залізниці, що переносять за короткий час чоловіка і страшні тягарі з одного кінця світу на другий. Коли ви такі дива бачили, чи ви коли запитали, які то безмірні сили такі чудеса по світі поробили? Може, не запитали, та, може, ані не здогадаєтеся. Яка ж то страшна, яка могутня сила переносить у тих величезних кораблях тисячі й тисячі людей через широке і далеке море, і то за кілька чи кільканадцять днів. І яка ж то сила?

Певно, не інша, як лиш розум людський і людська ощадність. Розум ті чудеса обдумав. Людський розум, але не який-будь, а розум освічений, бистрий, працьовитий, розум, що знав, до чого йде, і на боки не роззирався. Але і розум сам не много зробить, якщо не допоможе ощадність, котра людям каже дрібні гроші докупити збирати, а зібрані гроші різних людей знову складає, збирає і так грішми многих та й працею многих досягає того, що давно людям ані не снилося.

Подібно, дорогий брате, може бути й у твоїм житті. Ти заробив – заощаджуй; видавай лиш те, що обов'язкове, решту складай, але складай так, щоб тобі хто її не взяв, складай чи до каси, чи у родичів, чи як там.

Варто добре задуматись і добре розвідатися і порадитися, як то гроші заощаджувати, певно, таки найкраще поштою додому відсилати, а найгірше – віддати якому агенту або малому банкові, бо зазвичай пропаде. Поштою – то майже ніколи не пропаде та, може, найменше коштує, а, напевно, найбезпечніше. Коли, приміром, із Німеччини хто до Австрії посилає 100 марок, то тут виплатять 117 корон 60 сотиків, а то коштує лиш 50 пфенігів.

Хоче хто ті гроші витратити – хай витрачає, але мудро, не по-дурному, хай, приміром, видає на те, щоби більше просвітитися, навчитися, як працювати, щоби більше заробити, щоби стати мудрішим, більше просвітитися. Якщо на те видає хто гроші, то вернуться, ще і з процентом.

Коли маєш багато грошей, не забувай і про убогих.

А знаєш, що милостиня – то скарбниця, свята Божа скарбниця, захована в руках Ісуса Христа.

Кожний гріш, даний убогому, кожна милостиня, і кожне добре діло – се так, як гріш, вкладений до скарбниці вічності, в руки самого Ісуса Христа. Кожний сотик, там складений, віднайдеться тоді, коли Бог віддасть кожному за його ділами. За кожне, навіть за найменше добре діло, зроблене в Божій ласці, належить нам заплата. Склянка води, подана убогому, кусник хліба, добре слово, коротка молитва, добрий приклад, виконання кожного, хоч би і якого малого обов'язку, – все то добрі діла, за котрі не мине нас заплата в небі, якщо лишень живемо в Божій благодаті за Христовим законом, без тяжкого гріха на

душі і якщо перебудемо в Божій ласці до смерті й без тяжкого гріха зійдемо зі сього світу. Ісус Христос сказав: *“Продавайте достатки свої та милостиню подавайте. Робіть калитки собі нестаріючі, невичерпний скарб той у небі, куди не закрадається злодій і міль де не точить”* (Лк. 12, 33.).

Давайте милостиню, приготуйте собі мішки, що не старіються, скарб, що ніколи не зменшується, скарб у небі, де злодій не вкраде, де міль не з’їсть.

Розбій на гладкій дорозі

Пригадуєте собі, певно, Христову притчу про Самарянина; як то на дорозі між Єрусалимом і Єрихоном подорожній втрапив у руки розбійників. Напали на нього на рівній дорозі, побили, пограбували і зраненого покинули при дорозі.

Знаєте, до кого подібний той бідний подорожній? Подібний до кожного грішника. На дорозі життя чигають на християнина вороги спасення, щоби не допустити до Божого царства, сього вишнього небесного Єрусалима. Вороги нападають на чоловіка і грабують його. Які то вороги ?

Найгірші вороги людської душі – то гріхи. А що крадуть? Усі добра надприродні, Божу благодать, чесноту, заслуги, все те, що для нас є правдивим, бо вічним, багатством.

Але, може, зі всіх гріхів найгірший ворог чоловіка – то пияцтво. Нещасний чоловік, що потрапить у руки того розбійника. Здере з нього останню сорочку, кине його об землю, буде доптати ногами, буде в лице плювати, обкидає болотом, гноєм, буде нещасного бити, копати і на рівнім гостинці покине зраненого на посміховисько людям.

Чи ж так не є ? Чи кожний із вас, навіть наймолодший, того не видів? Чи не знав, як той лютий ворог, той небезпечний розбійник обходиться з чоловіком, що потрапить йому в руки? Як кожний тяжкий гріх, так і сей відбере Божу благодать. А чого вже інші гріхи не роблять – пияцтво чоловікові відбирає розум, відбирає здоров’я, відбирає сили, відбирає честь у людей, відбирає часто і весь маєток, усі зароблені гроші, а часом відбирає і совість чоловікові. Як же ж то часто буває, що нещасний молодець, що забувся і віддав душу і тіло тому проклятому дикому ворогові, кидався, як несамовитий, як зажерливий вовк на невинне ягнятко, і робив нещасливою на все життя бідну дівчину, що необережно до нього наблизилася.

Скільки ж то разів буває, що в шалі пияцтва чоловік, майже несвідомий, учинить злочин, за котрий мусить довгі літа у криміналі покутувати. Інший поп’яному в бійці й життя втратить, і сходить у грісі зі сього світу, і навіки, може, пропадає. Хто ж із вас того не знає? Наслідки пияцтва суть такі страшні, що не знати, чи не ліпше було би чоловікові умерти в молодім віці, чи не ліпше було би молодцеві, якби хто млиновий камінь повісив йому на шию і кинув у море, як щоби мав стати пияком.

Будьте ж у тій речі обережні; не думайте собі, що можна раз-другий дозволити собі, що раз упитися – мала річ. Хто вже за першим разом не міг

опертися покусі, може стати пияком. Як ідеш над прірвою, то одного кроку фальшивого вистачить, щоби упасти в безодню і розбитися.

На чужині ж, поміж німцями, французами чи англійцями ще більше треба вам стерегтися того бридкого мерзенного пороку. Раз – тому, що пияцтво вважається поміж культурними народами за великий встид. Порядний чоловік, що себе шанує, хоча й би був найубогішим і малоосвіченим, буде встидатися показатись на вулиці з чоловіком, котрий часом упивається. Крім того, русин, що поміж чужими уп'ється, наводить неславу не лише на себе, але на всіх русинів, псує добру думку, яку хто, може, має про наших робітників.

Тому-то коли поміж робітниками де знайдеться один такий, що упивається й іншим встид робить, усі інші повинні кожний зокрема і всі разом напоумлювати його, і картати, і просити, ба за нього і молитися, аж виправиться і перестане такий встид робити собі, товаришам і всьому руському народові.

Пияцтво і в тім є гріхом небезпечнішим від інших, що пияк завжди дає згіршення; до пияцтва самим прикладом своїм, а часто і намовою людей веде. А кожний із вас, що знає бодай трохи катехизм і на проповідях бував, розуміє, яка се страшна річ – давати згіршення, коли Христос із натиском і напевно сказав, що: *“Краще б такому було, коли б жорно млинове на шию йому почепити та й кинути в море, аніж щоб спокусив він одного з малих цих!”* (Лк. 17, 2). Згіршення просто душу убиває. Гіршитель мусить перед судом Божим відповідати за людську душу. Яке ж то нещастя для молодого хлопця, для молоді дівчини – потрапити в недобре товариство і навчитися злого.

Пекельна печера

Аж страх подумати, дорогі діти, на які небезпеки наражені суть молоді дівчата. Треба вам знати, що всюди поміж людьми крутяться правдиві такі розбійники, що повинні бути замкнені не знати в яких криміналах. Бо всюди, за всіма законами всіх держав, тяжким криміналом карається так звана торгівля дівчатами.

Отож, усюди суть люди, котрі на невинних дівчат сіті наставляють, щоб їх узяти у справжню неволю і прямо їх продавати так, як на торговлиці продають худобу. Безличні ті розбійники мають величезні зиски з тої торгівлі, тому можуть бідним і несвідомим дівчатам великі обіцянки давати, давати великі гроші. Великі гроші, а ведуть їх у нужду гіршу, як у найбіднішого жебрака.

Молода робітниця не має якийсь час роботи, або їде десь сама, або лиш на чверть чи півгодинки залишить товаришку – з'являється якийсь панок або пані, красно убрана, чемна, мила, ба навіть по-нашому може говорити і знає околицю, звідки дівчина походить, і про все випитує, і готова допомогти, і хоче позичити грошей. Або знов така пані ніби добру службу офірує і ліпше буде платити, ніж кожна інша, та обіцяє, що у неї на службі дістане і кращу, і багатшу одягу, і робота буде дуже легенька. Готова би взяти на нічліг, а треба би їй не одної, а двох, трьох і більше служниць.

Гей, гей, які пекельні сіті наставлені на бідну дитину! Хай лишень повірять, хай лиш спокуситься на легку роботу або на шовкову сукню – і вже бідацтво пропало. Ще хвиля – і за нею замкнеться страшна чорна брама смерті.

Уже ніколи не побачить ані матері, ані вітця: вже ніколи не зобачить рідного села, ніколи не засміється з товаришками, ніколи вже дружки не будуть плести для неї весільного вінця.

Ліпше, у сто разів ліпше було би для неї, якби родичі були її замолоду поклали в зимну землю. Не така страшна була би її доля, якби скажений пес був її розшарпав. Те, що її тепер чекає, у сто разів страшніше від найстрашнішої смерті. Як була би молодою вмерла, були би родичі заплакали, і її красенько біло убрали, і були б молилися за дитинку і потішалися гадкою, що дитинка в небі шаслива.

А тепер, коли послухала тої ніби доброї пані, коли з нею пішла, дійсно чорна брама смерті за нею замкнулася і вона, бідна, впала у прірву такого бруду, такого встиду, такого смороду, що і згадувати важко.

А якщо коли звістка про те, що нещасна пропала, дістанеться до рідного села, родичі з гризоти й зі встиду помруть. Старий батько, стара мати не будуть сміти людям в очі подивитися, не будуть сміти за неї помолитися, і хіба часом, коли не будуть бачити, в темній хаті, вночі, гірко заплачуть над донечкою, котру любили і котрої вже не сміють донькою назвати, як доньку любити.

Пильнуйте, дівчата, не виїжджайте ніколи без дозволу і благословення родичів. А коли родичі дозволять, поблагословлять, тримайтеся товариств тих старших, котрим родичі вас доручили. Самі нікуди ніколи не йдіть. Ніколи ніде самі не ночуйте; стережіться всякого товариства, де п'ють, грають, танцюють. Стережіть своєї невинності як ока в голові, як якого великого скарбу.

А ви, чоловіки, молодці, що маєте до того нагоду і спроможність, стережіть і ви тих молодих дівчат, що, може, з вами десь на фермі чи на фабриці працюють. Мужчина повинен бути опікуном невісти. Сором страшний, коли опікун спротивиться своєму обов'язкові й, замість стерегти від нещастя, сам у нещастя пхає. Встид і ганьба для чоловіка – зловживати довірою слабших, невинних, бідних. Згіршити, до злого довести – се гірше, ніж убити, се може штовхнути у прірву прірв, із котрої вже майже нема рятунку. Будьте обережні: якщо в тій далекій подорожі збережете себе в чистоті й душі, й тіла, то, коли вернете додому, зможете з Божою благодаттю і благословенством Пречистої та Пренепорочної Діви Марії закласти хату родинного щастя. Бог буде благословити і дасть вам видіти дітей ваших дітей і тішитися тою радістю, найчистішою і найкращою радістю, радістю чистої совісті й радістю життя родинного, не запламненого брудом гріха.

Може і таке трапитися, що хтось буде переслідувати наших дівчат і не давати їм спокою. Перший, хто се спостереже, повинен зараз дати знати поліції. У Німеччині таке переслідування буває тяжко каране. Бо щонайменше буде визнане за порушення домашнього спокою (*Hausfriedensbruch*). А якщо при тім було і присилування до злого, то карою був би довголітній кримінал, до 10 літ.

Нема чого боятися до поліції донести і на самого дозорця, що то в Німеччині *Aufscher* називався, бо не буде могти ніяк помститися, а в кожному суді

робітник має право жадати перекладача і, якщо сам є оскаржений, – оборонця, – так само як кожний робітник хворий має право жадати лікування у шпиталі, бо кожний є в касі хворих забезпечений. У випадку скалічення має робітник право на ренту.

У Німеччині є ще і таке право, що поліція забороняє спільне мешкання для робітників-мужчин із невістами; жінки і дівчата мають право разом і самі мешкати. Та й то мешкання повинно бути так улаштоване, щоб могли в нім замикатися. Як того нема, то повинна перша-ліпша розумна і проворна невіста чи дівчина в поліції поскаржитися і зажадати, щоб усе було так зроблено, як є приписано.

Може також трапитися, що поміж робітниці зайде котрась зіпсута, а до того, може, і підплачена, щоби за собою й інших вести на погибель. У такому випадку треба обов'язково ту зіпсуту викинути, щоби не сталося так, як Апостол і святий Євангеліст каже, що трохи лишень квасу заквашує цілу діжку муки. *“Трохи розчини квасить усе тісто!”* (Гал. 5, 9). Одна хвора вівця може заразити ціле стадо – від одної зіпсutoї душі многі зіпсуються, з одного гнилого яблука ціла чвертка зігніє.

Краса білої лелії

Нема на світі більшої краси, як краса чистого невинного серця, і нема на світі більшої радості, як радість чистої любові. І нема на світі кращого цвіту над цвіт білої лелії; і нема на світі більшого скарбу над скарб родинного щастя, опертого на Божій благодаті; й нема на світі більшої сили, як свята християнська родина.

Але щастя християнської родини, і щастя чистої любові, і щастя невинного серця знайде лиш той, хто зуміє пошанувати красу невинного серця, красу білої лелії.

Де загніздяться брудкі гусениці нечемних поглядів, брудких пісень і забав, де на широких гостинцях світу краса білого цвіту невинності буде заляпана болотом, потоптана тілесністю, зірвана і поламана бурями пристрастей, там знайдеться мало щастя, і мало правдивої любові, й мало згоди, мало щирого серця, а передусім мало Божого благословення.

Там, де серце, невинне, як весняний цвіт, до сонця повертає біленькі, як сніг, листочки, там, де серце чисте у простоті віри, в дитинячій любові Бога оглядає і купається у проміннях сонячних блисків, – там і лиш там родиться та любов невинна і свята, котра є радістю і щастям молодих, що стають перед жертвником, щоб собі любов досмертну присягати.

Тому будьте обережні, молоді, зрозумійте, що хвиля брудкої спокуси – то хвиля, в котрій ідеться про цілісіньке щастя і ваше, й інших. Не забувайте, що один брудкий погляд, одне брудке слово, одна хвиля нечемної забави можуть сплямити душу, можуть стати для неї трутизною, що поволі нищить здоров'я і відбирає життя.

Будьте обережні, будьте чемні, будьте чисті, не марнуйте замолоду

молодих ваших сил, молодого здоров'я, молоді краси.

Ви Божі діти, вибрані Христом на те, щоби стати товаришами небесних ангелів. Ви освячені водою святого хрещення; годовані Пресвятим Тілом Христовим, п'єте у Причастію Його Кров. Ваші душі позначені святим знаком Божого синівства та обдаровані Божою благодаттю, що освячує душі. Ви носите на душі печать Дару святого Духа, незатертий знак тайни Миропомазання. Се знак Христових воїнів, що йдуть у бій за святу справу, в бій із пристрастями, з гріхами, з безличними злочинами, котрі загрожують християнському народові й кожному з нас зокрема. Ви діти Божі, спадкоємці Христового царства, потомки святих, – живіть же згідно з вашим званням. *“Гідно покликання, що до нього покликано вас”* (Ефес. 4, 1.) Живіть, як повинні жити християни, і на хвилю не забувайте, що *“блаженні чисті серцем, бо вони будуть бачити Бога”* (Мт. 5, 8).

Божя робота

Декому з вас, певно, видається, що се річ немислимо важка – зберігати таке чисте серце. Хочу вам довести, що так не є.

Подумайте: скажіть, чи се дуже важка річ – так працювати, як повинен добрий робітник, коли чекає його добра заплата? Правда, що не так дуже? А я вам скажу, що зберегти чисте серце і не втратити Божої благодаті – се річ іще легша. Про те одне лиш ідеться, щоби бути добрим робітником Христовим; виконати ту Божу роботу, для якої Бог послав нас на сей світ, якої від нас жадає. Та Божя робота легша від роботи людської. Не треба над нею стільки натрудитися, скільки мусить не один натрудитися, щоб заробити щодня на кусень хліба.

А чи ви знаєте ту Божу роботу, яку маєте Богові принести? Чи ви ту роботу робите, чи та робота рухається, чи хто, може, вже закінчує її? Мої питання дивують вас? Не один, може, взагалі не знає, яка се робота, не один, може, і не питає про те.

Може, не один із вас подібний до парубка-наймита, що вийшов у поле жати для господаря збіжжя та й, замість до роботи братися, цілком забув, пощо прийшов. Серп на землю поклав і розтягнувся спати, пробудився, викупався в потічку, пообідав, закупив, а про роботу ані не думає. Сонечко вже високо на небі, вже незадовго й зайде, а йому ані на гадку не прийде, пощо вийшов у поле.

Християнин, що не знає, яка є та свята робота, котру має для Бога робити, якраз до такого немудрого робітника подібний. Чи ж може сподіватися заплати, нагороди за роботу, про яку нічого не думає, не знає. Чи ж той лінивий пустий наймит за ту свою роботу, чи радше за дармування, візьме за плату, чи та робота на що заслуговує?

Так само, якщо хто з вас не знає добре, якої святої роботи Христос домагається від нас, то, певно, в тій роботі буде подібний до того дурного парубка.

А може, і в його житті, так, як у днині того недбалого наймита, сонечко вже високо на небі, може, вже на другий бік перехилилося, може, не для одного, не для одної з вас наближається вже захід сонця.

Молодець, що з радістю і цікавістю вибирається в далекий світ, уже, може, до хати родинної не верне. Не одного, не одної кості покрие чужа земля, а над могилою ніхто з чужих і не помолиться.

І молоді умирають, смерть не питає про літа, бере й несподівано та й ставить перед Божий суд.

Тому, дорогі браття, дорогі сестри, замисліться добре над тою Божою роботою, про яку вам тут пишу, щоби напевно знали і яка се робота, і як до неї братися, і коли просувається.

Робота нашого життя отака. Освятити свою душу через виконання Божих заповідей, через молитву і приймання святих Тайн. Нічого іншого Бог не вимагає, а за ту просту роботу платить вічним життям у небі. Не наймитів се робота, а дітей, дітей улюблених, що мають стати спадкоємцями Христового царства, з котрими Христос має поділитися своїм царством і своєю славою в небі.

І чи ж то важка річ – виконувати Божі заповіді? Чи важка річ – боятися Божої кари, а бажати собі, сподіватися щастя в небі й так пам'ятати про Божі заповіді, щоб у тяжкій речі ніколи не образити Бога?

Христос сказав, що: „моє ярмо любе і мій тягар легкий”, – тягар Божих заповідей, який Христос на нас накладає, – то тягар легкий і солодкий для того, хто має здоровий розум і щире серце.

А навіть коли воно і тяжким видається дотримуватися Божих заповідей і тяжко не грішити, то на те є спосіб – молитва. Проси у Бога, і Бог дасть; що досі видавалося тяжким, стане тобі легким; і те, що було прикрим, стане милим, а те, що було гірким, стане солодким.

Що Богові належить

Коли чоловік один із другим укладає контракт, із обох сторін зобов'язуються щось дати: чи гроші, чи товар, чи хату з ґрунтом, чи роботу. Трохи щось подібного є поміж людьми та Господом Богом. Коли називаємо святі книги Богом Об'явленої науки “*Новим і Старим Завітами*”, то слово “*Завіт*” значить майже те саме, що умова або контракт. Бог людям, а люди – Богові дають і обіцяють. Бог обіцяє нагороду в небі, а люди обіцяють виконати всі свої обов'язки.

Бог такий добрий, що від людей нічого не жадав, як лиш того одного – виконання обов'язків. Тому той контракт між людьми та Богом – не так, як інші умови, що їх можна взаємно скасувати або і не зробити, бо чоловік уже зроду єсть Божим слугою, наймитом, зобов'язаний служити, виконувати Божі заповіді. Сама натура покладає на нього сей обов'язок – слухати, служити, дотримуватися закону.

Якщо Господь Бог сю людську роботу так приймає, що ще дає і заплату,

нагороду, то в тім можемо пізнати безконечну доброту Небесного нашого Отця. Міг би Бог жадати роботи, а не давати ніякої нагороди. Ми в Божих руках – як той горнець у руках власника. Служить горнець у хаті все життя, а коли схочеш, коли сподобається, береш горнець і кидаєш. І ані на гадку не прийде нагороду за службу горнцеві давати. А ми в руках Божих є ще чимось меншим, як той горнець, Богові наша служба ще менше потрібна. Бо якщо сотворив нас, то на те, щоби показати свою доброту, свою любов; якщо приймає нашу роботу, то тим не ми Йому робимо ласку, а Бог – нам.

І сама служба, котрої від нас жадає, полягає в тім однім, щоб ми для себе самих заробили на вічне щастя, щоб ми нашу душу так приготували, так вірою і добрими ділами освятили, щоб ми могли дістатися до неба, до Бога, разом із ангелами і святими.

Якщо, проте, Бог укладає з нами ніби умову, контракт, якщо обіцяє і приймає наші обітниці, то при тій умові все добро по нашій стороні, й наша власна користь, наш інтерес, наше добро вимагають від нас самих, щоб ми дотримались аж до самої смерті всіх, хоч би найменших обов'язків щодо Бога.

Релігія – то наше найбільше добро, більше, ніж само навіть життя, більше, ніж усі, хоч би не знати які великі багатства і добра сього світу. Бо релігія – то зв'язок, що нас із Богом єднає; то та умова, той контракт святий, котрий дає нам право на небо, на вічне щастя. То умова, якою Бог нас за дітей приймає і дозволяє себе Отцем називати. Чим же був би чоловік, що ту умову порушив би?

Який же нещасливий чоловік, що не має права називати Бога Отцем, що перестав бути Божою дитиною, втратив право на небо, втратив життя душі й без хісна, без нагороди, без майбутності, без надії, без любові веде марне життя з дня на день, подібний до волоцюги, що немає ані хати, ані пристановища, ані родини, що для всіх є чужим і на широкому білому світі найменшого кутика не має, щоб міг своїм, рідним назвати.

Божє світло з неба

Усе щастя, яке нам дає релігія, спирається, ніби на основу, на святу віру. Тому першою річчю в житті є так дбати про святу віру, так стерегти той Божий скарб, щоб нікому не дати вирвати собі віри зі серця. *„Без віри неможливо догодити Богу”*, (Євр. 12, 6). Без віри не можна подобатися Богові. Віра – то перший зв'язок, який нас єднає з Богом, то перші слова того Божого письма, котре нам дає право бути Божими дітьми і наслідниками Божого царства.

Віра – то Божя сила, дана нашим душам, котра нам дає як непомильну правду визнавати все, що Бог об'явив, а католицька Церква для вірування подає.

Божий Син із неба прийшов на землю і став чоловіком, щоби навчити нас Божої та вічної правди. Сам через себе, а опісля через своїх апостолів навчав людей; відкривав перед ними Божі тайни, котрих люди не могли пізнати без Нього. Учив про те, яким є Сотворитель неба і землі, предвічний Бог на небі; і

для чого нас Бог сотворив, і чого від нас жадає; що нас чекає по смерті, і як треба нам жити, щоби навіки не пропасти, а бути по смерті щасливими.

Але щоби пізнати науку Христову, щоби її щирим серцем за правду прийняти, треба помочі з неба. Та поміч Божа, той дар із неба – то свята віра. Бог дає її кожній дитині у хвилю святого хрещення; тому дітям легко вдається за правду визнавати все, що Бог об'явив, хоча й то правди високі, далеко понад розум людський. А однак із Божою поміччю дитина, коли у школі вчиться катехизму, відразу вірить, знає, що наука, котрої священник учить, – то не його вигадка, то правда Божа з неба; то наука предвічного Божого Сина; то наука святих апостолів, за котру святі мученики кров проливали, і котрої святі Отці учили, і котру по цілім світі голосить свята Божа Церква, встановлена Христом Спасителем, котра в ім'я Боже всім народам світу і по всі часи проповідує Боже слово.

Божа правда доти лишається в душі чоловіка, поки через тяжкий гріх супроти віри не втратить того Божого дару святої віри. А може втратити через сумніви щодо віри, які добровільно приймає, через читання злих книжок, через недобрі бесіди з невіруючими.

І ви, мої браття, що на чужині зустрічаєтеся з різними людьми і прерізними фальшивими і недобрими вірами чи релігіями, легко можете наразитися на втрату віри. Тож пильнуйте. Не читайте злих книжок, бо зла книжка – то смертоносна трутизна. Не входіть до церков чи протестантських, чи англіканських, чи пресвітеріанських, чи схизматицьких, котрі самі себе православними називають. Як ви є у краю, де нема нашого священника і нашої церкви, ходіть на службу до католицької церкви, а якщо вдасться – сповідайтеся і причащайтеся у католицького священника. Не зважайте на те, що він німець чи француз, якщо лиш якимось способом можете з ним порозумітися, то не бійтеся перед ним сповідатися. Хоча й він не нашої народності й не нашого обряду, все-таки нашої він віри, бо так само, як і ми, визнає за Голову Церкви Намісника Христового Папу Римського.

Правди віри – Божий прапор

А щоби вам легко було встерегтися від усякого гріха супроти святої віри і непорушеним дотримати сей Божий скарб, спішу вам ще коротенько всі найважливіші правди святої нашої віри, щоби ви могли повторювати їх собі та пригадувати собі науки, яких ви дітьми чи вдома, чи у школі вчилися; і щоби могли пізнати фальшиву, хибну науку, вміли світло відрізнити від тьми, а правду – від брехні.

Добрий жовнір знає добре свій прапор, прапор свого регіменту. І мусить його знати, щоб у битві розрізнити, де приятель і де ворог, щоб довкола свого прапора збиратися і разом зі своїми боронитися і перемагати. А ми всі, християни – і мужчини, і невісти, старці й діти, – ми всі мовби у війську Христа Спасителя, а довкола нас битва.

Вороги нашого спасення нападають на нас, щоб нас повалити і взяти в

неволю. Нам треба боронитися, бо тут про життя йдеться, про вічне життя і вічне щастя. А щоб боронитися, треба нам гурутватися довкола свого прапора; прапором же нашим є правди святої нашої віри. Як жовнірові треба знати свій прапор, так нам треба знати нашу святу віру, всі правди, що їх Бог об'явив, а свята Церква подає для вірування. Раз у раз звертаймо очі на сей Божий прапор, раз у раз дивімося, де воно, се святе знамено Христове; там перемога, там життя, там вічне спасення.

Хто хоче спастися, обов'язково треба, щоб до смерті перебував у святій католицькій вірі й за нею жив. А свята наша віра така:

Віriamo, що є один Бог у трьох особах. Віriamo в Отця, і Сина, і Святого Духа. Ми в ім'я Пресвятої та животворящої Тройці охрещені і в ім'я Пресвятої Тройці хрестимося щодня знаком святого хреста. Віriamo, що три Божі Особи рівні собі й у славі, й у силі, одну і ту саму мають Божу натуру, суть одним і тим самим Богом; Передвічним, безконечним, усемогутнім, усевідаючим, усюди присутнім, справедливим і милосердним Богом. Віriamo в Бога Отця вседержителя, творця неба і землі, всього видимого і невидимого. Віriamo, що Бог Отець разом із Божим Сином і Святим Духом сотворив усе, що є на небі й на землі. Він усім керує і про все дбає, промислом своєї безконечної любові веде нас до вічного добра. Віriamo в єдиного Господа Ісуса Христа, Божого Сина і нашого Спасителя, правдивого Бога і правдивого чоловіка, що в єдинстві Божої Особи злучив Божу і людську природу, єсть Богочоловіком, другою особою Божою, що має zarazом і Божу, і людську природу. Віriamo, що єдинородний Син Божий, роджений від Отця перед всіма віками, правдивий Бог від правдивого Бога, світло від світла, роджений, а не сотворений, одної Божої природи з Отцем і Святим Духом, із неба зійшов на землю і став чоловіком для нашого спасення. Прийняв за чудесною справою Святого Духа тіло від Пречистої Діви Марії, котру яко Богородицю і Приснодіву величаємо. Віriamo, що Пречиста Діва Марія, Божа Матір, чудесним даром із неба була в самій хвилі свого зачаття застережена від усякої плями первородного гріха. Віriamo і знаємо, що Ісус Христос умер на кресті для нашого спасення. Був мучений, бичований, терном вінчаний, розп'ятий за нас. Віriamo, що у третій день воскрес, як провістили пророки, і вознісся на небо, і з неба зіслав людям Пресвятого свого Духа; і сидить одесну Отця. Віriamo, що колись прийде судити живих і мертвих, що не буде кінця Його царству.

Віriamo у Святого Духа, правдивого Бога і Господа животворящего, котрий походить від Отця і Сина, котрому з Отцем і Сином поклоняємося і котрого славимо. Віriamo у святі книжки Божого об'явлення. Віriamo, що Дух Святий говорив до людей через пророків і апостолів.

Віriamo в єдину святу католицьку апостольську Церкву під видимим головуванням Папи Римського, Намісника Христового і наступника святого Петра. Віriamo і визнаємо, що святий Апостольський Престол Римський і Римський Архієрей, Христовий намісник, на всьому світі має першу і найвищу духовну владу. Віriamo, що Папа Римський є наступником святого Петра, верховного Апостола, Головою всієї Церкви, всіх Християн Отцем і Учителем. Віriamo, що коли в ім'я Христове проголошує яку Божу правду, правду віри і

звичаїв, є непомильним, тобто не може помилитися. Має від Христа Спасителя і від Святого Духа ту поміч із неба, що, коли про віру і звичаї вчить світ християнський, не може помилитися, так само як і свята Божа католицька Церква, коли правно на вселенський собор збирається і коли єпископи під проводом Папи правду віри проголошують, учать непомильно Богом об'явлену правду.

Віriamo в єдине хрещення на відпущення гріхів, віriamo, що у святій Тайні хрещення водою і Божим словом змивається з душі гріх первородний, а новоохрещений чоловік дістає Божу ласку і стає Божою дитиною. Віriamo у святую Тайну Миропомазання, в котрій через помазання святим великим миром і Боже слово витискається на душі печать дару Святого Духа і примножується в ній освячуюча благодать Божа. Віriamo, що у святій Тайні Покаяння, святій Сповіді християнин, що після хрещення Бога образив тяжким гріхом, але за ті гріхи свої щиро шкодує і з них щиро сповідається, може від священника, котрий на се має від Церкви владу, дістати відпущення гріхів і тим способом повернути до Божої благодаті.

Віriamo, що у святій Тайні Євхаристії словом Христовим, сказаним через священника, пшеничний хліб чудесним способом перемінюється в найправдивіше животворяще тіло Христове, а вино змінюється на Христову кров. Віriamo, що під час Служби Божої повторюється некривавим способом жертва Христової смерті; а у святім причасті християнин, що годується Христовим тілом і п'є чашу Христової крові, дістає примноження освячуючої благодаті й завдаток вічного воскресення.

Віriamo, що у святій Тайні Маслосвяття через помазання святим елеєм і молитву священник, дається хворому душевне, а часом і тілесне полегшення, а якщо того треба – відпущення гріхів.

Віriamo, що подружжя, котре поміж християнами лишень через смерть може бути розв'язане, є одною із сімох Ісусом Христом установлених тайн. Віriamo, що лишень одна Церква свята має від Ісуса Христа владу те постановляти й уряджувати, що тої святої Тайни стосується. Віriamo у святую Тайну священства, віriamo, що через положення рук єпископських і єпископську молитву на те вибраному християнинові дається влада справляти святі Тайни і безкровну жертву приносити. Віriamo, що всі святі Тайни суть Ісусом Христом установлені на те, щоби людям давати Божу благодать і утримувати в них надприродне життя.

Віriamo, що Божа благодать є конче потрібна для вічного спасення, що без неї не можна зробити нічого, що заслуговувало би на нагороду перед Божим судом. Віriamo, що через кожний гріх тяжкий ласка Божа втрачається і що лишень через покаяння можна втрачену ласку Божу знову здобути. Віriamo, що, за ласкою Господа нашого Ісуса Христа, можемо по смерті дістатися до Божого царства. Віriamo, що воскреснемо колись для іншого життя, і сподіваємося на Божу поміч, що дасть нам так виконувати наші обов'язки, щоби ми, за Божою ласкою, заслужили собі на життя будучого віку. Амінь.

Божий провідник

Письмо Святе оповідає, що, коли старий праведний Товіт мав сина свого Товія послати в далеку дорогу до міста Рахи у краю Мідійським, щоби там забрав позичені Гаваїлові гроші, й молодий Товія, за наказом вітця, шукав собі доброго і вірного товариша і провідника, Бог прислав йому Архангела Рафаїла у вигляді молодця, котрий зголосився завести його до міста Рахи і назад його привести до родичів. Такого провідника треба би і вам, дорогі, що не раз самі в далеку пускаєтеся дорогу в чужий незнаний край по роботу. Але до того Богом даного з неба провідника подібна є віра свята, котра дорогу життя просвічує і вказує нам, куди йти, що робити.

Без того Божого провідника ми би блукали в житті, як у темну ніч, так, як блукають ті, що, на своє нещастя, від того Божого провідника відступили і зійшли на манівці своїх пристрастей.

Живуть, але лишень тілом; живуть, але не знають, пощо і навіщо. З дня на день шукають своєї поживи, догоджають пристрастям; живуть, але лишень тим життям, що кінчається в темнім гробі. Нема в них того ліпшого вищого життя, що лишається нам і по смерті тіла і буде нашим щастям у вічності.

Тому, мої дорогі, коли Господь Бог дав нам те щастя бути дітьми християнських, католицьких родичів і бути вихованими у християнській вірі, живімо за приписами віри, нехай віра не буде в нас мертва, ділами показуймо, що ми християни.

Життя наше подібне до тої подорожі через широке далеке море, хвилі життя кидають човен на всі сторони, то підносяться над ним, як би мали його затопити, то знову поривають угору, щоб опісля у глибоку прірву між хвилями кинути; щасливий, хто має доброго сильного човна, хто на безпечнім великім кораблі здійснює подорож; але у кого човен слабкий або хто такий нерозумний, що човен покидає і вплав пускається в море – напевно пропаде.

Тим човном є в житті свята віра. Без неї неможливо дістатися на другий берег щасливої вічності. У кого віра слабка, мертва, без діл – легко пропаде. Хто, нерозумний, покидає човен і з корабля кидається у глибоке море, відступає від святої віри, покидає святу католицьку Церкву; віддається брехливим пророкам, згубним проповідникам фальшивої науки, той ніби вже згинув; хіба чудо Божого милосердя може ще вирвати його з прірви загибелі.

Божий корабель

Кораблем, що веде нас на другий берег щасливої вічності, є і Церква свята, що віри учить, віру підтримує і Божі правди для вірування подає. Тому лиш той буде добре віри триматися, що до смерті лишиться вірним сином, доброю дитиною святої католицької Церкви. Лиш той перепливе широке море, що відбуває подорож на сім кораблі.

Подорож далека і важка. Не один корабель, не один човен буря розбиває, затоплює хвиля, заносить вітер на безлюдні острови. Лиш той корабель

безпечно уникне і бурі, й вітру, і підводних скал, котрий має Богом поставленого керманича; що з Божою поміччю, з поміччю Духа Святого веде корабель.

Церква Христова є лишень одна, віримо в одну Церкву. Не може бути двох Церков, заснованих Ісусом Христом. Нема двох кораблів, що могли би на другий бік завезти. Усі, що беруть подорожників, розіб'ються по дорозі, лиш один спасеться. Легко той один корабель розпізнати поміж усіма; за Божим керманичем пізнаємо його. В інших або керманича нема, або хто-небудь бере кермо в руку.

У пресвітерян наука така. Можеш собі Письмо Святе тлумачити, як сам хочеш, вибери собі з нього, що тобі подобається, а і та віра, що її собі сам вибереш із Письма Святого, не зобов'язує тебе ні до чого в житті, можеш собі жити, як хочеш.

Хто ж не видить, що з таким кермом корабель мусить розбитися, а може, і взагалі корабля нема? Та наука така, як би хто казав: сідай на мітлу, як на корабель, і їдь через море.

А у схизматиків знову керманича нема. Їх православними називають, хоча й справедливо одна лишень католицька Церква є православною, і хто в Церкву католицьку не вірить, а надто відкидає Непорочне Зачаття Пречистої Діви, той і не має права православним називатися.

Церкви, що відпали від одної святої вселенської Церкви, єпископи та й патріархи, що збунтувалися проти свого наставника, вселенського зверхника й учителя, кожне має свій кораблик і у своїм кораблику, за своїм розумом, веде людей. Можна сміло сказати, що Церква східна, не з'єднана з Престолом Римським, – то не одна Церква, тому і не єдина Церква Христова, – то малих церков триста, чотириста чи там стільки, скільки єсть єпископів. А до того, тих усіх керманичів хто поставив керманичами кожного в кораблику? Переважно світські урядовці: у Росії Синод, який підпорядкований міністерству і яким керує світський прокурор, призначає і скидає єпископів, коли і як хоче. Він усім у церкві керує, стоїть над єпископами, заступає голову Церкви, а сам є собі урядовцем, що може і в Бога не вірити.

Хто ж не видить, що з такими керманичами та на таких корабликах недобре пускатися в далеку подорож, що такі керманичі дуже легко доведуть до загибелі тих, що їм віддадуться в опіку.

Уже ж і ведуть до загибелі. Ось бо до чого довели. Довели до науки, що Пресвята і Пречиста Діва Марія зачата у грісі так, як кожний із нас.

Православні – переважно люди добрі. Нарід такий, як і в нас, і побожний, і працюватий, а у многих сторонах непросвічений і темний іще гірше, як у нас; хто в добрій вірі й несвідомо є відлученим від загальної Церкви, той може, за Божою благодаттю, спастися; бо належить більше до нашої Церкви, ніж до тих провідників, до тих фальшивих пророків, що на бездорожжя ведуть бідних людей. Вони перед судом Божим відповідатимуть. Але що до злого ведуть, то можна вже з того пізнати, що завели в таку фальшиву і безбожну науку. По овочах їх пізнаєте їх – *“Пізнається бо дерево з плоду!”* (Мт. 12, 33) Кожний щирий, добрий християнин бачить, що неправдива і безбожна є наука, котра

каже, що Пречиста Діва Марія Божа Мати зачалася в первороднім грісі й була, хоч би коротко, невільницею диявола.

А довели і в постановах на бездорожжя, коли, приміром, у Росії є постанова така, що священник має на грішника, котрий сповідається перед ним, відразу до поліції донести, коли лишень сповідається із чогось, що уряду супротивне. Такі-то овочі бунту проти своєї найвищої церковної влади і відречення від церковної єдності; від єдиної, святої, соборної й апостольської Церкви.

І віддайся ж тут такому провідникові! Сідай на кораблик, що його такий керманіч веде! Пускайся в широке море! Віддай йому в руки свою душу і справу свого вічного спасення!

Чи треба показувати ще, як небезпечно відступати від святої віри, а приставати до чужих наук? Чи ж треба за порядком доводити, як кожна з них, із тих, що поза католицькою Церквою стоять, і фальшива, і небезпечна?

Їх стільки намножилося по світі, стільки є прерізних фальшивих і сект, і вір, і наук, і церков, що нелегко можна їх почислити: методисти, пресвітеріани, англікани, протестанти, євангеліки, кальвіністи, лютерани, баптисти, квакери, цвінгліяни, янсеністи, старокатолики, та й хіба додати ще богохулів. Де рушишся за кордоном, там усюди знайдеш проповідників, і книжечки, і брошури. Кожна з тих прерізних сект на свій бік тягне, а тягне тим ревніше, що як кого затягне, то й закладе на нього добрий податок. Щасливі ми, коли маємо від Бога самого дану певність, що керманіч нашого корабля Богом самим установлений і Божу поміч для урядування святою Церквою має.

Кому ж Христос сказав: *“Паси вівці Мої!”* (Йо. 21, 16.), – як не Петрові? Про кого сказав: *“Ти скеля, і на скелі оцій побудую Я Церкву Свою, і сили адові не переможуть її”* (Мт. 16, 18.), – як не про Петра? На кім Церква побудована, як не на Петрі?

І кому дав Христос ключі Царства Небесного, як не Петрові? І кому наказав: *“Я ж молився за тебе, щоб не зменшилась віра твоя; ти ж колись, як навернешся, зміцни браттю свою!”* (Лк. 22, 33), – як не тому, котрого поставив зверхником апостолів і намісником своїм на сім світі? А хто наступник святого Петра, як не Римський Архиєрей? Хто учитель Усесвіту? Хто Отець усього християнського світу? Хто голова Церкви, як не Римський Папа?

Найбільший скарб

Є один скарб, дорожчий, цінніший за всі скарби сього світа. Цінніший від золота, від срібла, від дорогих каменів, від багатих палат; скарб, такий цінний, що варто все життя працювати і трудитися, все життя шукати, щоби його здобути. Є один скарб, прихований на світі, а коли знайде його чоловік, від радості йде, і все, що має, продає, і купує його (Мт. 19, 44). І є одна дорогоцінна перла, що, як її зобачить купець, іде, продає все, що має, і купує її.

Чи ви знаєте, де та дорогоцінна перла, той скарб прихований, де те безмірне золото, дорожче від усякого золота, і ті дорогоцінні камені, що

красою, блиском, ціною перевищують усяке поняття людське, і всяку міру, і вагу, і ціну, що можна її знайти на сім світі?

Блиск тої перли ясніший від сонячного блиску в ясний день ополудні; а її краса перевищує всю красу і всіх квіток польових, і всіх ясних зір на небі; а її вартість така, що якби хто міг за неї віддати мільйони і мільярди найліпшої землі й фіри золота і срібла, то би ще нічого не дав такого, щоби хоч іздалека наближалось до її вартості.

А дорогоцінна та перла може стати власністю кожного з нас. Кожний із нас може її здобути як свою і через неї стати багатшим від усіх царів, могутнім, як ангели небесні.

Та перла, той скарб – то Божа благодать.

Добре каже Святе Письмо, що то скарб прихований; голим оком тіла не можна його зобачити, віра допіру показує його красу і його вартість. Кожний чоловік може той скарб здобути, може його у власність отримати, може його множити кожним добрим ділом. І не лишень може здобути; кожний християнин дістає його задарма у хвилі хрещення і має доти, доки не образить Бога тяжким гріхом; має його прихованим у душі. *Царство Боже всередині вас є.*

Оком тіла не можемо зобачити, чи яка душа є праведна, живе Божою благодаттю, чи лежить у тяжкій грісі. А однак, яка то безмірна різниця між душею, що має Божу благодать, і душею, що живе в тяжкій грісі. Ласка Божа робить душу святою. Чоловік, що живе у стані надприродної освячуючої ласки, єсть Божою дитиною, братом небесних ангелів, спадкоємцем Христового царства. Душа його чиста, ясна, світить, як небесне сонце. То все перед очима людей закрите. Але Бог із неба споглядає на ту душу і тішиться нею, як своєю дитиною. А Божі ангели і святі милуються красою тої освяченої душі й уважають її за свою, за близьку, за рідну.

Яка ж страшна зміна відбувається в тій душі у хвилі тяжкого гріха. Блиск душі втратився, краса її зникає; душа забруднена, захляпана болотом пристрастей гріха. *“Як потемніло золото, як відмінилося щире те золото добре, як на розі всіх вулиць каміння святе порозкидане!”* (Плач. Єрем. 4, 1) З обридженням відвертається від неї Бог. Не пізнає в ній своєї дитини, й ангели, і святі брідяться нею. У хвилі тяжкого гріха з Божої дитини стає невільник диявола. Право на небесне Царство замінила на присуд на вічний вогонь у иеклі. Допіру ще кожне найменше добре її діло записували небесні ангели, щоб виміряти колись небесну нагороду. Усі її заслуги пропали. Тій душі, що у стані смертного гріха знаходиться, по справедливості й правді, вже нічого не належить, окрім вічного засудження, вічної кари. За хвилю ще перед гріхом та душа могла вільно з Богом розмовляти, і Бог радо і з любов'ю вислуховував побожні її молитви. По грісі молитви душі та її добрі діла, її добра воля не мають перед Богом вартості.

Кожний із вас, кожний християнин одержав Божу благодать у хвилі хрещення, мало таких, котрі би зберегли її до смерті; много-премного, на жаль, Бога тяжкими гріхами ображають і втрачають ласку святого хрещення. І тоді вже нема іншої ради, іншої дороги до спасення, як покаяння. Треба Божої кари боятися; з обридженням і відразою відвертатися від гріха, причини тої кари, з

теплими сльозами покаяння треба звертатися до Бога милосердного, небесного Отця. Як блудний син, треба Йому приносити щирий жаль, щиру постанову поправи. Треба щиро перед священником сповідатися, покаятися, змінити життя і виправитися.

Свята обітниця

Отці духовні заохочують вас, щоби ті, котрі в далеку вибираються подорож, перед виїздом із хати склали урочисту присягу, що до смерті будуть міцно триматися святої нашої католицької віри і що не дадуть звести себе на бездорожжя єресі або схизми. Важлива ся обітниця, повторюйте її собі часто, часто доручайте Богу і просіть Бога про ту ласку, щоб вам дав витримати і виконати дану обітницю. І не бійтеся ту обітницю давати, не бійтеся її відновлювати за кожним разом, коли з дому на тривалий час від'їжджаєте.

Певно, нема речі, важливішої для наших людей, як щоби ясно розуміли свою віру, добре про неї пам'ятали і твердо її трималися. Аж страх, аж встид подумати, скільки то людей дається чим-будь збаламутити противниками святої віри. Приїжджають до Америки і навіть не запитають не раз, де наша церква і де наш священник, а відразу йдуть до православної церкви, так, як би цілком своєї віри не знали, як би її не любили і не цінували.

Що обряд у православних церквах такий самий, як у наших, – те кожний знає; але інша річ обряд, а інша річ – віра.

Ті єпископи, що колись разом із гордим Фотієм і безсовісним Керулярієм бунт зчинили проти Христового Намісника, зберегли східний обряд, а правдиву Церкву покинули, бо опісля і віру сфальшували, понаробляли собі наук, що прямо противляться правді й Божому об'явленню. Та й і від них таке пішло, що наш грецький і греко-слов'янський обряд маємо не лиш ми, католики-русини, але і православні, серби, болгари, росіяни.

А хто ж не видить, що віра важливіша за обряду Обряд – зовнішня форма, зовнішня одежа, а віра – зв'язок із Богом і дорога до Царства небесного. Обряд наш любимо, цінуємо, знаємо, що треба його дотримуватися, що встид, що гріх його покидати. Але віру, Богом об'явлені правди мусимо більше цінувати і більше ще любити, і твердіше ще їх триматися. Обряд і всі святі обряди – то чудна золота одежа, що прикрашає царицю, святу Божу Церкву, як каже псалом 44, 10: „По правиці Твоїй стала цариця в офірському щирому золоті.”

Але як та сама одежа може вкривати живого чоловіка і покривати брудний труп, так само може той самий святий обряд прикривати і прикрашати правдиву віру у правдивій святій Церкві, але люди можуть і тим самим святим обрядом надуживати для того, щоб прикривати єресі, блуди і схизму.

То все мусять знати наші люди, якщо мають безпечно спастися.

Християнин, котрий сього не знає, може ще у своїм селі безпечно жити й умирати, якщо буде жити згідно із заповідями Божими, якщо буде гріха стерегтися, за Божою ласкою, буде спасений. Але хто вже пускається у світ поміж чужих людей, якщо добре тих всіх правд не знає, буде наражений на

стільки небезпек, що ледве потрафить їх уникнути.

Бо треба вам знати, що то немале нещастя – втратити віру, покинути і перейти до фальшивої якої церкви. Бо поза католицькою Церквою нема спасення.

Хто від віри відступить, то як би пропав; хто Церкву покине, від того Бог відступить і той у чужій вірі, в чужій церкві не знайде спасення.

Тих усіх правд учітеся ще через ту святу обітницю, котру дає своєму духовному отцю, виїжджаючи за кордон. Отець духовний має нагоду поучувати, пригадувати, перестерігати; вже самі складаючи обітницю, ліпше розумієте небезпеку, яка загрожує, і злучаєтеся до смерті з Ісусом Христом і Його святою Церквою.

Не бійтеся також, щоби з тої обітниці виходили якісь більші гріхи, якби її не дотримали. Вона лиш помагає перебути у вірі й Церкви міцно триматися, без тої обітниці й без тої присяги сам зі себе вже страшний гріх – відступити від Церкви, стати відступником, ніби Юдою.

Уже всюди в нас, у Галичині, в усіх єпархіях таке розпорядження: ті, що виїжджають за кордон на роботу, мають перед виїздом скласти присягу твердо триматися святої віри і Церкви. Може, однак, бути, що багато з вас із села виїхали потай від духовного отця. Тому тим писанням заохочую вас усіх разом і кожного з вас зокрема, щоби ту присягу склали; якщо вже того не можете зробити у своїй церкві перед своїм отцем духовним, то бодай у власнім серці перед Усевишнім Богом.

Подам вам тут і форму такої присяги, ніби молитву, котру можете собі не раз, а по кільканадцять, по кількадесят, по кількаторазів відчитувати, щоби щораз більше і більше утверджуватися у святій вірі та щораз старанніше стерегтися всякої небезпеки в тій справі. Нехай же така присяга буде і щоденною постановою, і щоденною вашою молитвою.

Молитва, котру щодня треба повторювати

Вірю, Господи, у все те, що Ти об'явив, а свята Церква католицька для вірування подає. Вірую, що вся Тобою об'явлена наука є непомильною правдою, тому що Ти, Боже, єси предвічною безконечною правдою і ніяким способом ані Сам не можеш помилитись, ані нас у блуд впровадити.

Хочу належати до святої католицької Церкви, до котрої належали мої батьки, діди і прадіди; хочу в тій Церкві жити і в тій Церкві умерти.

У присутності Пресвятої Діви Марії, святих Ангелів і всіх Божих Угодників у небі обіцяю Тобі урочисто, Христе Спасителю, що до смерті буду триматися міцно святої католицької віри; що не відступлю від неї та не дам себе від неї відірвати.

Обіцяю, що до смерті буду добрим сином (донькою) святої католицької Церкви; що не відступлю від послуху, належного Христовому Намісникові, що так, як я народився у злуці з Престолом Римським, хочу в тій святій унії й умирати.

А Ти, Боже предвічний, допоможи вірно аж до смерті дотримати ту присягу. Дай мені ласку вберегтися від небезпек; зміцнюй мою віру, стережи мене перед ворогами спасення і дай у Твоїй ласці жити й у Твоїй ласці умирати. Так мені, Боже, допоможи і всі Святі. Амінь.

Ангельська пожива

Отці духовні доручають і заохочують вас і до того, щоби перед виїздом у чужий край прийняли святе Причастя і тим способом віддали Ісусу Христу все своє життя і всю свою майбутність і заслужили собі Його поміч і Його ласку на час тої подорожі, як і на все життя.

Дуже красна і добра настанова: з Богом Ісусом Христом починати кожне діло. Красний звичай – перед далекою подорожжю приступати до святого Причастя. До того вас днесь іще заохочую, бо, видите, дорогі, нема речі, страшнішої для душі, як довго жити без того ангельського хліба, без тої Божої поживи.

Не дай тілу кілька днів їсти – ослабне і стане неспроможним до праці, – чи ж буде інакше з душею? І душа потребує харчу. Відмов їй у тому харчі, не дай їй ангельського хліба святого Причастя – і буде подібно як тіло сохнути, нидіти, слабувати і легко буде наражена на смерть, на гріх тяжкий.

А коли ж більше треба того ангельського харчу, як не тоді, коли душа наражена на небезпеку гріха. Душа здорова, сильна легко таку небезпеку перенесе. Бог не дасть їй упасти, буде їй із дня на день давати стільки ласк, що не важко їй буде спокуси поконати і лишитися вірною Господу Богу. Навпаки, коли душа слаба, хвора, коли сил не має, бо рідко дістає Божий харч, святе Причастя, тоді мало має Божої благодаті, бо і мало дбає про Божу благодать. Перша спокуса валить її з ніг, при першій спокусі впадає у гріх і втрачає життя Божої благодаті.

А тут, на нещастя, коли би вам найбільше було треба тої помочі, тої сили, яку дає святе Причастя, тоді якраз найважче вам приступати до святого Причастя.

Там, де на роботах перебуваєте, нема нашої церкви, а наш священник рідко коли може приїхати; а в деяких околицях то і зовсім ніколи не приїде. Тому, дорогі, треба вам радити собі, як лиш можете. Приїде наш священник, то не втрачайте сеї нагоди сповідатися і запричащатися. Висповідались і запричастилися одного дня – наступного дня є ще Служба Божа і ви маєте хвилику часу – запричащайтесь ще раз. Лишень пильнуйте, щоби тої днини жодним гріхом не образити Бога. Живіть протягом дня, як коли би мали наступної днини ставати перед самим Божим судом. Хай та днина буде для вас днем святим, не без роботи, але без гріха. Отак би варто все життя пережити; отак би треба бути завжди готовим.

Усюди і завжди так треба жити, наскільки ж більше вам на чужині, далеко від своїх, далеко від церкви?

Скільки ж то разів трапляється, що хтось нагло умирає. Ось не дали, як у

тих днях, коли це пишу (а пишу у п'яту неділю посту 24 березня в монастирі Лаврівському) троє людей нагло тут, в околиці, й у Львові вмерло, і то зі самих знайомих.

Скільки ж то робітників по фабриках і копальнях умирає через якісь нещасливі випадки, а умирає так, що не те що нема часу закликати священика і сповідатися, але нема часу перехреститися.

Щасливий, хто так жив, що завжди готовий ставати на Божий суд, щасливий, хто виконував той наказ Ісуса Христа: *„Будьте готові, бо не знаєте ні дня ні години, коли Син людський прийде”*. Щасливий, хто завжди жив в освячуючій Божій благодаті – не носить на душі тяжкого гріха.

І не думайте, щоб то була річ тяжка – так жити. Гріх тяжкий – то річ велика, річ страшна, мерзенна. Боятися речі страшної, бридитися брудом, річчю мерзенною – та ж то річ цілком природна, на те не треба ані великої мудросії, ані великої чесноти.

Чи видів коли, брате, людський труп лиш чотири-п'ять днів по смерті, коли вже розкладається і вже перестає бути подібним до людського тіла? Якщо ти такий труп видів, якщо ти відчув страшний трупний сопух, певно, що з відразу, з обридженням ти відвернувся від того страшного прикрого вигляду. Чи думаєш, що душа, котра довго в тяжкій грісі знаходиться, не є ще бруднішою? Чи думаєш, що зараза гріха не отруєє ще більше повітря?

Душа, що у грісі живе, просто розкладається, гниє, хоча й зверху прикриває її красне тіло. Але хай на тяжкий гріх прийде смерть – і душа, і тіло лишиться вже навіки в розкладі, у гnilі, без жодної краси, без жодної і відради.

Те одне знай, про те пам'ятай, і будеш стерегтися гріха. А якщо пристрасті та спокуси нападуть на душу твою і будуть її шарпати на всі сторони, як дикі пси, не віддашся їм, але будеш шукати помочі й сили супроти мерзенних спокус і брудних пристрастей; а поміч і силу знайдеш у сповіді, в молитві, у святім Причасті.

А може, порадиш собі, може, знайдеш спосіб приступити до святого Причастя навіть тоді, коли не маєш такого священика, перед яким ти міг би висповідатися. Може, знайдеш священика, що тебе бодай так-сяк зрозуміє або котрому ти чи по-німецьки, чи по-англійськи бодай якось спроможешся головні речі сказати. А якщо так не вдасться зробити, то можеш собі й так учинити, що до Причастя підеш і без сповіді.

Певно, що так не можна зробити, коли на душі є тяжкий гріх, бо без стану освячуючої благодаті причащатися – то зневаження святих Тайн, то святотрадіство.

Але якщо тяжкого гріха не маєш, хоча й і місяць, і два минуло від твоєї сповіді, а чуєш, що твоїй душі треба помочі, треба більшої Божої ласки, тоді не питай, як умієш, як можеш – приготуйся, як умієш, кайся за всі гріхи цілого життя і звертайся до Ісуса Христа з вірою, з надією, з любов'ю.

Приходь до Нього, як хворий до лікаря, як жебрак до багача, як блудний син до милосердного Отця, і будь певний, що Христос не лишить тебе без помочі. Він сказав: *“Прийдіть до Мене, усі втомлені та обтяжені, і Я вас заспокою!”* (Мт. 11, 28). Та обітниця Христова сповниться на тобі.

Нема на місці церкви нашого обряду – то знай, що можеш причащатися і в латинським обряді й через те на обряд латинський не переходиш, не покидаєш свого обряду.

Пам'ятай завжди: святе Причастя є мовби джерелом усякого добра. Завжди знайдеш в Ісуса Христа великі багатства Божої благодаті. У Христа здоров'я для твоєї душі, й Боже світло, і сила, і потіха, і поміч. В Ісуса Христа життя і спасення, а у святім Причасті – завдаток світлого воскресення в день Божого суду.

Як постів мають дотримуватися робітники

Така є різниця між Божим законом і законом святої Церкви, між заповідями Божими і заповідями церковними, що Божого закону треба дотримуватися завжди і всюди, хоча й би навіть довелось і життя покласти, ніколи не годиться переступати Божий закон, навіть для порятунку і життя, і майна, і слави. Заповідь же церковна так зобов'язує, що коли християнинів є дуже прикро і дуже тяжко її виконати, то в таких випадках Церква не хоче людей зобов'язувати і можна без гріха те робити, що за інших обставин було би тяжким гріхом.

Піст – се заповідь церковна. Коли, проте, християнинів з якоїсь причини стає дуже тяжкою річчю постити, тоді Церква його до посту не зобов'язує, дозволяє тоді не дотримуватися посту.

Приміром, коли хто такий хворий, що пісна страва пошкодила би йому і через піст мав би тяжко натерпітися, тоді може їсти м'ясо хоча би й у п'ятницю.

Або якби в дорозі чи деінде трапилося таке, і треба би весь день нічого не їсти. При праці весь день нічого не їсти – річ дуже тяжка, тому на такий випадок Церква наперед уже дозволяє посту не дотримуватися. Дуже часто робітники суть у таких становищі, що як не будуть їсти те, що їм дають, то нічого не дістануть або треба їм буде дорого за харч платити. У таких випадках їжте спокійно те, що вам дають, – не будете мати гріха.

На кожний випадок щоби ви знали, чого вже безпечно можете триматися. Усіх вірних, доручених моїй духовній опіці, звільняю на час перебування на роботах за кордоном від усяких постів, окрім самих п'ятниць, коли без великого труду можна пісні страви мати.

Святкові дні

Мабуть, у всіх краях, у копальнях і при ріллі, мають робітники день недільний вільним і можуть той день святкувати. Про те лиш ідеться, щоби його достойно святкувати.

Хай неділя буде дійсно для вас днем святим, днем Господнім, а не, приміром, сохрани, Боже, днем пияцтва і розпусти.

День недільний має бути і відпочинком по праці всього тижня, але не лишень відпочинком, маємо обов'язок у тім дні Всевишньому Богу

Сотворителеві й Панові нашому віддати шану і честь, поклін богошанування, подяку за всі Його дари, перепрошення за всі хиби і гріхи, треба нам у той донь ретельніше, ніж коли-небудь інакше просити Бога про потрібні для життя християнської ласки!

Християни суть зобов'язані в неділю вислухати Службу Божу, хіба неможливість або дуже тяжка перешкода звільняє їх від того обов'язку. Хто без важливої причини пропустить Службу Божу, має тяжкий гріх, а до того показує, що є в душі сліпим, нерозумним, не знає, що таке Божа благодать, не знає, як цінні дари роздаються тим, що в неділю стануть перед Господом Богом.

Не ми робимо ласку Господу Богу, коли в неділю прийдемо Йому поклонитися, але це наше добро, це для нас ласка, що Бог нас до себе допускає.

Чи ж сама природа не вчить чоловіка, що здорово вигріватися на сонці й дихати свіжим чистим повітрям? Кого ж треба змушувати і силувати, щоби годував своє тіло?

І як же може бути для християнина тяжким обов'язок ставати бодай раз на тиждень перед тим Сонцем правди, жертовником Божим, і вигріватися в теплих променях любові Христової та годувати душу словами молитви, Божим словом, святим Причастям.

Розумію, що тілесна їда, потреби тіла так накидаються тобі, що про них не годен забути, що хліб тіла у твоїх очах – перша річ. Хай буде. Але чи має бути вже і першою, і останньою? Чи вже душі нема, чи її не треба годувати, про неї дбати? Чи нема Бога на небі, котрому треба поклонятися? Чи нема Божого суду, котрого треба боятися? Чи чоловік такий скрізь подібний до звірини, що лишень їсть, снить і тілом живе і робить тілесну роботу? Чи ж нема в нас безсмертної душі, сотвореної на образ і подобу Божі? Чи ж годиться про неї забувати? Чи ж вічне спасення не є річчю найважливішою?

День недільний – то хвиля, коли якраз треба працювати для душі та про душу пам'ятати, про її здоров'я, про силу, про її працю, про її потреби, про її життя і про те життя, яким маємо по смерті вічно жити.

Працюєш у такій околиці, де нема нашої католицької церкви, тобто ані церкви нашого обряду, ані церкви католицької німецької, французької чи якоїсь іншої; не можеш бути на Службі Божій – то бодай того дня більше помолися, бодай собі й товаришам прочитай якусь побожну книжку, бодай прагни, щоби ти того дня ще більше остерігався тяжкого гріха, ніж коли-небудь.

А є католицька церква – то не пропусти піти на відправу, хоч і Божого слова не розумієш і відправа тобі чужа, досить із тебе того, що знаєш. А знаєш усе те. Бо в усіх католицьких церквах, так само як і у нас, Ісус Христос присутній, захований у Найсвятішій Тайні Євхаристії, і всюди рівно дається Божа ласка у Святих Тайнах, і всюди можна, всюди треба помолитися Богові, й усюди так само, як у нас, правиться Служба Божа, а в часі Служби Божої приноситься безкровна Жертва Христової смерті. Не зважай на те, що то церква іншого обряду, а про те одне пам'ятай, що ти зобов'язаний у неділю Богу поклонитися, день святий святкувати і бути на Службі Божій.

До церков, однак, православних чи протестантських не ходи, бо тим не лишень не віддаси службу Богу, але ще стягнеш на душу гріх.

Піти на богослуження до церкви єретиків або схизматиків – то так, як би бодай частково до їх віри приставати, відрікатися від своєї, тому се тяжкий гріх супроти віри. Се велика небезпека для душі.

А хто сповідався перед священиком православним, тобто східним, не підпорядкованим святому Апостольському Престолові Римському, той не лиш тяжко грішить, але робить такий гріх, що від нього в нашій Церкві у всіх трьох єпархіях самі лиш єпископи можуть розгрішити. Сповідь така є і нечинна, і грішна, і заслуговує на сю церковну кару.

Варто додати, що як хто покине нашу Церкву і таки цілком перейде на іншу віру, то стягає на себе кару церковної клятви, є відлучений від Церкви і, якби до нас до краю назад вернув, то хіба за окремою владою, даною від єпископа, міг би, якби щиро каявся, бути наново до Церкви прийнятий. І тоді мусив би прилюдно відрікатися від ересі та схизми, визнавати святу віру, присягати на вірність і послух Святійшому Отцеві. Якби в ересі якоїсь секти вінчався, то таке подружжя було би нечинне перед Богом і святою Церквою, сходило би за життя на віру і було би таким грішним життям. А якби такий до святої віри, за Божою ласкою, вернув би, мусив би ще раз укласти подружжя.

Крім неділі, мусите конче в Німеччині бодай чотири Празники на рік святкувати: Різдво, Йордан, Благовіщення і Чесного Хреста. Ті празники ви повинні собі в контрактах застерігати, а опісля якнайпобожніше відзначати – так, як маєте побожно і свято святкувати неділю, тобто треба вам, наскільки се можливо, обов'язково бути на Службі Божій, тяжкої роботи не робити і ретельно стерегтися від того, що мало би день святий зневажити і через те тяжко образити Бога. Коли випадають інші дні святкові, не застережені контрактом, вільно вам тоді працювати. Мусите, проте, контракту дотриматись і ті празники відзначати в найближчу неділю; якщо десь у якійсь околиці всі робітники один із тих празників відзначають і мають день, вільний від роботи, тоді добре в сей день празник відзначати, тобто бодай можна піти на Службу Божу, більше в сей день помолитися, як маєте побожну книжку – читати й уважно стерегтися гріха.

Повернення додому

Коли молодий Товія пустився в далеку дорогу, старі родичі вдома з тугою очікували хвилі його повернення, стара мати щодня виходила на дорогу, вичікуючи сина, старий сліпий батько з тугою і жалем рахував дні від хвилі прощання. Коли молодий із товаришем своїм наближався додому, здалека побачила і пізнала його стара мати і побігла сказати батькові, й не було кінця радості, привітанням, щастю.

І вас, дорогі, що за зарібком пустилися в далекий край, із тугою чекають старі родичі вдома. Рахують дні й години до вашого повернення; очікують, що вернете до них, щоби любов'ю, вдячністю, працею, відплачувати їм за їх любов, за труди і працю виховання і допомогти їм побожно і мирно дожити свого віку.

Очікує вашого повернення і весь нарід. І щодо нього маєте виконати святі й важливі обов'язки.

Молодий Товія приніс старому батькові жовч риби, зловленої в ріці Тигрі, й тою жовчю помазав очі старого, і більмо зійшло з очей, старий прозрів.

Наш нарід, дорогі, убогий і непросвічений, подібний до того старого сліпця. За кордоном маєте можливість і нагоду просвітитися; навчитися не одного хосенного і вертати домів із просвітою і культурою, котру опісля можете браттям, що вдома лишилися, своєму народові передати. Дивіться лишень, щоби дійсно тільки добро принесли. Умійте відрізнити здорове зерно від половини; переймайте добрий приклад чужих, а відкидайте лихий.

Хай вас Бог стереже, щоби мали вернути зіпсутими, неморальними, хай Бог вас стереже від того нещастя і ваше рідне село. Якби ви мали вернути домів зіпсутими і, вернувши, опісля інших псували і до злого вели або якби ви вернули без віри і почали подавати самою поведінкою злий приклад, то ваша подорож і ваше повернення були би правдивим нещастям для рідного села і для родини.

Що вам із того додається, коли заробите на чужині хоча б і великі гроші, якщо запропастите свою душу і якщо станете причиною загибелі інших? Нема таких багатств на світі, якими можна би відкупити душу, коли раз пропаде: *“Що дасть людина взамін за душу свою?”* (Мт. 16, 26). Душа має безконечну вартість, коли Ісус Христос не сумнівався Кров Свою пролити, щоби її спасти.

Їдьте з Богом і з Богом вертайте, здорові в душі й у тілі, вертайте кращими, ніж ви виїхали, вертайте з Божою благодаттю.

З усіма вами, дорогі, хто виїжджає і тих, що там уже за кордоном працюєте, прощаюся словами Святого Письма: *„Бог, що живе на небі, нехай зробить щасливим шлях ваш, і ангел його нехай подорожує разом з вами!”* (Тов. 5, 17).

Посвята й віддання Христовому Серцю

О наймиліший і Найсолодший Ісусе, Спасителю людського роду, поглянь на нас, що покійно припадаємо біля стіп Твого жертovníка. Належимо до Тебе і хочемо бути Твоїми; і днесь, щоб бути сильніше з'єднаними з Тобою, кожний із нас віддається добровільно Святійшому Твоєму Серцю.

Много є таких, що Тебе ніколи не знали, много, що погордили Твоїм законом і відреклися від Тебе. Милосердний Ісусе! Змилосердися над ними всіма і приверни їх до Свого Святійшого Серця.

Господи! Будь царем не лишень тих вірних, що ніколи не віддалялися від Тебе, але і для блудних дітей, що Тебе покинули; зроби, щоби скоро повернули у вітцівські обійми, щоб не згинули від біди і голоду.

Будь Царем зведених блудною наукою і тих, яких відлучила незгода; приведи їх до пристані правди і єдності віри, щоб невдовзі був лиш один пастир і одне стадо.

Будь, урешті, Царем і всіх тих, котрих утримують забобони, поганство,

зволь вирвати їх із тьми і довести до світла і Божого царства.

Дай, Господи, Своїй Церкві тривалу свободу, дай усім народам лад і спокій; щоби від кінця до кінця світу лунав один голос: Слава Божественному Серцю, котре дає нам спасення, Йому честь, і сила, і слава, нині і присно, і на віки віків, амінь.

Кінець і Богу слава.

Лист-послання

До тих, що виїжджають на роботи до Райху

(22 грудня 1942, Львів)

Дорогі Браття і Сестри!

Виїжджаєте в далекий, чужий і незнаний край, виїжджаєте часом дуже молоді й недосвідчені, виїжджаєте, не знаючи, як надовго. Як ваш душпастир бажаю з вами попрощатись і по змозі бодай серцем і молитвою бути при вас на чужині. Я рад би до кожного з вас зокрема промовляти і кожного благословити на цю дорогу. А що це неможливо, пишу цей лист. Він дійде до вас, мабуть, вже тоді, коли будете вже далеко від своїх, коли за ними будете, може, вже й тужити.

Побут на чужині принесе вам де в чому якусь користь і вигоду. Навчитесь чужої мови, пізнаєте світ і людей, наберетеся життєвого досвіду, набудете багато відомостей, які в житті можуть вам пригодитися. Але й будете наражені не на одну, часом велику, небезпеку. Моїм обов'язком, дорогі, є перестерегти вас перед труднощами і небезпеками життя. Моїм обов'язком є дати вам добрі поради, так дуже потрібні кожній людині у важких ситуаціях. А ті поради, які вам даю, не мої, а св. Євангелія, що його проповідую. Якщо я в тому листі давав би вам поради від себе, міг би я помилитися, а така помилка могла б вам часом і пошкодити. Але коли передаю вам науки і поради св. Євангелія, тоді виконую уряд душпастиря. І я певний того, що Христос-Спаситель дасть мені Свою благодать, що мої поради і науки будуть напевно добрі. І без страху помилки будете могли завжди так чинити, як у тому листі перечитаєте. Чинячи так, будете йти дорогами, що їх усім нам вказує Христос, наш Спаситель.

Передусім, дорогі, тримайтеся св. католицької віри і стережіться як вогню всякої спокуси відступити від тої віри. Багато з вас житиме серед людей іншого віросповідання. Стрінете не раз і людей, що цілком не вірять в Ісуса Христа. Будуть до вас приходити люди, які вас просто намовлятимуть до відступництва від віри батьків. Нехай Всевишній Бог стереже вас перед тим злочином. Бо злочином, не тільки гріхом, є відступити від віри батьків, тяжким гріхом проти

віри. Не забувайте ніколи, що ваша віра – це віра Вселенської Церкви, – це віра католицька. Вона відзначається тим, що визнає Римського Архиєрея зверхником Церкви і намісником Ісуса Христа. Це – віра ваших батьків. У тій вірі ви охрещені, в тій вірі й виховані. Це віра ваших батьків і в тому значенні, що це віра ваших і наших дідів і прадідів від самого св. Володимира, що прийняв християнство 950 літ тому і довів до хрещення усіх наших предків близько 30 поколінь тому.

Св. Володимир прийняв християнство в часах, коли ще не було розділу церков, себто в часах, коли царгородська церква в злуці з римською визнавала вселенську віру. Тому християнство, яке прийняв св. Володимир Великий, є таке саме, а радше те саме, що його ми усі визнаємо. Люди не називалися тоді “греко-католиками”, бо це назва майже нова; називалися “православними”, але в тому значенні, в якому ми тепер ще у Божественній Літургії усіх наших вірних називаємо “православними”. А те значення таке: обряд – східний, або візантійський, а віра – вселенська. Або радше треба сказати, віра вселенська і обряд візантійський, бо, очевидно, віра важливіша, ніж обряд.

Приходитимуть люди до вас та намовлятимуть вас до покинення тієї віри, в якій ви охрещені; намовлятимуть вас, щоб ви перейшли на православ’я, теперішнє православ’я, себто те православ’я, що відреклося вселенської віри. До того православ’я належать церква московська і церква українська, яка до того відступництва від вселенської віри була присилувана переслідуваннями ще за цариці Катерини II і царів Миколая I і Александра II. Ми, за ласкою Всевишнього, зберегли вселенську віру і зв’язок зі всіма християнами світу, що визнають ту вселенську віру.

Багато з вас буде на роботах у краях давньої Австрії, в Баварії, Надрейнії, Вестфалії або Ельзасі та Лотарингії. Пізнаєте там німецький нарід, що тримається католицької, себто вселенської віри (слово “католицький” – грецьке слово, що значить “вселенський”). Треба обов’язково, щоб ви уміли тим німцям добре пояснити, що і ви, так як вони, теж католики. Між вами і ними є тільки одна різниця: вони тримаються латинського обряду, а ми – українського, обряду, що його називають і грецьким обрядом, і візантійським, і східним обрядом. Щодо цього обряду ми такі самі, як і православні, що не мають вселенської віри; у нас і у них обряд той самий. Але віра наша повніша, бо вселенська. Вони тримаються науки перших сімох Вселенських Соборів. Ми також тримаємося тої науки, але ми додаємо до сімох перших Соборів науку подальших Вселенських Соборів, що їх такими визнає Вселенська Церква. Їхня віра неповна, тому наша Церква Богом неначе покликана до того, щоб їм передати те доповнення, потрібне первісній вірі сімох перших Соборів.

Віра перших сімох Соборів добра, але коли хто у них до тої віри перших Соборів додасть якусь єресь, нема поміж ними тієї влади, що могла б перед єрессю перестерегти і боронити правди. Такою владою були перед віками на Сході Вселенські Собори, але тепер східна православна необ’єднана церква не може скликати Вселенського Собору і тому не може засудити як єресь те, що є єрессю. Наслідок цього такий, що проповідники православної необ’єднаної церкви домішують часом до правд віри людські єресі, а вірні наражені на

небезпеку приймати за правду, Богом об'явлену, людські помилкові вигадки. Про цю вселенську віру передаю вам важливе слово св. Атанасія Великого, одного з найбільших отців східної Церкви. Перед символом віри так він говорить. “Хто хоче спастися, передусім мусить триматися католицької віри, а коли хто не збереже її цілої і непорочної, без ніякого сумніву, згине на віки” (ті слова я навів вам із православного Псалтиря, виданого в Почаєві).

II

Свята віра, дорогі, – то дуже цінна благодать із неба. Віра – це надприродна сила, що наші душі лучить із небом, це надприродне світло, що нам дає пізнати правди, об'явлені самим Богом, це надприродна сила і чеснота, яка нам дає визнавати правдою все те, що Бог об'явив а св. Вселенська Церква подає до вірування. Тому віра так дуже обов'язкова для вічного спасіння.

Але щоби св. католицьку віру зберегти цілою і непорочною, треба часом боротися зі спокусами, так щоб їх поконати, а це є ласка, про яку треба просити. Тому, дорогі, на другому місці дуже наполегливо доручаю і раджу вам не занедбувати щоденних християнських молитов. Християнинові, дорогі, потрібна молитва в житті. Через молитву випрошуємо собі ласку для добрих діл християнського життя, для перемоги над спокусами, для убезпечення душі чистої від смертного гріха. Молитвою можемо випрошувати собі з неба і много інших дарунків духових, а часто і земних дібр. Бо Христос сказав: “Просіть – і дасться вам, шукайте – і знайдете, стукайте – і відчинять вам”. Тому є річчю ясною, такою ясною, як білий день, що мудра і чесна людина повинна щодня звертати молитвою серце до Бога. Коли лиш можете, відмовляйте кожного дня рано і ввечір усі християнські молитви, якщо можете, співайте їх усі разом. Не знати, в яких умовах будете там, на Заході, працювати; не в одному місці буде вас, може, більше разом жити. Тоді не встидайтеся християнські молитви разом співати. Такий звичай може тільки привернути чужинців, серед яких будете жити. Слухаючи співаних молитов, вони навчаться вас цінувати і похристиянськи любити і не раз зможуть вам допомогти.

Коли ви в такому становищі, що нема як і нема коли помолитися, тоді старайтеся, але вже обов'язково, відмовити бодай три рази Отчечаш на день. Очевидно, до молитви треба звичайно і клякнути, і руки на грудях скласти, і поважно, побожно та поволі три рази знак хреста на собі зробити. Але коли хто в дорозі або серед таких відносин, що це все неможливе, той може завжди і всюди молитися, себто серце і душу підносити до Бога і розмовляти з Богом, Пречистою Дівою Марією і святими угодниками Божими. Можна молитися і в ліжку, і в дорозі, і при роботі, і при їжі. Бо чоловік молиться тоді, коли про Бога думає, бажає його помочі, хоче йому служити або постановляє йти дорогою Божого закону до вічного спасіння. Очевидна річ, що така принагідна молитва тільки частково заступає щоденні християнські молитви, що їх кожна розумна і благородна людина звикла відмовляти рано і ввечір. Не заступить і церковної молитви, до якої християнин зобов'язаний у неділю і свята.

У вашому становищі дуже часто дуже багато з вас не буде мати ні нагоди, ні змоги бути в неділю на Службі Божій. Коли це неможливе або навіть тоді, коли це є дуже складне і тяжке, ніхто не грішить, коли того, хоч і якого важливого обов'язку не виконує. Хто, однак, не може бути на Службі Божій, повинен святкувати день святий так, як може, напр., повинен у ту днину більше і ліпше помолитися, пригадувати собі, що це неділя чи свято, а як це можливе, то з іншими товаришами і якусь побожну пісню заспівати, спільно вголос помолитися, а передусім більше, як звичайно, стерегтися всякого зла і дотримуватися Божого закону.

Багато між вами не матиме змоги святкувати свят; будуть змушені навіть у великі свята працювати. Тоді не будете мати гріха за несвяткування святого дня. Тоді старайтеся й при роботі серце до неба піднести та, пригадуючи собі свою церкву в селі, своїх батьків, помоліться коротко за них, хоч би і серед роботи.

Такі роботи в святі дні будуть для багатьох із вас прикрим і тяжким хрестом. Але пам'ятайте, що нема ліпшого способу сподобатися Богові, як через терпляче знесення прикрощів і терпінь життя. Важке, велике і святе те слово Отченашу: "Нехай буде воля Твоя". Хто це слово скаже з любові до Бога, той безпечно після смерті піде до нашого доброго Небесного Отця. Серед терпінь не забувайте часто повторювати те святе слово; воно дає потіху та силу, а передусім – Божу благодать. Коли хто з вас буде в місцевості, де є католицький костел, і матиме змогу в неділю чи свято бути на Службі Божій хоч не свого, а латинського обряду, той нехай не вагається піти на Службу Богу. Через це не втрачає він свого обряду і на латинський обряд не переходить, хоч би й у тому обряді і сповідався, і запричащався. Християнин зобов'язаний дотримуватися свого обряду і не має права самовільно переходити на обряд латинський, але може в латинському костелі помолитися, вислухати Службу Богу, сповідатися і причащатися. Так само в тяжкій недужі треба св. Маслосвяття і таїнства умирущих, Сповідь і Причастя прийняти від священика римо-католицького, коли немає свого.

Коли будете пам'ятати про молитву, Бог дасть вам благодать дотримуватися Божого закону і стерегтися тяжкого гріха. Зможете і зумієте тоді за Божою благодаттю перемогти спокуси до злого, до гріха і праведно жити, як повинна жити Божа дитина, християнин, чесна, благородна і добра людина. Будете мати різні спокуси: і до пияцтва, і до крадіжки, і до розпусти, і до сварні чи чварів. Але не згрішите тяжко проти Господа Бога. А те у вашому становищі важливіше ще, ніж де-будь інде. Бо вам того дуже треба, щоб люди шанували вас і цінували вашу роботу чи службу. Пам'ятайте, що ви повинні виконати обов'язки, чи умови роботи, чи справедливий наказ старшини. Про це дбайте; нехай люди знають, що ви люди чесні, побожні, що дотримуетесь даного слова й умієте виконувати свої обов'язки. Коли вас люди цінуватимуть, буде вам легше жити і легше зможете надіятися, що вернетесь додому тоді, коли Бог дасть.

Коли би трапилося, що вам не дадуть або достатньої страви, або платні за роботу, треба нагадувати про свої права. Але робіть це чемно, може, разом із іншими. А коли б ваші зусилля були безуспішні, то пишіть так:

1) Коли хто з вас працює в промислових закладах, нехай пише до начальника всіх т. зв. (...) укр. обласних зв'язкових (...).

2) А коли хто працює як рільний робітник, нехай пише до опікуна (...). Таких є 10 на Німеччину.

Але, як скаржитися на недотримання умови супроти вас, добре пильнуйте, щоб ви писали всю правду, щоб не перебільшували і не додавали неправди. А як і з вашого боку була якась вина, то відверто визнайте її. Скарга ваша неповна або неправдива не допоможе вам, а пошкодить іншим. Бо коли виявиться, що ті, які про вас будуть писати і згадувати, написали неправду тому, що вам повірили, тоді всі їх листи будуть мати менше значення і менший успіх.

Поки будете в Райху, будете підлягати духовній владі Ап. Адміністратора для українців у Райху Й. Е. отця Петра Вергуна. Їх адреса: (...). До них можете також сміло звертатися у всіх ваших потребах. Вони видали гарний молитвословець для українців у Райху і збираються видати й інші книжечки. Наскільки буде те можливе, подбайте про ті молитвослови і книжечки, а як будете мати, то їх, як вдасться, читайте вголос для товаришів.

Накінець, дорогі мої, ще одна заувага: буває, що наші хлопці є незгідливі та між собою сваряться з приводу того, що належать до різних партій. Перед такими чварами дуже сильно вас, дорогі мої, дуже сильно мушу вас перестерегти. Ми не маємо про що сваритися і ділитися. Це ж наше від віків нещастя, що через що-небудь ділимося і через марниці рідні брати сваряться і ненавидяться. Дуже вас прошу, коли були б де поміж вами такі чвари і сварні, подайте собі руки і перестаньте навіть говорити про дотеперішній предмет сварні. Усіх нас єднає Христос-Спаситель, що за всіх пролив Свою Кров і всіх нас хоче спасти. Старайтеся Його любити, вірно Йому служити, пізнати його святу науку, дотримуватися його святого Закону.

Хоч пишу цей лист до вас перед Христовим Різдвом, знаю, що цей лист не може бути видрукований і не дійде до ваших рук так скоро. Може дістанете його щойно на Великдень. Нехай же він принесе вам і найщиріші святкові побажання. Хай Вас Бог, дорогі, благословить! Хай вам дасть жити серед таких обставин і так чинити, щоб ви ліпшими і мудрішими вернулись додому та застали батьків здоровими і щасливими! Сьогодні вони всі за вами тужать, за вас моляться і очікують щасливого вашого повернення. Хай Бог вам дасть здорово вертатись, з чистими від гріха руками і чистими душами силою Христової благодаті. Амінь.

Писано у Львові, в день Неп. Зач. Преч. Д. М. 22 грудня 1942.

Великоднє звернення до вірних, котрі працюють у Німеччині

Побажання, виголошені Впреосв. Митрополитом з допомогою радіо до робітників у Празник Христового Воскресіння (квітень 1943 р., Львів)

Во ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь.

До вас моє слово, дорогі браття і сестри, що далеко від своїх, на чужині, святкуєте цього року Христове Воскресення. Ви виїхали і ще виїжджаєте на роботу до Райху; вам належить від мене слово заохоти, потіхи і святкові побажання. Я писав уже до вас листа, але не перестав за вас журитися, за вас молитися; шукав і шукаю дороги, щоб вам бодай де у чому допомогти. І ось на Великодні Свята посилаю вам на хвилях радіо воскресну пісню “Христос Воскрес”. Вона пригадає вам вашу церкву, ваших батьків і ту святкову відправу воскресної утрні, що приносить після довгого посту розраду, полегшення і потіху.

До слів церковної пісні, до читаного хвилину тому Євангелія долучаю і це коротке слово. Хочу вам пригадати, що св. Євангеліє – то Боже слово, Божа наука з неба, що, мов небесна роса, кріпить і підтримує християнську душу. Хто з вас має молитвослов, нехай і собі, й товаришам відчитує, по змозі – кожної днини, пресвяті слова Євангелія чи молитви. Бо всяка молитва з Євангелія, як головна молитва, яку маємо, передана нам Ісусом Христом.

Кожний із вас знає ту пресвяту молитву “Отче наш”... У першому її слові який безконечний скорб для нас! Ми, дорогі мої, можемо називати батьком Бога Всевишнього, Сотворителя світу, нашого Спасителя, Бога, в Тройці єдиного, що є метою всього нашого життя і нашою радістю навіки в небі. Він є насправду добрим, найліпшим батьком. Він про нас пам'ятає і святим Своїм Провидінням усім на світі так керує, щоб нас, своїх дітей, через злидні й терпіння земного життя довести до вічного блаженства в небі. Небесний Отець є найліпшим нашим батьком і так нас любить, що для нашого спасіння прислав з неба єдинородного Свого Сина. Цей Божий Син, наш Спаситель Ісус Христос, прийшов із Неба до нас, народився з Пречистої Діви Марії і 30 літ терпів, молився і працював для нас, а відтак три роки учив і науку Свою передав для нас Своїм св. апостолам. Тих дванадцять апостолів об'єднав Він в одну Божу і святую Родину, якою є свята Христова Церква. До тієї Церкви покликав нас усіх, приймаючи нас через св. Хрещення як Своїх дітей до Своєї Родини. Ми, дорогі мої, є прибраними Божими дітьми. Яка велика слава, яка велика радість, який дар, який скорб! Головою нашої Родини є сам Ісус Христос. Щоб нас усіх у цю родину з'єднати чи зв'язати, не пошкодував Христос і Свого життя, умер на хресті для нашого спасіння. Умер, щоб жертвою Свого життя відкупити нас, щоб з неба стягнути на нас Божу благодать, яку ми втратили через гріх. Божа благодать – святий дар із неба, куплений нам Христовою Кров'ю. Який великий це дар, який скорб, яке безконечне щастя – Божою благодаттю бути з'єднаним із Христом і зі Всевишнім Богом!

А перед Своєю смертю Христос-Спаситель, у ту ніч, у яку мав бути відданий чи радше віддавав Себе Самого в руки ворогів, що мали Його розп'яти, у Тайній Вечері встановив Пресв. Таїнство Тіла і Крові Своєї – св. Євхаристію. Христос ставав для нас хлібом, давав нам пити Свою Кров під виглядом вина. Собою самим годував нас, щоб нас освятити і спасти. Св. Євхаристія – який це безконечний дар, яке це безмірне добро, яке це щастя – знати, що хто їсть цей Хліб і хто п'є з цієї Чаші, воскресне з Христом до нового, до вічного життя!

Конаючи на хресті, Христос доручив нас Своїй Пресвятій Матері, дав нам її за матір, Вона й тепер із неба як найліпша Мама опікується, молиться, вступається за нас і має до нас любов правдивої матері. Яке це щастя для нас, бідних грішників на цьому світі, Пресвяту Пречисту Богородицю називати своєю Матір'ю, звертатися до Неї в кожній потребі, як дитина до матері, знати і пам'ятати про те, що Вона, як найліпша Мати, дбає про нас і нами опікується! Будьте, мої дорогі, горді з того, що ви є дітьми Пречистої Діви Марії!

А після Свогого Воскресення лишився Христос-Спаситель із апостолами 40 днів: установлював, організував Свою Церкву, одну-єдину, що мала всіх людей зібрати водно, що мала виконати чи докінчити Його Діло – проповідування людству Божих правд і ведення його до вічного спасіння. Організував Свою Церкву та, як Сам каже, побудував її на владі – вселенській владі на цілий світ, яку з ключами царства Свого передав верховному Апостолові Петрові. Ця св. Церква – одна-єдина, свята й освячуюча, вселенська і дана всім народам, апостольська, бо побудована на апостолах. Ця Церква свята. Який це дар для людей, яке безконечне добро, яке щастя – бути дитиною, членом тієї Христової Вселенської Церкви!

Люди є грішниками. Їх засліплюють пристрасті; самолюбство не дає їм пізнати Божої правди св. Євангелія, і, не зважаючи на все, що Христос для них зробив, люди так часто покидають Божі дороги і йдуть своїми дорогами на загибель душі й тіла. Щоб їх рятувати і вивести на правдиву дорогу, Христос дав нам ще один дар – дар над усі дари. Після свого св. Вознесення, через 10 днів, прислав нам Свого Св. Духа. І Дух Божий, даний нам, у нас живе і веде кожного, хто лишень схоче піддатися Його св. проводові, Божими дорогами християнського життя. І ви, мої дорогі, одержали той дар, дар великий, світлий, святий, що в душі кожного зокрема приймає, веде і вислуховує нашу молитву. Яке це безконечне добро, який чудесний небесний дар, яке це щастя – бути християнином!

Ці Божі дари вкладені в нас, мов у глиняну посудину. Кожної днини може розбитися ця посудина через кожний наш тяжкий гріх. Бо досить одного тяжкого гріха, щоб втратити Божу благодать, а з Божою благодаттю втрачається все надприродне життя, і Боже синівство, і нагорода небесна, і всі Божі дари. Смертельний гріх – яке ж це нещастя душі, яка ж безконечна втрата! Гріх – це люта страшна смерть! Але є лік і на гріх. Це – св. Таїнство Покаяння, а хто не може до Сповіді приступити, може очистити свою душу досконалим жалем за гріхи, себто жалем, що в душі родиться з любові до доброго Батька Небесного. І нам усім, чи ми добре сповідалися, чи ні, треба того орудника

досконалого жалю, щоб певними бути вічного спасіння навіть тоді, коли б, не дай, Боже, хто з нас умирав без змоги прийняти св. Таїнства.

Св. Церква, а за нею і я, дуже перестерігає людей перед усяким тяжким гріхом; пригадує, що в нас живе пристрасть погана, лиха охота до гріха. Людині треба боротися з цією пристрастю, щоб не дати їй запанувати над собою. Ця пристрасть веде до всякого зла, до розпусти, пияцтва, ненависті, сварні та чварів – веде до людської кривди, до легковаження своїми обов'язками, до ставлення себе і свого самолюбства понад Божий закон, понад волю Всевишнього Бога.

Якщо хочете, дорогі мої, бути добрими, сумлінними та щасливими людьми, стережіться всякого гріха та поборюйте всяку пристрасть. Дуже і дуже перестерігаю вас перед занедбуванням обов'язків, які на вас накладають. Перестерігаю також перед кожним необдуманим, легкодушним вчинком, яким ви могли би стягнути на себе і на своїх найближчих великі нещастя. Виконуючи сумлінно свої обов'язки, заслужите визнання людей, серед яких будете жити. Бо чоловік сумлінний і працьовитий усюди заслуговує на пошану людей.

Ніколи не встидайтеся своєї віри, навіть тоді, коли б ви жили серед людей, що не моляться. Не встидайтеся голосно визнавати свою віру щоденними християнськими молитвами. Хоч би ви стрінули і людей, що з вас будуть насміхатися, мужньо визнавайте Ісуса Христа, Його св. Церкву, віру, в якій ви охрещені й у якій виховали вас батьки. Люди часом сміються з побожності, але звичайно буває, що навіть тоді, коли сміються, роблять це зі заздрості супроти тих, що вірять у Бога і в Його св. науці знаходять найправдивіше і найтриваліше щастя в житті. Можете стрінути людей, що вас намовлятимуть до гріха. Не дайтеся звести з правої дороги! Тільки вірністю Всевишньому Богові можете заслужити Його поміч у складних обставинах життя.

Коли б хтось скривдив вас, напр., не виплачував зарплати за роботу, доносить про це тим урядам, що установлені на те, щоб опікуватися робітниками. Можете написати і лист до вашого духовного зверхника в часі, коли будете перебувати в Райху. Пильнуйте лише дуже, щоби в скаргах своїх ні слова не сказати неправди. Одна неправда в такому листі зробить те, що й лист Ваш лишиться без успіху, і всі скарги укр. робітників бодай трохи втратять силу: люди перестануть вірити в те, що пишуть укр. робітники, коли переконаються, що укр. робітник неправду написав.

Ви не раз опинитесь у становищі, в якому треба розважливості й мудрості. Щоби заслужити поміч Божу в тих складних хвилинах життя, пам'ятайте, наскільки можна, кожної днини хоч коротко помолитися. Коли можете, а особливо в неділі і свята, відмовляйте усі християнські молитви. А коли ви в такому становищі, що на молитву лиш хвилька лишається, або коли мусите молитву відмовити чи йдучи на роботу, чи вже при самій роботі, відмовте тоді бодай 3 рази “Отче наш”... і від часу до часу піднесіть серце до неба, до Бога, бажаючи Його св. помочі.

На Христове Воскресення передаю вам, дорогі мої, найщиріші побажання. Нехай ці Свята проминуть для вас і спокійно, і весело, щоб ви в ці святі дні зміцнили серця пам'яттю про Бога і молитвою. Бажаю вам усякого добра, і земного, і вічного. Прошу Всевишнього, щоб вас стеріг від усякого зла, щоб дав вам у здоров'ї та радості вернутись до Батьківщини і застати там, удома, усіх своїх найближчих здорових і веселих. Хай Бог дасть вам із того довгого, може, перебування за кордоном скористати на все життя, набути поважного життєвого досвіду, пізнати чужі краї, чужих людей, чужі мови, а не втратити нічого з християнських чеснот і з Божих надприродних дарів. Нехай Бог благословить вас, такі дуже Дорогі Мої Діти!

Христос Воскрес!

Во ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь.

Чернетка звернення до вірних, котрі працюють у Німеччині

(16 квітня 1943 р., Львів)

Це Звернення було виголошене по радіо 21 квітня

Во ім'я Отця, і Сина, і Св. Духа. Амінь.

До вас, моє слово, до вас, що виїжджаєте на роботи до Райху, і до вас, що вже давніше виїхали.

Сумні Ваші Великодні свята сього року; ви в далекому чужому краю, і много з вас на сам Великдень не мають можливості бути в Церкві. Хочу вам сьогодні, бодай частково, заступити те Богослуження, якого не маєте. На хвилях радіо передаю вам бодай деякі пісні і те св. Євангеліє, що його хвилину тому перечитали. Не маємо можливості передати вам усю Службу Б. ані цілу якусь Богослужбу, тому переказую вам лиш деякі молитви і пісні, що вам пригадають вашу церкву і посні Богослуження. По моїй проповіді передамо вам ще кілька воскресних пісень. Тим поєднанням посних і воскресних пісень хотів би я вам, дорогі мої, дати ясний образ того, чим є християнське життя. Як у тих наших піснях починається від сумних молитов Великого Посту, а з них переходимо у радісні пісні Воскресення, так само у християнському життє через покайня, терпіння, піст і умиртвлення переходиться до радості Божого миру чистої і святої совісті, до радісної надії вічної нагороди. До тих пісень додаю і Слово Боже. У нових, не раз складних і тяжких, обставинах життя не забувайте, що ви Богом Всевишнім сотворені й покликані до християнської віри та через освячуючу Божу Благодать стали Божими дітьми. Ви покликані на те, щоби стати учасниками Христового царства, а теперішнім життям треба нам, дорогі, готуватися і заслужити на вічну нагороду. Життя людини – це служба Всев. Богові. Не тільки священики чи монахи – усі християни мають Богові служити. Наша служба полягає у християнському виконанні щоденних

обов'язків. Свої обов'язки виконаєте при дотримуванні Божих заповідей, при уникненні гріхів – це служба, якої Бог від нас домагається. Таким виконанням обов'язків покажіть, що ви християни. Тим заслужите пошану людей, серед яких живете, а що важливіше – заслужите Боже благословенство на весь час перебування вашого за кордонами батьківщини та на ціле життя. Тримайтеся святої нашої віри, бороніться перед спокусами до злого, не забувайте кожної днини бодай коротко помолитися, хоч не маєте можливості в неділю і свята бути на Службі Б. в церкві, – пам'ятайте про це, щоб день святий святити. Становище ваше таке, що мусите не раз у той день тяжко працювати. Та праця у вашому становищі не є гріхом, хоч така сама праця була би гріхом, коли б ви з власної волі працювали з легковаженням Божої заповіді. Старайтеся бодай про це пам'ятати, що це день святий, старайтеся в той святий день більше помолитися, частіше про Бога пам'ятати, серце до неба підносити. Бо можна молитися в кожній ситуації життя, і молитвою стає добра воля людини до Бога молитися.

Старайтеся сумлінно і добре виконувати обов'язки, які на вас накладають, працюйте щиро, пильуйте, щоби нерозважним яким кроком не наразитися на кари і не наразити ваших найближчих. Можете бути наражені на великі небезпеки для вашої душі.

А до читачів “Рідної Землі” мої святкові побажання такі. Якщо маємо дійти до часів, у яких український народ буде розвивати здорово і вільно всі Богом дані йому сили, – треба нам між собою і в праці для нашого народу чи над нашим народом дуже дбайливо та ревно плекати родинне християнське життя. Тільки ті народи могутні і здорові, в яких здорова християнська родина. Бо родина – це клітина, з яких складається цілий організм, що його називаємо народом. Коли інфекція недуги отруїть ту клітину – весь організм наражений на недугу. А сама та небезпека відбирає в нього найбільшу і найкращу його силу. Святе, чисте, здорове і щасливе родинне життя – це наймогутніша сила кожної держави, але це і найбільше, а може, і єдине земне щастя людини. Тому боронім родину перед злом, працюймо над тим, щоб оздоровити ті родини, які неправильно побудовані й неправильно розвиваються. Християнська родина – це школа християнського життя, але й школа суспільного, народного та всенародного життя. Поки та школа здорова, видає численні та здорові одиниці – доти народ і здоровий, і сильний. Коли, не дай, Боже, та школа починає видавати фізичних і моральних недородків, – тоді народ приречений на загибель.

У світлий празник Христового Воскресення бажаю українському народові й українській родині, тут і там, того здоров'я і сили, від яких сила і здоров'я народу залежить. Ті мої побажання рад би я передати всім українським хатам, усім родинам, усім одиницям, що бажають побудувати собі гніздо родинного щастя, і хай Бог Всевишній благословить українську родину, хай дасть їй святих матерів християнських, що зуміли б виховувати на героїв багаточисленне потомство, хай дасть українським родинам батьків, що були би для потомства прикладом громадянських чеснот жертвної праці для Батьківщини і мудрої поради в громадських справах. Хай Бог дасть українській

родині багато героїв, готових віддати життя за Батьківщину, за Віру, за Церкву, за Христа.

Христос Воскрес!

Львів, 21 квітня р. Б. 1943.